

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**OSMANLI DÖNEMİNDE
MODERN TEKNOLOJİNİN HUKUKİ TEMELLERİ:
TELGRAF ÖRNEĞİ**

Merve Aysegul KULULAR IBRAHİM

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

OSMANLI DÖNEMİNDE
MODERN TEKNOLOJİNİN HUKUKİ TEMELLERİ:
TELGRAF ÖRNEĞİ

Merve Aysegul KULULAR IBRAHİM

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

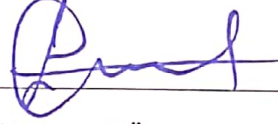
Merve Aysegul KULULAR IBRAHİM tarafından hazırlanan " Osmanlı Döneminde Modern Teknolojinin Hukuki Temelleri: Telgraf Örneği " başlıklı bu çalışma, 11.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof Dr Ramazan Acun (Başkan)

Doç Dr Serhat Küçük (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Erkan GÜRPINAR (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof Dr Musa Yaşar Sağlam

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

13.06.2019

Merve Aysegul KULULAR IBRAHİM

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç Dr. Serhat KÜÇÜK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Merve Aysegul KULULAR IBRAHIM

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca gerek ders gerek tez dönemimde fikirlerini büyük bir heyecanla dinlediğim, yanlışlarımda sabır abidesi olarak tezimi başarıyla tamamlamamı sağlayan, fikirleriyle ufkumu genişleten danışmanın Serhat Küçük Hocama içten teşekkür ederim.

Jüri başkanım ve akademide örnek aldığım Ramazan Acun Hocama bilim tarihi ile tanışmama vesile olmasından ve bu alanda kendimi geliştirmeme sağladığı katkılarından ötürü teşekkür ederim. Jürimde bulunarak fikir ve önerileri ile tezime katkı sağlayan Erkan Gürpınar Hocama teşekkür ederim.

Üzerimde büyük emeği olan Mehmet Öz ve Hulusi Lekesiz Hocalarım başta olmak üzere tüm Hacettepe Tarih Bölümü hocalarıma teşekkür ederim.

Desteğini her zaman gösteren Bülent Kent, Mehmet Emin Bilge, Rauf Karasu ve Mahmut Yavaşı, Yasemin Güllüoğlu Altun hocalarım başta olmak üzere tüm ASBÜ hocalarıma teşekkür ederim.

Tez yazma sürecimde ve yüksek lisansa başlamamda bana gerçekten destek olan canım arkadaşım Zeynep Sungü'ye teşekkür ederim.

Her zaman her türlü desteğini esirgemeyen canım dostlarım Nesrin Özal'a, Törenur Özbay'a, İrem Damla Özmen'e, Sena Yıldırım'a, Betül Çoban'a, Sümeyye Acar'a, Zeynep Tüfekçi'ye, Emine Feyza Uzuner'e, Canan Özkılıç'a, Fatma Dilvin Abacı'ya, canım kardeşim Fatıma Betül Kulular'a ve desteklerini esirgemeyen emeği geçen tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Akademik hayatımda desteklerini esirgemeyen canım annem Lütfiye Kulular ve babam Önder Kulular'a kardeşlerime, kardeşlerim gibi sevdiğim kuzenlerime çok teşekkür ederim.

Biricik aileme canım kızım Fatıma'ya ve eşim Muhammed İbrahim'e teşekkür ederim.

ÖZET

KULULAR IBRAHİM, Merve Aysegül. *Osmanlı Döneminde Modern Teknolojinin Hukuki Temelleri: Telgraf Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Günümüzde bilgi teknolojileri oldukça hızlı ilerlemekte, bu gelişmelerin düzenlenmesi süreci ise oldukça yavaş gerçekleşmektedir. Bilişim teknolojilerinin ve etkilerinin düzenlenerek sürecin işlevselleşmesi ve mağduriyetlerin önlenmesi için bunların hukuki zemine oturtulması gerekmektedir. Mevzuat uzun zaman alan bir süreç olduğundan ve bilgi teknolojileri çok hızlı geliştiğinden hukuk, teknolojinin gerisinde kalmaktadır. Gerek kişisel verilerin korunması, gerek elektronik ticarete yönelik düzenlemeler, uygulamadan yıllar sonra ancak hukuki zemine kavuşturulabilmiştir. Teknoloji hızla gelişmeye devam ettiği için mevcut hukuki düzenlemeler de sorunlara çözüm teşkil etmemektedir. Bilişim teknolojilerindeki sorunların hukuk ile nasıl çözümlenebileceğine dair araştırmalar yetersiz kalmaktadır. Tarihte benzer şekilde modern teknolojik gelişmelerin hukuki zemine dayandırılması konusunda ne tür bir metod izlendiği, ne tür sorunlarla karşılaşıldığı, bu sorunlara yönelik tarihi çözüm mekanizmaları gibi konular analiz edilmemiştir. Bu çalışmada bilgi teknolojilerinin iletişim alanında temeli olarak düşünebileceğimiz telgrafın hukuki temelleri inceleme konusu yapılmıştır. İlk bölümde telgraf tarihi incelenmiş, bu kapsamda telgrafın icadı için Mors'a yabancı bir devlet tarafından gönderilen ilk nişanın Osmanlı'nın gönderdiği nişan olduğu ve bunun; teknolojik buluşların kabul edilerek buluş sahibinin takdir edilmesi ve buluşun kopyalanması yerine buluş sahibinden satın alınması mantığı ile düşünüldüğünde patent mantığı açısından tarihte ilk olduğu belirtilmiştir. Sonrasında telgraf konusunda uluslararası anlaşmalardaki tartışmalar incelenmiştir. Ardından Dosya Usulü İrade Tasnifleri ve Meclis Vükela Mazbatalarında yer alan telgrafa yönelik düzenlemeler latinize edilmiş ve değerlendirilmiştir. Son bölümde ise Osmanlı dönemi meclis tutanakları (1324-1336) incelenerek telgraf konusundaki meclis görüşmeleri detaylı analiz edilmiştir. Bu bağlamda telgraf gibi iletişimi uluslararası bağlamda düşünüldüğünde aylar süren bir süreçten saniyelere düşüren bir bilişim teknolojisinin kanun koyucu huzurunda ne tür tartışmalara konu olduğu tespit edilmiş bu tartışmalar ayrı ayrı başlıklarda analiz edilmiştir. Bu çalışma ile bilişim teknolojilerindeki ilerlemelerin hukuki düzenlemelere konu olmasında yaşanan aksaklıklara çözüm sunulabilmesi için tarihten bir örnek olarak telgraf seçilmiştir. Tarihte bilişim teknolojilerinin kanunlaştırılması sürecinin analizi ile daha önce gerçekleşmiş pozitif ve negatif durumlar ele alınarak bugünkü sorunlara tarihten ışık tutulması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Bilişim teknolojileri, Teknoloji ve Hukuk, Telgraf Tarihi, Bilişim Hukuku, Bilişim Tarihi, Kanunlaştırma Çalışmaları, Bilim Tarihi.

ABSTRACT

KULULAR IBRAHIM, Merve Aysegul. *Legal Basis of Modern Technology in The Ottoman Period: The Case of Telegraph*, M.A., Ankara, 2019.

Information technologies progress very fast, while regulation for IT developments is too slow. Information technologies have international positive impact on societies, governments, or companies, but it can also cause harm. To prevent the harm and make the IT process functional, information technologies and their impacts need to be regulated. Since legislation is a time-consuming process, yet information technologies develop very quickly, legislations lag behind technology. As the technology continues to develop rapidly, the existing regulations do not constitute a solution to negative impact of technologic developments. There is no sufficient analyses on how to regulate IT. Nonetheless, what kind of a method has been followed in terms of legal basis of the modern technologies in history, what kind of problems have been encountered and the historical solution mechanisms for these issues have not been analyzed. This study aims to propose solutions for today's issues on legislating information technologies with the analyses on measures subject to telegraph, the initiative of IT on communication. This study analyses the legal basis of the telegraph, which can be argued as the basis of information technologies in communication. Stating that the Ottoman Empire was the first state sent the first certificate to Morse for invention of the telegraph, the first part examines history of telegraph. Afterwards it assesses the discussions in international agreements on telegraph. It also latinized the arrangements on historical Ottoman documents and discussed those measures. In the last section, this paper investigates Ottoman parliamentary minutes (1324-1336), and analyses the parliamentary negotiations on the telegraph in detail. In this context, this dissertation explores and assesses discussions subject to telegraph, an information technology that reduces the communication process that lasts for months to seconds. It investigates telegraph and relevant measures in history, in order to propose solutions to the issues on regulating information technologies.

Keywords

Information Technologies, Technology and Law, History of Telegraph, IT Law, IT History, Legalisation, History of science.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM:TELGRAF TEKNOLOJİSİNİN TARİHÇESİ	3
1.1. TELGRAFIN ORTAYA ÇIKIŞI.....	3
1.1.1. Telgraf Fikri Ve Teknolojisi	3
1.1.2. Telgrafın Öncüsü: Semafor.....	5
1.1.3. Semafor İle Telgraf Farkları	5
1.1.3.1. Çalışma Yöntemi	5
1.1.3.2. Haberleşme Hızı.....	6
1.1.3.3. Kullanım Alanları	6
1.2. TELGRAFIN OSMANLI'DA KULLANIMI	7
1.2.1. Telgraf Teknolojisinin Osmanlı'ya Tanıtılması	7
1.2.2. Osmanlı'da Telgraf Hatları İnşası	9
1.3. TELGRAFIN HUKUKİ ORGANİZASYONU	11
1.3.1. Kurumsallaşma	11
1.3.1.1. Osmanlı Posta Nezareti.....	11
1.3.1.2. Avrupa'da Telgrafın Kurumsallaşma Süreci	14
1.3.1.3. Uzakdoğu'da Posta Sistemi: Hindistan.....	16
1.3.2. Telgraf İcadının Hukuken Korunması	18
2. BÖLÜM: ULUSLARARASI ANLAŞMALARIN İNCELENMESİ	21
2.1. ULUSLARARASI GELİŞMELER.....	21
2.1.1.Telgraf Birliklerinin Kurulması	21
2.1.2. Konferanslar	23
2.1.2.1. Paris Konferansı 1865: Uluslararası Telgraf Birliği'nin Kurulması ..	23
2.1.2.2.Viyana Konferansı 1868	28
2.1.2.3. Roma Konferansı 1872.....	31
2.1.2.4. St. Petersburg Konferansı 1875	32

2.2.	DAVALAR	35
3.	BÖLÜM: KANUN YAPISININ İNCELENMESİ.....	37
3.1.	YÜRÜRLÜK MADDELERİ	37
3.2.	EVRAKLARIN SAYI VE NUMARA USULÜNE GÖRE TASNİFİ	38
3.3.	NEZARET ÇALIŞANLARININ SINIFLANDIRILMASI VE MAAŞLARI	42
3.4.	YARGI BAĞIMSIZLIĞI.....	48
3.5.	NEZARET ÇALIŞANLARININ GÖREV VE YETKİLERİNİN HUKUKEN DÜZENLENMESİ.....	50
4.	BÖLÜM: MECLİS ZABITLARININ İNCELENMESİ	54
4.1.	OSMANLI'DA TELGRAFİN KULLANIM ALANLARI.....	54
4.1.1.	Askeriyede.....	54
4.1.2.	Halk Arasında	57
4.1.3.	Siyasette.....	60
4.1.4.	Asayiş Ve Güvenlikte.....	65
4.2.	TELGRAF İŞLERİNDEKİ AKSAKLIKLAR	65
4.2.1.	Telgraf Ve Posta Gönderimlerinde Gecikme Problemi	666
4.2.1.1.	Telgrafların Posta İle Gönderilmesi Sorunu.....	67
4.2.1.2.	Telgrafların Geç Gönderilmesi Sorunu	68
4.2.2.	Telgraf Ücretlerindeki Karışıklık	82
4.2.2.1.	Hızlı Gönderi	82
4.2.3.	Telgraf Memurları Ücretlerindeki Karışıklık.....	83
4.2.3.1.	Nizamnamenin Uygulanmaması.....	83
4.2.3.2.	Meclis Ptt Bütçe Görüşmeleri (1330 - 1334).....	84
4.2.4.	Kalifiye Personel Tayinlerindeki Sorun	108
4.2.4.1.	Adam Kayırma.....	108
4.2.4.2.	Yabancı Dil Sorunu.....	109
4.2.5.	Mahkeme Kararlarına Uyulmaması	110
4.2.6.	Kişisel Verilerin Ve Özel Hayatın Gizliliğinin Korunmaması	111
4.2.7.	Hukuki Zemin Oluşturulamaması.....	114
4.3.	İHTİYAT ZABİTANI KANUNU'NUN İNCELENMESİ	116
4.4.	MECLİSİN KANUN YAPMA USULÜ	118
4.4.1.	Meclis İç Tüzüğü Uyarınca Önergelerin Değerlendirilmesi	118
4.4.2.	Meclis Referans Sistemi	118
4.5.	TELGRAF ÜCRETLERİNİN İNDİRİLMESİNE YÖNELİK GİRİŞİMLER 119	
4.5.1.	Basın Yayınının Telgraf Ücretlerinden Muaf Tutulması	119

4.5.2. Hilali Ahmer Cemiyeti Merkezinin Posta Ve Telgraf Ücretlerinden Muaf Tutulması.....	121
4.5.3. Müdafaai Milliyye Cemiyetinin Posta Ve Telgraf Ücretlerinden Muaf Tutulması.....	122
4.5.4. Telgraf Ücretlerinin İndirilmesine Yönelik Önerge.....	122
4.6. POSTA VE TELGRAF NEZARETİ.....	124
4.6.1. Posta ve Telgraf Nezareti Teşkilati Hakkındaki Kanun Lâyihası.....	124
4.6.2. Bütçe Harcamalarında Şeffaf Olunmamasının Eleştirilmesi.....	125
4.7. ASKERLERE TELGRAF GÖNDERİMİNE YÖNELİK HUKUKİ DÜZENLEME.....	128
4.7.1. Telgraf Gönderimi Ve Benzer Konuların Değerlendirilmesi.....	129
4.7.1.1. Askerlere Para Gönderimi.....	129
4.7.1.2. Askerlere Telgraf Gönderimi.....	130
4.7.1.3. Askerlere Posta Gönderimi.....	130
4.8. TELGRAF İŞLEMLERİNE YÖNELİK YENİLİKÇİ GİRİŞİMLER.....	131
4.8.1. Teknolojik Tartışmalar.....	131
4.8.1.1. <i>Telgraf Ve Telefon Tesisleri Ve İşletmesinde Devlet Tekeline Yönelik Kanunlaştırma Çalışmaları</i>	131
4.8.1.2. Haberleşmeyi Sağlamak Üzere Yeni Araç Tesisleri.....	134
4.8.2. Memur İstihdamında Yeni Yöntem.....	134
SONUÇ.....	136
KAYNAKÇA.....	143
EKLER.....	156
ÖZGEÇMİŞ	167

GİRİŞ

Günümüzde bilgi teknolojileri oldukça hızlı ilerlemekte, bu gelişmelerin düzenlenmesi süreci ise oldukça yavaş gerçekleşmektedir. Bilişim teknolojileri; toplumlar, devletler veya şirketler gibi çok farklı kesimleri etkilemekte ve bu etki uluslararası olmaktadır. Bilişim teknolojilerinin ve etkilerinin düzenlenerek sürecin işlevselleşmesi ve mağduriyetlerin önlenmesi için bunların hukuki zemine oturtulması gerekmektedir. Mevzuat yapımı uzun zaman alan bir süreç olduğundan ve bilgi teknolojileri çok hızlı geliştiğinden hukuk, teknolojinin gerisinde kalmaktadır. Günümüzde gerek kişisel verilerin korunması, gerek elektronik ticarete yönelik düzenlemeler, uygulamadan yıllar sonra ancak hukuki zemine kavuşturulabilmiştir. Teknoloji hızla gelişmeye devam ettiği için mevcut hukuki düzenlemeler de sorunlara çözüm teşkil etmemektedir. Bilişim teknolojilerindeki sorunların hukuk ile nasıl çözümlenebileceğine dair araştırmalar yetersiz kalmaktadır. Bundan başka, tarihte benzer şekilde modern teknolojik gelişmelerin hukuki zemine dayandırılması konusunda ne tür bir metod izlendiği, ne tür sorunlarla karşılaşıldığı, bu sorunlara yönelik tarihi çözüm mekanizmaları gibi konular analiz edilmemiştir.

Bu çalışmada bilgi teknolojilerinin iletişim alanında temeli olarak düşünebileceğimiz telgrafın hukuki temelleri inceleme konusu yapılmıştır. İlk bölümde telgraf tarihi incelenmiş, bu kapsamda telgrafın icadı için Mors'a yabancı bir devlet tarafından gönderilen ilk nişanın Osmanlı'nın gönderdiği nişan olduğu ve bunun; teknolojik buluşların kabul edilerek buluş sahibinin takdir edilmesi ve buluşun kopyalanması yerine buluş sahibinden satın alınması mantığı ile düşünüldüğünde patent mantığı açısından tarihte ilk olduğu belirtilmiştir. Sonrasında telgraf konusunda uluslararası anlaşmalardaki tartışmalar incelenmiştir. Ardından Dosya Usulü İrade Tasnifleri ve Meclis Vükela Mazbatalarında yer alan telgrafa yönelik düzenlemeler latinize edilmiş ve değerlendirilmiştir. Son bölümde ise 4 Kânunuevvel 1324 Perşembe (17 Aralık 1908) ile 5 Nisan 1336 (1920) tarihleri arası 24. inikata kadar olan dönemi

kapsayan Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan'dan oluşan Osmanlı Meclisleri şeklinde Osmanlı dönemi meclis tutanaklarına erişim sistemindeki tüm zabıtlar incelenerek telgraf konusundaki meclis görüşmeleri detaylı analiz edilmiştir. Bu bağlamda telgraf gibi iletişimi uluslararası bağlamda düşünüldüğünde aylar süren bir süreçten saniyelere düşüren bir bilişim teknolojisinin kanunkoyucu huzurunda ne tür tartışmalara konu olduğu tespit edilmiş bu tartışmalar ayrı ayrı başlıklarda analiz edilmiştir. Bu çalışma ile bilişim teknolojilerindeki ilerlemelerin hukuki düzenlemelere konu olmasında yaşanan aksaklıklara çözüm sunulabilmesi için tarihten bir örnek olarak telgraf seçilmiştir. Tarihte bilişim teknolojilerinin kanunlaştırılması sürecinin analizi ile daha önce gerçekleşmiş pozitif ve negatif durumlar ele alınarak bugünkü sorunlara tarihten ışık tutulması amaçlanmıştır.

Not: “3. Bölüm: Kanun Yapısının İncelenmesi” kısmındaki kare kodları telefonunuza indireceğiniz herhangi bir kare kod uygulaması ile okutarak doğrudan metinlerin orjinallerini görebilirsiniz.

1. BÖLÜM

TELGRAF TEKNOLOJİSİNİN TARİHÇESİ

1.1. TELGRAFİN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1.1. Telgraf Fikri Ve Teknolojisi

1900lü yılların başında elektrik haberleşme sektöründe kullanılmaya başlanmış ve telgraf ile iletişim yaygınlaşmıştır. İletişimi ulaşımdan tamamen bağımsız hale getiren telgraf¹ın kullanımı yalnız kara bağlantılarıyla sınırlı kalmamış, deniz altından geçirilen kablolar doğrultusunda uluslararası iletişimde çığır açılmıştır. Telgraf kullanımının yaygınlaşmasıyla ticaret gelişmiş, gerek kara gerek deniz yolculuğu daha güvenli hale gelmiştir². Zira telgraf sayesinde bir sorun olması halinde bu durum yakındaki güvenlik güçlerine telgraf vasıtasıyla doğrudan bildirilerek zamanında müdahale sağlanabilmektedir. Bu durum hem merkeze uzak yerleşim yerlerinin hem de yolculuğun daha güvenli olmasını sağlamıştır. Bu şekilde hem kara hem deniz yolculuğunun güvenli hale gelmesi ticaretin de gelişmesini sağlamıştır. İnsanlar arası etkileşim artmıştır. Dolayısıyla telgrafın sosyalleşmede ve uluslararasılaşmada önemli bir rolü bulunmaktadır.

Telgraf fikrini ilk öne süren kişi olarak St Augustune düşünülebilir. Nitekim Winston'un belirttiğine göre kendisi,

'Mıknatısın oluşturduğu uygun koşullar sayesinde insanlar uzun mesafelerden iletişim kurabilirler. Bir alfabe etrafında ibrenin iki ucu ile dilediğimizi konuşabiliriz'

¹ Hochfelder, D. (2013). *The Telegraph in America, 1832-1920*. Johns Hopkins University Press, s.3.

² Beauchamp, K. G. (2001). *History of Telegraphy*. IET, s.224.

diye yazmıştır³. İlk telgraf fikrini ortaya atan St Augustune olsa da çalışan ilk telgraf aletini 1816 yılında Francis Ronalds adlı bir bilim adamı Londra'daki bahçesinde 8 millik tel üzerinde göstermiştir⁴. Amerika ve İngiltere'de Morse'den önce bu şekilde telgraf modelini geliştiren başka bilim adamları da olmuştur. Buna rağmen Morse'nin telgrafın mucidi olarak anılmasının nedeni, Morse'nin, kendi telgraf modelini ticarete uygulanabilir şekilde geliştirmesidir⁵. Morse ilk telgraf mesajı gönderimini 1838 yılında gerçekleştirmiştir. 1843 yılında Amerika'nın Maryland eyaletindeki Baltimore şehrinden Washington'a 40 mil uzunluğundaki hattı tamamlayarak telgraf göndermesi için Amerika Millet Meclisi tarafından Morse'a 30.000 dolar verilmiştir. Bu hat 24 Mayıs 1844 yılında tamamlanarak nokta ve çizgili telgraf kodu ile 'Allah nelere kadir' manasındaki 'What hath God wrought' mesajı gönderilmiştir. Ardından yalnızca 5 yıl içinde Amerika'daki telgraf hatları 12.000 mile erişmiştir⁶. 1845 yılında Morse'nin telgraf hattı, Amerika Postahanesi'nce işletilmiştir⁷. Sonradan telgraf işletmeleri özel şirketlere verilse de başlangıçta telgraf hattı Amerika'da da devlet kontrolünde olmuştur. 1866 yılında Amerika ile Avrupa'nın telgraf ile iletişimini sağlayacak deniz altı telgraf hattı tamamlanmıştır⁸. Böylece kısa sürede telgraf yalnızca kıtalar arası değil ayrıca uluslararası haberleşmede güçlü bir araç halini almıştır.

---

³ Winston, B. (1998). *Media Technology and Society: A History : from the Telegraph to the Internet*. London: Routledge, s.20.

⁴ Winston, 1998, s. 7, 22

⁵ Bates, C. G. (2015). *The Early Republic and Antebellum America: An Encyclopedia of Social, Political, Cultural, and Economic History*. Routledge.

⁶ Bates, 2015

⁷ Winston, 1998, s. 27

⁸ Bates, 2015

1.1.2. Telgrafın Öncüsü: Semafor

Semafor, optik bir sistem ile çalışan ve uzun mesafelerden iletişimi sağlayan bir haberleşme aracıdır. Bu makine, telgrafın öncüsü olarak nitelendirilebilir⁹. Semafor, genellikle eyalet merkezleri arasında iletişim kurmak için kullanılmıştır. Anayasa maddeleri veya konvansiyon görüşmelerinde veya darbe gibi politik olayların haber verilmesinde kullanılmıştır. Semafor bir taraftan telgrafın öncüsü olarak kabul edilirken, diğer taraftan telgrafın benimsenmesini geciktirmiştir. Zira semaforun aktif olarak kullanıldığı bölgeler telgraf iletimlerinden haberdar olduklarında bunu reddetmişlerdir. Ayrıca Morse'nin telgraf patenti almasından sonra da İngiltere bunu reddetmiş, Fransa ise isteksizce kabul etmiştir¹⁰.

1.1.3. Semafor İle Telgraf Farkları

1.1.3.1. Çalışma Yöntemi

Semafor her ne kadar telgrafın öncüsü olarak nitelendirilmekteyse de telgraftan oldukça farklıdır. Semaforun çalışma sistemi optik iken telgrafın çalışma usulü elektromanyetiktir. Her ne kadar ikisinde de ileti gönderimi hatlar üzerinden sağlanmaktaysa da birinde ışık diğerinde elektrik iletimi söz konusudur. Ayrıca sonra kablosuz telgrafın icadı düşünüldüğünde telgrafın çalışma usulü semafordan tamamen farklı hale gelmiştir.

---

⁹ Winston, 1998, s. 21

¹⁰ Winston, 1998, s. 27

1.1.3.2. Haberleşme Hızı

Semafor ile telgraf arasındaki bir diğer farklılık, iletişim hızındadır. Semaforunda iletişim hızı, telgrafa göre oldukça düşüktür. Örneğin Strasbourg ile Paris arası iletişim semafor ile 36 dakikada sağlanmaktadır¹¹. Oysa telgraf ile ileti saniyeler içerisinde karşı tarafa ulaşmaktadır.

1.1.3.3. Kullanım Alanları

1840lı yıllarda Fransa'da semafor hatlarının uzunluğu 3000 mili aşmıştır. Hatların tamamı Milli Savunma Bakanlığı kontrolündedir¹². Bu durum semaforun kullanım amacının genellikle askeri odaklı olduğu bilgisi ile örtüşmektedir. Her ne kadar bazı durumlarda siyasi görüşmelerde yahut konvansiyon görüşmelerinde de semafor kullanılmakta ise de aslen askeri iletişim aracıdır. Bu nedenle semafor halkın kullanımına açılmamıştır. Telgrafın ise, başka bilim adamları tarafından da daha önce geliştirilmiş olmasına rağmen Morse'nin ticari kullanıma uyarlaması üzerine dünyada kabul görmeye başlaması dikkate alındığında ticari iletişim zemininde geliştirdiği görülmektedir. Telgrafın ticari kullanımı geniş çaplı olmakla beraber, özellikle savaş halinde büyük ölçekte askeri amaçlı kullanılmıştır. Örneğin 1865 yılında Amerika'da 8.000 milden fazla askeri telgraf hattı ve 5.000 mil ticari telgraf hattı bulunmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki bu 5.000 mil ticari telgraf hattı da askeriye'nin kontrolündedir¹³. Bu durum değerlendirildiğinde, her ne kadar telgrafın semafordan farklı olarak ticari amaçlı kullanımı yaygın olsa da askeri ve siyasi amaçlı kullanımı göz ardı edilemez. Zira gerek Osmanlı, gerek Amerika veya Avrupa değerlendirildiğinde birçok ülkede telgraf devlet tekelinde işletilmiş ve

---

¹¹ Winston, 1998, s. 21

¹² Winston, 1998, s. 21

¹³ Hochfelder, 2013, s. 7

devletin çıkarları doğrultusunda siyasi ve savaş hallerinde askeri amaçlı kullanımı ticari kullanımın önüne geçmiştir.

1.2. TELGRAFİN OSMANLI'DA KULLANIMI

1.2.1. Telgraf Teknolojisinin Osmanlı'ya Tanıtılması

Osmanlı telgrafla tanışmadan önce savaş zamanında iletişimin hızlı sağlanması, merkezle savaş bölgesi arasında koordinatın sağlanması amacıyla semafor kullanılması düşünülmüştür. II. Mahmut Han döneminde 1828 - 1829 yıllarında Osmanlı - Rus savaşının henüz başladığı dönemde İstanbul'da boğazın iki yakası arasında semafor ile iletişim sağlanmıştır¹⁴. Semafor sonrasında Osmanlı'ya telgrafın tanıtılması ise 1847 yılında gerçekleşmiştir¹⁵. Sultan Abdülmecid zamanında 1847 yılında Profesör Smith tarafından Beylerbeyi Sarayı'nın bir odasından başka bir odasına telgraf çekilmesi ile Osmanlı telgraf teknolojisini tanımıştır¹⁶. Bunun üzerine telgrafın mucidi Morse'a 130 elmaslı bir madalya ve berat göndermiştir. 1856'da Fransa ve Danimarka, sonrasında İspanya, Portekiz ve İtalya tarafından da Morse'a devlet nişanı gönderilmiş olmasına rağmen ilk nişanı Osmanlı'nın göndermiş olması, devletin teknolojiye verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca Morse'un Osmanlı'dan aldığı bu nişanın, teknolojik buluşların kabul edilerek buluş sahibinin takdir edilmesi ve buluşun kopyalanması yerine buluş sahibinden satın alınması mantığı ile

¹⁴ Demir, T. (2005). *Türkiye'de Posta, Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840 - 1920)*. Ankara: PTT Genel Müdürlüğü, s.51.

Davison, R. H. (2003). Osmanlı İmparatorluğu'na Elektrikli Telgrafın Girişi. (D. M. Burak, & çeviren:., Dü) *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 14, s.348.

Kulular Ibrahim, M. A. (2018). Osmanlı Telgraf Mühendisleri. *Turkish Studies*, 13(16), s189.

¹⁵ Davison, 2003, s.348.

¹⁶ Kaçar, M. (1995). Osmanlı Telgraf İşletmesi. E. İhsanoğlu içinde, *Çağını Yakalayan Osmanlı* (s. 45 - 120). İstanbul: Yıldız Matbaacılık ve Yayıncılık, s. 46, 47.

düşünüldüğünde patent mantığı açısından tarihte ilk olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Morse'nin telgraf patenti almasından sonra da İngiltere bunu reddetmiş, Fransa ise isteksizce kabul etmiştir¹⁷. Bunun nedeni her devletin böyle bir teknolojiye aslen kendisinin sahip olma isteği ve patent dolayısıyla teknolojik difüzyonun başka ülkelerde ilerleyişinin yavaş olacağı düşüncesidir. Her devlet bu şekilde ileri iletişim teknolojisinin kendi ülkesinde hızla gelişmesini istemekte, bu teknolojiye şartsız olarak kendi sahip olmak istemektedir. Bir başka ifadeyle patent teknolojik difüzyonu yavaşlatacağı için devletler arasındaki güç savaşları nedeniyle Morse'nin telgraf patenti uluslararası camiada zor kabul görmüştür.

Uluslararası camiada Morse'nin telgraf patenti zor kabul görmüşken, Osmanlı Morse'a doğrudan 130 elmaslık bir nişan ve tebrik için berat göndererek dünya devletlerinden farklı bir tutum izlemiştir. Bunun nedeni düşünüldüğünde, Osmanlı'nın teknolojiye önem vermesi ve teknolojiyi yakından takip etmesine rağmen, kendi teknolojisini geliştirme, yenilik üretme çabası ve fikrinden uzak olmasıdır. Bir başka ifadeyle, diğer devletler, kendi teknolojilerini geliştirerek kendi patentlerini almak ve bunu dünyaya pazarlamak amacı ile Morse'nin telgraf patentini doğrudan kabul etme eğiliminde olmamışlardır. Osmanlı ise kendi teknolojisini geliştirme fikri ve kaygısı gütmemediğinden gelişen teknolojiyi satın alma yoluna gitmiştir. Aslında bu durum, günümüzde bilgi teknolojileri konusunda devam etmektedir. Her ne kadar teknolojinin yakından takip edilmesi, yeniliklerin çok kısa zamanda ülkeye aktarılması hem Osmanlı'da hem Türkiye'de önemli ve gerekli çalışma ise de milli bilişim teknolojilerinin geliştirilmesi, bunun için eğitim sisteminde bilişim odaklı bir müfredat yapılması, yeni fikirlerin desteklenmesi ülkenin menfaatleri için elzemdir.

---

¹⁷ Winston, 1998, s. 27.

1.2.2. Osmanlı'da Telgraf Hatları İnşası

1847 yılında telgraf teknolojisinden haberdar olan Osmanlı'da ilk telgraf hattı bundan 6 yıl sonra Fransızlar tarafından Edirne - Şumnu - İstanbul hattı şeklinde yapılmıştır¹⁸. Osmanlı telgrafı Amerikalı bilim adamlarından tanımış olmasına rağmen ilk telgraf hattı Fransızlar tarafından yapılmıştır. Osmanlı'nın bu şekilde telgraf teknolojisini kısa zamanda benimseyerek tüm komşu ülkelerle bağlantı kurulacak şekilde ülkenin tamamına telgraf hattı döşetmeyi kabul etmesi iletişimi oldukça hızlandırmıştır. Dönemin padişahı Sultan Abdülmecid'in her teknolojiyi benimsememekle beraber telgraf teknolojisini niçin bu şekilde derhal kabul ettiği önemli bir konudur. Sultanın telgrafı tanınması sonrası hemen Osmanlı topraklarına döşenmesi talebinde bulunmasının farklı nedenleri olabilir. Telgrafın iletişimi ulaşımdan bağımsız hale getirerek saniyeler içerisinde haberleşmeyi sağlaması, Sultan'ın merkezdeki otoritesini güçlendirmiştir. Nitekim telgraf, diğer bölgelerdeki havadisten anında haberdar olmasını ve emirlerinin derhal istediği bölgeye ulaşmasını sağlamıştır. Böylece merkezi otorite daha güçlü hale gelmiştir. Telgraf, teller üzerinden iletişimin sağlanmasına hizmet ettiğinden, bu tellerin hangi bölgelere çekileceği ve dolayısıyla iletişim hızının hangi bölgelerde artacağı padişahın yetkisindedir. Telgraflardan haberdar olmak istemesi halinde telgraf istasyonlarından gelen telgrafları öğrenme imkanı doğmakta ve böylece gerek kişi bazında, gerek bölge veya telgraf içeriği bazında padişah istemesi halinde haberleşmeden anında haberdar olabilecektir. Bu şekilde farklı açılardan faydalı bulunduğu telgraf teknolojisinin kısa zamanda tüm ülkede iletişimi sağlayacak şekilde genişletmesi padişahın, otoritesini güçlendiren bu teknolojiyi istekle desteklemesinden kaynaklanmaktadır. Zira telgrafın kısa sürede çok etkin kullanımına karşın telefon teknolojisinin padişahı aynı desteği görmemesinin temel nedeni de telgraf gibi merkezi otoriteyi güçlendirmekten ziyade hızlı iletişimi merkezin kontrolü dışında sağlayacak olmasındandır. Telgrafın hızla kabul edilip yaygınlaşmasının bir diğer nedeni de maliyetinin az olmasıdır.

---

¹⁸ Kaçar, 1995, s. 49, 50.

Zira postanın geliştirilmesi için gerekli demiryolu yapımı için coğrafi yapıyı düzleştirmek gerekmekte iken telgraf hatları için gerekli direklerin dikilerek tellerin bağlanması tepe, nehir veya vadiler üzerinde herhangi bir düzleştirme benzeri çalışma olmasına gerek kalmaksızın çok daha az insan gücü ve maliyet gerektirmektedir¹⁹.

Osmanlı'da telgrafın padişaha tanıtımı için sarayın iki odasına gönderilen telgraftan sonra çekilen ilk telgraf Kırım Sivastopol kalesinin zaferidir. 14 Eylül 1855 tarihli bu telgrafta Kırım Harbi'nde Sivastopol Kalesi zaferi Londra ve Paris'teki Osmanlı büyükelçilerine bildirilmiştir²⁰. Bu şekilde telgraf Osmanlı'da ticari, sosyal amaçlar karşısında öncelikli olarak askeri amaçlı kullanılmıştır²¹. Özellikle savaş durumlarında askeri telgraflara öncelik tanınması, ardından resmi telgrafların ve sonra diğer telgrafların gönderilmesi durumu da Osmanlı'da telgrafın askeri amaçlı kullanımının önemsendiğini göstermektedir. Ancak telgrafın tek kullanım alanı askeri iletişim değildir. Zira telgraf farklı amaçlarla kullanıldığı gibi halkın da kullanımına sunulmuştur. Ayrıca yalnızca tebaanın kullanmasına izin verilmekle yetinilmemiş ayrıca tüccar ve yabancıların da telgraf kullanmasına müsaade edilmiştir²².

---

¹⁹ Davison, 2003, s. 347, 348.

²⁰ Durgun, H. (2014). Teke Sancağı'nın Batısında Telgraf Hattı Tesisinin Gelişimi: Elmalı Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*(21), s.69.

²¹ Çetin, M., & Kök, R. (2015). Kırım Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda Yaşanan Lojistik. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/10, s.327.

²² Koyuncu Kaya, M. (2015). Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Varna (1774 - 1878). *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of*, 10/1, s.405.

1.3. TELGRAFİN HUKUKİ ORGANİZASYONU

1.3.1. Kurumsallaşma

1.3.1.1. Osmanlı Posta Nezareti

17. yüzyıla kadar düzenlenmiş olan ıslahat lahiyelerinde devletin gücünü koruyabilmesi için Kanuni zamanındaki koşulların kazanılması gerektiği ve bu yönde ıslahatlar yapılması gerektiği yazılırken, 17. Yüzyıl ortalarından itibaren bu görüş değişmiş ve batıdaki gelişmelerin yakından takip edilmesi ve askeri alan başta olmak üzere diğer tüm alanlarda batılı teknik ve yöntemlerin kullanılması gerektiği yazılır olmuştur. Ulaşım ve haberleşme alanında özellikle 1830'lu yılların başlarında çeşitli ıslahatlar söz konusu olmuştur. Örneğin karayolları düzeltilmeye başlanmış ve modern posta teşkilatının kurulması kararlaştırılarak çalışmalara başlanmıştır²³. Menzil teşkilatındaki bozulmalar üzerine, menzil teşkilatı ilga edilmiştir²⁴. 1834'te Hadi Efendi posta sistemini kurması için görevlendirilmiştir²⁵.

Posta Nezareti'nin kurulmasından önce posta sistemi için bir posta komisyonu oluşturulmuş ve bu komisyonun başına da Avrupa postacılık hizmeti bilgisi olan Mustafa Sami Efendi getirilmiştir. Bu komisyon, Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak çalışmalarını yürütmüştür. Telgraf ve telefonun da ülkeye gelmesinden sonra postacılık hizmetlerine telgraf ve telefon da dahil edilmiştir ve teşkilatın ismi de bu doğrultuda değişmiştir. Ayrıca önceleri yalnızca kağıt mektup türü

²³ Ihsanoglu, E. (1995). Osmanlı İmparatorluğu'nun Teknoloji Çağını Yakalama Gayretleri. *Çağını Yakalayan Osmanlı*, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), s.VII.

²⁴ Halacoglu, Y. (1981). Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Teşkilatı Hakkında Bazı Mülahazalar. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, II (2), s.132.

²⁵ Halacoglu, Y. (2012). Ulak. *İslam Ansiklopedisi*, 42, s.79.

materyaller taşınmakta iken sonraları daha büyük ve geniş çaplı materyallerin, eşyaların da taşınımına başlanmıştır. Sonraları Posta Nezareti, Ticaret Nezareti'ne bağlanmıştır²⁶

Üsküdar-İzmit arası posta yolu yapılması, yol üzerinde mesafenin belirlenmesi için her 15 dakikalık mesafeye rakamlı direkler dikilmesi, bu posta yolunun haritasının çizilmesi gibi çeşitli çalışmalar sonrasında ulak sistemi, yerini 1839'da kurulan posta teşkilatına bırakmıştır²⁷. Posta Nezareti, dönemin önemli vilayetleri arasında sağlıklı iletişim sağlanması amaçlanarak, öncelikle İstanbul - Edirne arasında ve İstanbul - İzmir arasında olacak şekilde teşkilatlanmış, sonrasında yine İstanbul merkez alınarak İstanbul ile diğer vilayetler arası haberleşme sağlanacak şekilde yapılmıştır²⁸. Telgraf ücretlerinin bu şekilde kelime sayısı ve mesafe temel alınarak belirlenmesi, uluslararası sisteme uygun düşmektedir. Diğer taraftan, telgraf ücretleri Osmanlı'da sabit kalmamıştır. Belirli aralıklarla indirim yapılmış, 1 Mart 1330 tarihinden itibaren ise ücretin belirlenmesinde telgrafın gönderdiği mesafe bir etken olmaktan çıkarılmıştır. Telgraf ücreti Osmanlı sınırları içerisinde şehir ayrımı yapılmaksızın kelime başına 20 kuruş olacak şekilde belirlenmiştir²⁹.

Meclis zabıtları incelenirken ilginç bir terminolojiye rastlanmıştır. Yemen'deki telgraf hattının genişletilmesi talebinin mecliste değerlendirilmesi sırasında Dahiliye nazırı Mehmet Talat Bey,

²⁶ Yazıcı, N. (1995). Posta Nezaretinin Kuruluşu. *Çagını Yakalayan Osmanlı* içinde. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), s.42, 43.

²⁷ Halacoglu, Ulak, 2012, s. 79.

²⁸ Şentürk, M. H. (2002). Osmanlılarda Haberleşme ve Menzil Teşkilatına Genel Bir Bakış. *Türkler*, 14.

²⁹ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 370.

“Yemen'de telgraf hattı temdit etmek ve bunu muhafaza etmek kolay bir şey değildir. Yalnız orada bulunan erbabı fenden icra ettiğim tahkikata göre Yemen'de telsiz telgraf hattı tesisi pek sehl olacaktır. Orada telsiz telgraf istasyonları tesis edilebileceğini Maliye Nezaretine yazdım, Maliye Nezareti de nazarı dikkate almıştır. Daha az masrafla ve daha kolay muhafaza edilecektir³⁰.”

şeklinde konuşmuştur. Dolayısıyla telgraf hattının genişletilmesinin ve korunmasının zor olduğunu belirten bakan, telsiz telgraf hattının tesis edilmesinin oldukça kolay olacağını belirtmiştir. Telsiz telgraf, elektromanyetik dalgalar yardımıyla çalışan telgraf düzeni, radyotelgraf şeklinde tanımlanmaktadır. Osmanlı'nın oldukça kısa sürede telgraf teknolojisini son derece geniş sınırlara ulaştırarak hem ülke içi hem uluslararası iletişimde aktif kullanması teknolojik gelişmeleri yakinen takip etmesi ve uygulamaya aktarması, teknolojiye verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bahsedilen konuşmada savaş bölgesi için güncel teknolojiyi uygulaması dönemin siyasetinde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yakinen takip edildiğini göstermektedir.

Osmanlı'da haberleşme sektörü, 23 Ekim 1840'ta resmen Posta Nezareti'nin kuruluşuna kadar, halk arasında haberleşmeye imkan tanıyan bir yapıda olmamış, yalnızca devlet işleriyle ilgili olarak haberleşmeyi sağlayan bir kurum olarak işlev görmüştür³¹. Ancak Posta Nezareti'nin kurulmasıyla birlikte, haberleşme sistemi yalnızca resmi iletişime değil, tüm halkın da kullanımına açılmıştır. Telgrafın halkın kullanımına arz edilmesi sonrasında telgraf büyük ilgi görmüştür. Nitekim Avrupa'ya nazaran Osmanlı'da telgrafın postaya göre oldukça fazla ilgi görmesinin nedenlerinden birisi de Osmanlı'da posta iletiminin Avrupa'dakine göre oldukça yavaş olmasıdır. Bu durum, temelde, Osmanlı'da demiryollarının ve karayollarının az olmasından, birçok yörede hiç yol bulunmamasından kaynaklanmaktadır³². Sonuç posta iletiminin zaten kendi

³⁰ MMZC, 30 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İctima Senesi:2, 39. Toplantı, s. 274.

³¹ Yazıcı, 1995, s. 25.

³² MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 361.

niteliğinden dolayı telgrafa göre yavaş olmasının yanısıra bir de yol sorunu nedeniyle diğer ülkelere kıyasla Osmanlı'da telgraf, halktan büyük talep görmüştür.

1.3.1.2. Avrupa'da Telgrafın Kurumsallaşma Süreci

Avrupa'da da posta sistemiyle ilgili, bazıları Osmanlı'ya benzer, bazıları ise daha farklı şekillerde çeşitli çalışmalar olmuştur. Örneğin Fransa'da Paris Üniversitesi, gerekli iletişimi sağlamak üzere kendi bünyesinde bir posta servisi kurmuş ve bu posta servisi 1719 yılı sonuna kadar sürmüştür³³. Fars ve Romalılardan kalan ancak kullanılamaz hale gelmiş posta yollarının yeniden canlandırılmasına yönelik de çalışmalar yapılmıştır. Avusturya'dan Hollanda'ya uzanan, askeri ve ticari amaçlı bir posta ağı kurmayı hedefleyen 1493- 1519 arası hüküm süren Roma İmparatoru I. Habsburger Maximilian, bu çalışmalarda önemli rol oynamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 17. yüzyıl sonlarına gelindiğinde artık bir Avrupa posta ağından bahsetmek mümkün hale gelmiştir. I. Habsburglu Maximilian önderliğinde başlatılan posta yollarının tadilatı, ve posta hizmetinin tüm Avrupa'yı sarmasıyla geliştirilen posta servisi, önceleri sadece resmi işler için kullanılmış, ancak 18 ve 19. yüzyıllarda tüm halkın kullanımına açılmıştır³⁴.

İngiltere'de ise resmi haberleşme için kullanılan posta hizmeti halk kullanımına kapalı iken, halk ve özellikle de tüccarlar kendi iletişimlerini sağlamak üzere kendileri bir sistem geliştirmişlerdir. İngiltere'de 16. yüzyılın ilk yarısına kadar kraliyete ait olmayan mektuplar; karavanlar, gemiler vs ile özel girişimciler vesilesiyle iletilmiştir. Bu şekilde bir hizmet güvenilir olmamakla birlikte halk için kullanılabilen tek yöntem olmuştur. Özellikle tacirler mektuplarının daha

³³ Columbian Correspondence College. (1903). *A History of the Railway Mail Service*. Washington, D. C. S.11.

³⁴ Crew & Kleindorfer, 1992, s. 35.

güvenilir şekilde ve kısa zamanda alıcıya ulaşmasını önemsemiştirler. Tüccarların kendi işçileri vasıtasıyla kendi mektuplarını iletmeleri yahut diğer tüccarlarla iletişim sağlamaları için kralın onayı gerekmiştir. Bir kimsenin bir başkasına yazdığı mektup kralın yetkili kıldığı görevlilerce incelemeye tabi tutulmak zorunda olmuştur³⁵.

İngiltere’de, ilk başta resmi haberleşme için kullanılan posta servisinin halk kullanımına açılması Avusturya, Osmanlı ve birçok Avrupa ülkesinde olduğundan farklı olmuş, 18. yüzyıla kalmamış, 17. yüzyılın ilk yarısında ekonomik gelir sağlanması amacıyla kraliyetin kullanmakta olduğu posta servisi halkın da hizmetine sunulmuştur. Posta faaliyetleri önceleri kraliyet için yürütülmekte ve halka hizmet verilmemekteyken, 1635’te I. Charles zamanında vergilerden yeterli miktarda gelir sağlanamayınca posta hizmetinin halka açılması ve bir vergi aracı olarak kullanılmasına karar verilmiş ve bu durum 19. yüzyılda da devam etmiştir³⁶. Ayrıca 1711’de İngiltere Parlamentosu’nda alınan karar doğrultusunda posta servisinin İngiliz sömürgesindeki Amerika’ya da götürülmesi için gerekli çalışmaların yapılması karara bağlanmıştır³⁷.

1840 yılına kadar İngiltere’deki posta servisi, Osmanlı’dakine benzer şekilde ulaklar aracılığıyla süregelmiştir. Ancak telgraf ve telefonun yaygınlaşmasından sonra Osmanlı’da Posta Nezareti’ne dahil edilen telgraf ve telefon hizmetleri söz konusu olurken, İngiltere’de ise telekomünikasyon servisinin posta servisinden ayrılarak özelleştirilmesi, diğer Avrupa ülkelerinde ise telekomünikasyon hizmetleri ya posta hizmetlerinden ayrı tutulmuş olmasına karşın yine de aynı

---

³⁵ Crew & Kleindorfer, 1992, s. 34, 35.

³⁶ Crew & Kleindorfer, 1992, s. 6.

³⁷ Crew & Kleindorfer, 1992, s. 6.

bakanlık altında işlev görmeye devam etmiş yahut Osmanlı'da olduğu üzere posta hizmetlerini gören kuruma yeni işlevler olarak eklenmiştir³⁸.

1.3.1.3. Uzakdoğu'da Posta Sistemi: Hindistan

Hindistan'da "ulaklar" ve kıtalararası yahut deniz üzerinden posta hizmetini sağlayan "aracılar" şeklinde posta hizmetinde çalışanlar ikiye ayrılmışlardır³⁹. Ayrıca aracılarda kendi aralarında iki sınıf olarak gruplanmışlardır. Bir yanda gönderici ile eşit sosyal ve ekonomik haklara sahip olan ve gönderici ile aralarında bir güven problemi olmadan hareket edebilen aracılarda varken bir yanda da gönderici ile aralarında asimetrik bir ilişki olan ve sınıfsal bir farklılık bulunan işçi aracılarda haberleşmeyi sağlamıştır⁴⁰. Hindistan'da ticari amaçlı posta hizmeti 1700'lerde oldukça yaygın bulunmaktadır. Sood'a göre, posta hizmeti ücretinin hesaplanması kolay olmamakla beraber, günümüze erişen bazı mektuplara ve evraklara bakıldığında Cidde'den Belgali'ye bir posta gönderim ücretinin, dönemin parasıyla 20-30 rupi civarında olduğu, Arabistan'ın güneyinden Hindistan'ın batısına gemi yoluyla gönderimin sık olduğu 1700'lerde tüccarların yahut zengin kesimin fiyatı önemsemeksizin mektuplarının alıcısına ulaştırılması için oldukça yüksek meblağları ödedikleri görülmektedir. O dönemde Hindistan posta hizmetinde deniz ulaşımının çok gelişmiş olduğu ve posta hizmetinin devlet tekelinde olmayıp tüccarların da uluslararası posta işlevi gördükleri anlaşılmaktadır⁴¹. Bu yönleriyle Hindistan'daki postacılık sektörünün Avrupa ve Osmanlı'dan daha farklı şekilde bir süreç geçirdiği anlaşılmaktadır.

³⁸ Crew & Kleindorfer, 1992, s. 7.

³⁹ Sood, G. D. S. (2009). *The Informational Fabric of Eighteenth-Century India and the Middle East: Couriers, Intermediaries and Postal Communication*. Cambridge University Press. 43 (5), s.1090.

⁴⁰ Sood, 2009, s. 1091.

⁴¹ Sood, 2009, s. 1093.

Osmanlı'da iletişim, başlangıçta resmi haberleşme ile sınırlanarak, karayolu ulaşım güzergahları üzerinden önceleri ulaklar vesilesiyle sağlanmış, sonraları biraz daha sistemleştirilerek ulakların gereksinimlerinin karşılama amacıyla, birbirleri arasında dört ile sekiz saatlik yürüme mesafesi olacak şekilde menzilhanelerin kurulmasıyla⁴² gelişerek devam etmiştir. Ancak ilerleyen dönemde başgösteren suistimallerin önlenememesi ve genel olarak Osmanlı'nın Avrupa karşısında üstünlüğünü kaybetmesi dolayısıyla Avrupa sistemlerinin araştırılmaya başlanmasıyla 1840 yılında Avrupa benzeri halkın kullanımına da elverişli bir Posta Nezareti'nin kurulması sağlanmıştır. Her ne kadar Roma imparatoru I. Habsburglu Maximilian'ın kurduğu Avrupa posta sistemi ve gelişimi Osmanlı posta sistemi ile benzeşse de İngiltere'de posta hizmetleri devlete gelir sağlaması için daha erken dönemde halkın hizmetine sunulmuştur. Diğer taraftan uzakdoğu ülkelerindeki sistemin incelenmesi için bir örnek olarak seçilen Hindistan'da ise coğrafi konumun ve ticaretin büyük etkisi ile posta servisi, tacirler dolayısıyla son derece ilerlemiş ve deniz üzerinden haberleşme hizmeti temelli bir gelişim sergilemiştir. Bu durumda Avrupa ülkeleri, bir uzakdoğu ülkesi olarak Hindistan ve Osmanlı karşılaştırıldığında, postacılık sektöründe Osmanlı Devleti'ndeki yapının, gerek postacılık hizmetlerinin devlet tekelinde başlaması ve fermanların, alınan kararların iletimi yahut askeri bilgilerin iletimi gibi devlet işleri için kullanılması, gerekse ulakların karayolu üzerinden gerek yürüyerek gerekse beygirlerle taşıma yapması yönünden; Hindistan ile bağdaşmayıp Avrupa'daki yapı ile oldukça benzer olduğu görülmektedir. Ancak posta hizmetinden halkın da yararlanmasının sağlanması Avrupa'da genel olarak 17. yüzyılda başlarken, Osmanlı'da ancak 1840'ta Posta Nezareti'nin kurulmasıyla yani 19. yüzyılda söz konusu olmuştur.

---

⁴² Bozkurt, R. (1966). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kollar, Ulak ve İlaşe Menzilleri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, s.21, 22.

1.3.2. Telgraf İcadının Hukuken Korunması

Teknolojinin gelişmesinde sosyal ihtiyaçlar teknolojiyi ilerletici bir unsur olarak ortaya çıkarken; hukuk ise teknolojiyi yavaşlatıcı bir unsur olarak etki etmektedir. Nitekim her bir yeni bilişim teknolojisinin difüzyonunun çok uzun yıllar almasının nedenlerinden biri de hukuktur⁴³. Nitekim hukuki metinlerin oluşturulması için iyi ve yeterli analizin yapılması gerekmektedir. Kuralların ve yaptırımlarının ne olacağına sosyal gerçeklik göz önünde tutularak ve ideal olana göre belirlenmesi belirli bir süreç gerektirmektedir. Bu çalışmaları yapmak üzere komisyonların oluşturulması bile başlı başına uzun sürmektedir. Komisyonun kaç kişiden oluşacağı, seçilecek kişilerin niteliklerinin neler olması gerektiğine karar verilmesi, aynı niteliklere sahip kişiler içerisinde hangilerinin komisyona dahil edilip hangilerinin edilmeyeceği, komisyon içerisinde üyelere görev dağıtımının yapılması, hangi aralıklarla toplanılacağına karar verilmesi gibi işlemler belirli bir prosedür ve zaman gerektirmektedir. Oysa yapısı itibariyle insanoğlu; ihtiyacını yahut isteğini tatmin edecek bilişim teknolojisinden yararlanmak için bu süreçler tamamlanana kadar bekleme yanlısı değildir.

Bilişim teknolojisindeki yeniliklerin güçlü potansiyelini baskılayan unsurlar; bu teknolojinin ileride nasıl bir etki oluşturacağına dair vizyon yetersizliği, tembellik ve kurumsal sınırlamalar olarak sıralanabilir. Winston bu şekilde teknolojik ilerlemeyi baskılayan unsurlar içerisinde kurumsal sınırlamalara örnek olarak patent sistemini belirtmiştir⁴⁴. Patent sisteminin teknolojinin tarihsel gelişimini nasıl durağanlaştırdığının anlaşılması için patent sisteminin tanımlanması gereklidir. Kendi kanunlarımızda patent tanımlanmamış olmakla birlikte Amerika Birleşik Devletleri Patent Yasası olarak adlandırılan 35 numaralı ABD Kodu 154üncü maddesinde patent, "sahibine, mirasçılara yahut devredildiği kişilere diğerlerini buluşu yapma, kullanma, satmaya teşvik etme veya satma yahut buluşu Amerika Birleşik Devletleri'ne ithal etme haklarından mahrum bırakma

⁴³ Winston, 1998, s.13.

⁴⁴ Winston, 1998, s. 57.

yetkisi sağlar” şeklinde tanımlanmıştır⁴⁵. Patentın sözlük anlamı da benzer nitelikte “özellikle başkalarını bir buluşun yapılmasını, kullanmasını veya satmasını engellemek üzere belirli bir süre için hak veya unvan veren bir hükümet yetkisi veya lisansı⁴⁶” şeklinde tanımlanmıştır. Her ne kadar patent dolayısı ile buluş sahibi haklarının koruma altına alınması amaçlanmış olsa da patent dolayısı ile başka kimselerin o buluş üretime geçene kadar ürünü elde etmeleri yahut benzerini geliştirmeleri ve yine buna bağlı olarak ürünü elde edemedikleri için ürünün üzerine eklemelerde bulunarak teknolojik gelişime katkıda bulunmaları engellenmiş olmaktadır. Örneğin karbon granüllerinin kullanıldığı neredeyse çağdaş telefon olarak nitelendirilen bir tekniğin Edison tarafından 1886 yılında patenti alınmış olmasına rağmen ancak 1895 yılında üretimine geçilmiştir⁴⁷. Görüldüğü üzere neredeyse 10 yıl kadar uzun bir sürede bu teknoloji elde edilip üzerine yenilikler eklenebileceği halde durağan bir 10 yıl geçmiştir. John of Speyer’in Venedik’te 1469 tarihinde ilk kez kitap basımı yapması üzerine kendisine 5 yıl boyunca baskı tekeli verilmiştir⁴⁸. John Gutenberg’in hareketli baskı endüstrisi Rhineland Almanya’da 1450 yılında kurulmuş olmasına rağmen Alman John of Speyer’in Venedik’te 1470 tarihinde açmış olduğu işletme Cicero’nun mektuplarından 4 ay içerisinde sadece 100 baskı yapabilmiş, ancak ilerleyen süreçte hızını 6 katına çıkarmıştır⁴⁹. Günümüze ulaşmış en eski patent Venedik’i hareketli baskıyla tanıştırmayı dolayısıyla John of Speyer’e verilmiş patenttir⁵⁰. Burada Johannes Gutenberg’in Almanya’da 1450 yılında yani John of Speyer’den 20 yıl öncesinde kurmuş

---

⁴⁵ *United States Code Title 35 - Patents*. (The United States Patent and Trademark Office)

⁴⁶ *Oxford Dictionaries*. (2017). (Oxford University Press)

⁴⁷ Winston, 1998, s. 58.

⁴⁸ Buxton, W. J., Cheney, M. R., & Heyer, P. (Dü). (2015). *Harold Innis's History of Communications: Paper and Printing - Antiquity To Early Modernity*. London: Rowman & Littlefield, s.67.

⁴⁹ Header, H., & Morris, J. (1990). *Italy: A Short History*. Cambridge: Cambridge University Press, s.109, 110.

⁵⁰ Winston, 1998, s. 42.

olduğu endüstrisinde de hareketli baskı kullanılmasına rağmen ilk patentin niçin ona değil de John of Speyer'e verilmiş olduğu sorusunun cevabı hukukun ve kanunların teknoloji tarihindeki etkisiyle ilgilidir. Nitekim patent konusunda dünyanın en eski hukuki metnine sahip şehir Venedik'tir. Bu kanuna göre Venedik'te pratik yenilikçi mucitlere yazarların telif hakkına benzer bir koruma sağlanmıştı. Bir asır sonrasında bu kural ancak bir teamül hukuku şeklini alabilmiş ve 1623'te Tekel Yasası olarak kanunlaşmıştır. Sonrasında 1790larda bu prosedürü uygulamak üzere Amerika'da olduğu gibi Patent Ofisleri kurulmuştur⁵¹. Patentle ilgili olarak üzerinde durulması gereken önemli nokta, in Osmanlı padişahı Sultan Abdülmecid'in Prof. Samuel Finley Breese Morse'a gönderdiği beratın, teknolojik buluşların kabul edilerek buluş sahibinin takdir edilmesi ve buluşun kopyalanması yerine buluş sahibinden satın alınması mantığı ile düşünüldüğünde patent mantığı açısından tarihte ilk olmasıdır. Sultan Abdülmecid telgrafı Osmanlı'ya tanıtan Profesör J. Lawrence Smith'e bir nişan vermekle yetinmemiş, ayrıca böyle bir teknolojinin mucidi olan Prof. Samuel Finley Breese Morse'a 130 elmasın olduğu bir madalya ile berat göndermiştir⁵².

---

⁵¹ Winston, 1998, s. 42.

⁵² Keskin, Ö., & Sönmez, A. (2009). Telgrafın Osmanlı İmparatorluğu'nda Yayılması: Çanakkale Telgraf Hattı Örneği. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 25, s.69.

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI ANLAŞMALARIN İNCELENMESİ

2.1. ULUSLARARASI GELİŞMELER

2.1.1. Telgraf Birliklerinin Kurulması

Telgraf teknolojisinin hatlar üzerinden iletişimi sağlaması dolayısıyla ülke içerisindeki iletişimde ulusal hatlar ve ulusal hukuklar söz konusu olmaktadır. Başka devletlere gönderilecek iletiler için o devletteki hatların kullanımı gündeme gelmektedir. Bu doğrultuda atılan ilk adım olarak Avusturya-Almanya Telgraf Birliği'nin kurulmasına temel oluşturan 1849 yılında Prusya ve Avusturya Telgraf İdarelerinin Hamburg'dan Viyana ve Trieste'ye Berlin üzerinden giden uluslararası telgraf hattının kurulması ve kullanılması hakkında imzaladıkları "Protokol" gösterilebilir⁵³. Ayrıca 1850 yılında çeşitli Alman eyaletlerinin bir araya gelerek hem imzalayan ülkeler arasında genel siber güvenlik hükümleri oluşturulmasını hem de ileri işbirliği ve bilgi alışverişi amacıyla "birlik" olarak kalıcı bir organizasyon kurulmasını amaçlayan Dresden Konvansiyonu⁵⁴ doğrultusunda oluşturdukları Alman - Avusturya Telgraf Birliği⁵⁵ 1872 yılına kadar varlığını sürdürmüştür⁵⁶. Prusya benzer şekilde yurt dışı telgraf gönderimi

⁵³ Kniestedt, J. (1988). The First 20 Years in the Development of the International Telegraph Union: Review on the International Telegraph Conference in Berlin, 1885. *Telecommunication Journal*, 55(9), s.610.

⁵⁴ Rutkowski, A. (2011). Public International Law of the International Telecommunication Instruments: Cyber Security Treaty Provisions since 1850. *Info*, 13(1), s.17.

⁵⁵ Noam, E. (1992). *Telecommunications in Europe*. New York: Oxford University Press, s.293, 294.

Reinalda, B. (2009). *Routledge History of International Organizations from 1815 to the Present Day*. New York: Routledge, s.86.

⁵⁶ Xydis, D. P., & Peaslee, A. J. (Dü). (1976). *International Governmental Organizations Constitutional Documents* (Cilt 5). Hague: Martinus Nijhoff, s.493.

için Belçika, İsviçre ve Rusya ile de ikili anlaşmalar imzalamış⁵⁷ ve ardından Hollanda'nın da bu birliğe katılmasıyla⁵⁸ Almanya'nın telgraf hattı Fransa hariç tüm komşu ülkelere uzanır hale gelmiştir.

Almanya'nın bu girişimine karşın Fransa da 1851'de Belçika, 1852'de İsviçre, 1853 tarihinde Sardinya ve 1854'te İspanya ile ikili anlaşma imzalamıştır⁵⁹. Fransa'nın Almanya hariç olmak üzere tüm komşuları ile devletler arası telgraf gönderimine yönelik bir atılmış olduğu daha önemli bir adım ise bu 5 ülkenin 1855 tarihinde Paris'te bir araya gelerek Batı Avrupa Telgraf Birliği'ni kurmasıdır⁶⁰. Avusturya-Alman Telgraf Birliği karşısında yeni bir birlik olarak ortaya çıkan bu telgraf birliği; 1 yıl sonra Portekiz ve Hollanda'nın da katılımıyla⁶¹ ismine uygun şekilde batı Avrupa ekseninde genişlemiştir.

1850 - 1860 yılları uluslararası telgraf düzenlemeleri düşünüldüğünde birçok iki taraflı anlaşmalar ve Avusturya-Alman Telegraf Birliği 1857 Stuttgart Konvansiyonu, 1858 Batı Avrupa Telgraf Birliği Berne Konvansiyonu, ve 1858 Brüksel Konvansiyonu gibi farklı ülkelerin katılımlarıyla farklı konferanslar ve bu konferanslar sonucu farklı düzenlemeler içeren konvansiyonlar oluşturulmuştur. Bunlardan Brüksel Konvansiyonu başka birçok ülke tarafından da kabul edilmesinden ötürü önem arz etmektedir. Bu Brüksel Konferansı sonucu

---

⁵⁷ Kniestedt, 1988, s. 610

⁵⁸ Pre-1865 International Telegraph Agreements, International Telecommunication Union (ITU)

⁵⁹ Lyall, F. (2016). *International Communications: The International Telecommunication Union and the Universal Postal Union*. New York: Routledge, s.20.

⁶⁰ Kniestedt, 1988, s. 610

Reinalda, 2009, s. 86

Lyall, 2016, s. 20

⁶¹ Lyall, 2016, s. 20

konvansiyona ek olarak telgraf hizmetine ilişkin düzenlemeler içeren kullanım talimatları şeklinde bir belge de imzalanmıştır. Tarifeler belirlenmiştir. Ayrıca Brüksel Konvansiyonu uyarınca kurulan uluslararası sistemde evrensel kabul edilen İngilizce bir kenara atılmış ve bu sistemde yalnızca Fransızca ve Almanca yazılmış telgrafların her durumda kabul edilebilir oldukları hükme bağlanmıştır⁶².

Brüksel Konvansiyonu 1859 yılında İsviçre, İspanya, Sardunya, Portekiz ve Osmanlı tarafından; 1860'ta Danimarka, İsveç ve Norveç -o dönemde İsveç ve Norveç Birleşik Krallığı-, Vatikan ve Rusya tarafından ve son olarak 1861'de Lüksemburg tarafından kabul edilmiş ve ayrıca Cezayir, Malta, Korfu denizaltı kablo şirketleri de bu kurallara uymayı kabul etmişlerdir⁶³. Bu şekilde birçok ülke ve hatta denizaltı kablo şirketlerince kabul görmüş bir Konvansiyon'da yalnızca Fransızca ve Almanca olarak yazılmış telgrafların her halukarda kabul edilip iletileceklerine yönelik düzenleme olması telgraf teknolojisinde baskın ülkelerin eşitlik, adalet, etik gibi uluslararası hukukta olması beklenen unsurları bir kenara iterek kendi çıkarları doğrultusunda uluslararası kurallar koymaları nedeniyle eleştiriye açıktır.

2.1.2. Konferanslar

2.1.2.1. Paris Konferansı 1865: Uluslararası Telgraf Birliği'nin Kurulması

1865 tarihli Paris Konferansı sonrasında Dresden Konvansiyonu geliştirilmiş; tarife bölgeleri ile bölgeler arası mesafeye bağlı olarak tarifeler belirlenmiştir⁶⁴. Ayrıca bu konferans sonucu Uluslararası Telgraf Birliği (ITU)⁶⁵ kurulmuştur⁶⁶. İlk

---

⁶² Lyall, 2016, s. 22

⁶³ Lyall, 2016, s. 22

⁶⁴ Lyall, 2016, s. 20

⁶⁵ Uluslararası Telgraf Birliği, ismi Uluslararası Telekomünikasyon Birliği olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Uluslararası Telgraf Sözleşmesi, 1865 yılında Paris'te bu konferansta Uluslararası Telgraf Birliği (ITU) üyeleri tarafından imzalanmıştır⁶⁷. Bu konferansa katılan 20 ülke⁶⁸den birinin Osmanlı olması, Abdülaziz döneminde telgrafa verilen önemi gösterdiği gibi ayrıca Osmanlı'nın teknolojinin uluslararası boyutta hukuki temellerinin belirlenmesinde söz sahibi ülkeler içerisinde yerini aldığı şeklinde değerlendirilebilir. Konferansta tam yetkili delegeler ve özel delegeler olmak üzere ülkeleri temsil eden farklı yetkileri haiz delegeler olduğu görülmektedir. Her ülkenin yalnızca 1 tam yetkili delegesi varken bazı ülkelerin 2 bazı ülkelerin 3er tane özel delege statüsünde temsilcisi toplantıya katılmıştır. Bu şekilde ülkelerin farklı sayılarda temsil edilmesi dolayısıyla alınacak kararların adil olmayacağı gerekçesiyle; günümüzde uluslararası toplantılarda geçerli olan ilkenin temeli İsviçre tam yetkili delegesi her ülkeye sadece bir oy hakkı verilmesi önerisinin kabul edilmesiyle bu konferansta atılmıştır⁶⁹.

---

⁶⁶ Noam, 1992, s. 294.

Rutkowski, 2011, s. 17.

Kniestedt, 1988, s. 610, 611

The 1865 International Telegraph Conference, International Telecommunication Union (ITU).

Magder, T. (2011). The origins of international agreements and global media: The post, the telegraph, and wireless communication before World War I. R. Mansell, & M. Raboy (Dü) içinde, *The Handbook of Global Media and Communication Policy* (s. 21-39). West Sussex: Wiley - Blackwell, s.24.

Xydis & Peaslee, 1976, s. 493.

Uluslararası Telgraf Birliği'nin 1875 St Petersburg Konferansı sonuna tamamlanan konvansiyona göre kurulduğunu belirten görüşler de bulunmaktadır: The International Telegraph Conference. (1925, Ekim). *American Journal of International Law*, 19(4), s.777.

⁶⁷ Magder, 2011, s. 6.

⁶⁸ *Participants in the International Telegraph Conference (Paris, 1865)*

⁶⁹ Coddington, G. A. (1988). Three Times Forty: The ITU in a Time of Change. L. S. Finkelstein (Dü.) içinde, *Politics in the United Nations System*, 324 - 349. Durham and London: Duke University Press, s.325.

Kniestedt, 1988, s. 610

Konferansa katılan ülkelerin mutlak delegeleri yani tam yetkili delegeleri incelendiğinde Avusturya İmparatorluğu, İspanya Katolik Krallığı, Prusya Krallığı, Rusya İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun konferansa büyükelçileri şahsında ve seviyesinde katılım sağladıkları; Yunan Krallığı'nın tam yetkili elçisi ile ve Baden Büyük Düklüğü, Bavyera Krallığı, Belçika Krallığı, Danimarka Krallığı, Hanovra(Hannover) Krallığı, İtalya Krallığı, Hollanda Krallığı, Portekiz Krallığı, Saksonya(Saxony) Krallığı, İsveç ve Norveç Birleşik Krallığı, İsviçre Konfederasyonu ve Württemberg Krallığı'nın ise orta elçileri şahsında ve seviyesinde katılım sağladıkları görülmektedir. Fransa ise konferansa Dışişleri bakanı ile katılmıştır. Hamburg Bağımsız Şehri ise hem mutlak elçi hem özel delege olarak ayrı ayrı katılım göstermemiş konferansa yalnızca mukim elçisi ile iştirak etmiştir⁷⁰.

II. Dünya Savaşı sonrasında *hiçbir ulusun daha aşağı ulus şeklinde nitelendirilemeyeceği* normunun benimsenmesi öncesinde diplomaside büyükelçilerin yalnızca daha büyük ve güçlü uluslar arasında gönderilmekte olduğu düşünüldüğünde, Paris Konferansı'na niçin yalnızca İspanya, Prusya krallıkları ve Avusturya, Rusya ve Osmanlı imparatorluklarının büyükelçileri ile katıldıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan konferansa katılan devletlerin özel delegeleri incelendiğinde Avusturya telgraf direktörü; Baden Büyük Dükü bakan vekili ve telgraf müfettişi; Bavyera Krallığı dışişleri bakanı danışmanı ve telgraf hatları direktörü; Belçika Krallığı posta telgraf ve demiryolları genel müdürü ve telgraf direktörü mühendis şefi; Danimarka Krallığı telgraf hatları genel müdürü; İspanya Krallığı telgraf direktörü ve bölge müfettişi; Fransa İmparatorluğu dışişleri bakanlığı direktörü devlet danışmanı, telgraf hatları genel müdürü ve dışişleri bakanlığı konsolosluk ve ticari işler müdür yardımcısı şeklinde üç özel delege ile; Yunan Krallığı İçişleri Bakanlığı bölüm başkanı; Hamburg Bağımsız

---

⁷⁰ Participants in the International Telegraph Conference, 1865.

Şehri mukim elçi⁷¹si, Hannover Krallığı delegesi müsteşar; İtalya Krallığı Bayındırlık Bakanlığı daire başkanı; Hollanda Krallığı İçişleri Bakanlığı müsteşar; Portekiz Krallığı telgraf genel müdürü topçu albay; Prusya Krallığı telgraf direktörü teğmen albay; Rusya İmparatorluğu telgraf direktörü tümgeneral mühendis; Saksonya Devleti Demiryolları direktörü; İsveç telgraf genel müdürü, Norveç telgraf genel müdürü; İsviçre Konfederasyonu telgraf merkez müdürü; Osmanlı İmparatorluğu Türkiye delegesi; Württemberg Krallığı telgraf direktörü ile katılım sağlamıştır⁷². Burada devletlerin özel delegelerini genel olarak o devlette telgraf işlerine yönelik kurumların ileri gelenleri teşkil etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu özel delegesi ise *Türkiye delegesi* sıfatıyla Mr. Agathon Efendi şeklinde yer almıştır. İleri seviyede Fransızca bilen Agathon Efendi 1864 yılı itibarıyla Telgraf müdürü olarak görev yapmasına karşın Telgraf Direktörü unvanıyla toplantıya iştirak etmiş⁷³ olmasına rağmen Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin Paris Konferansı katılımcıları adlı belgesinde unvanı olarak niçin diğer birçok özel delegede yazdığı şekilde *Telgraf Direktörü* olarak yer almayıp *Türkiye delegesi* şeklinde yazdığı soru işareti oluşturmaktadır. Üstelik belgede Osmanlı İmparatorluğu tam yetkili delegesi "*Sultanın büyükelçisi*"⁷⁴ olarak nitelendirilmişken Osmanlı özel delegesinin "*Türkiye delegesi* " şeklinde nitelendirilmiş olması da cevabı yorumlara açık, merak uyandıran bir diğer sorudur.

Konferansa katılan ülkeler incelendiğinde ABD'nin yer almadığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinde telgraf yönetimi devlet bazlı sağlanmakta iken ABD'de telgraf idaresinin özel şirketlerce yürütülmekte olmasından kaynaklanabilir.

⁷¹ Mukim elçi, büyükelçi ve ortaelçiden sonra gelen birbirleriyle çok az siyasi ilgisi olan devletler arasında gönderilen siyasi temsilcidir.

⁷² Participants in the International Telegraph Conference, 1865.

⁷³ Akpınar, M. (2013). Bir Tanzimat Bürokratinin Portresi: Krikor Ağaton Efendi (1823 - 1868). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28(2),s. 342.

⁷⁴ Orjinal metinde bu ifade "Ambassador Extraordinary of H.M. the Sultan" şeklinde yer almaktadır.

Ancak bu durum hep böyle devam etmemiş, uluslararası telgraf servisi kullanıcıları her yabancı ülkenin gereksinimlerine uymakla yükümlü olduğundan konferanslar Amerikan iş dünyasının doğrudan ilgi odağında olmuş ve özel telgraf şirketlerinin temsilcileri danışman üye sıfatıyla konferanslara katılmaya başlamışlardır. Bir başka ifadeyle uluslararası telgraf konferanslarında katılımcılar hep aynı kalmamış konferans konuları güncellendiği gibi konulara göre katılımcılar da yenilenmiştir. Örneğin telgraflarda kullanılacak diller, kod mesajları kuralları ve tarife değişikliklerinin görüşüleceği 1925 Paris Konferansı katılımcıları incelendiğinde; bu konferansa Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Telgraf Sözleşmesi'ne taraf olmadığı -ki bunun nedeni ABD'de telgraflar, telefonlar ve kabloların mülkiyet ve işletim hakkı sahibi özel şirketler olması ve Uluslararası Telgraf Sözleşmesi'nde yer alan düzenlemelerin mülkiyeti devlete ait olan ve işletilmesi devletlerce sağlanan sistemlere yönelik olmasıdır- ve konferans sonucunda düzenlenecek konvansiyonu imzalama yetkisini haiz olmadığı halde Fransız Hükümeti'nin 1 Eylül 1925'te Paris'te düzenlenen Uluslararası Telgraf Konferansına katılmak için temsilci gönderme davetini kabul etmiştir⁷⁵. Bu konferansın katılımcıları düşünüldüğünde Uluslararası Telgraf Birliği'nin oluşturan ülkelerden 66 ve 12 birliğe üye olmayan ülkelerden 12 hükümet telgraf idaresi delegesi ve bunlardan başka özel telgraf şirketlerinden 48 kişi yer almıştır⁷⁶. Bu şekilde toplam 126 kişiden 48'inin yani konferans katılımcılarının yaklaşık %40'ının özel telgraf şirketi delegesi olması imza yetkileri olmasa dahi danışman üye olarak alınacak kararlarda özel telgraf şirketlerinin oldukça etkili olduklarını göstermektedir.

İlk kamusal uluslararası birlik; telgrafın icadı sonrası evrensel kullanımı için tekdüze kurallar oluşturulması ihtiyacından doğmuştur⁷⁷. Bir başka ifadeyle, telgraf hatları ile iletişimin sağlanmasında her ülkenin kendi egemenlik alanında

---

⁷⁵ The International Telegraph Conference, 1925, s. 777.

⁷⁶ The International Telegraph Conference, 1925, s. 778.

⁷⁷ Reinalda, 2009, s. 85.

farklı kullanım kuralları, yasakları ve ücret uygulamaları, ayrıca bazı ülkelerde telgraf yönetimi doğrudan devlet kontrolünde iken bazı ülkelerde çeşitli ticari birliklerin yönetiminde olması ülkeden ülkeye değişen prosedürlere göre birçok aksaklık olduğundan ve bu durum ülkeler arasında politik gerginliklere yol açacağından telgrafın tüm dünyada kullanılabilmesi için ortak kurallar konulması ve tüm ülkelerin bu kurallar doğrultusunda uluslararası düzeyde iletişim sağlayabilmesi uluslararası bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu durum telgraf eksenli önce ülkeler çapında başlayan gruplaşmaların sonrada 1865'te Uluslararası Telgraf Birliği'nin kurulması ile evrenselleşmesini ve tüm ülkeleri kapsayacak ve bağlayacak kuralların geliştirilmesini sağlamıştır.

2.1.2.2.Viyana Konferansı 1868

Konferanslar sonrası elde edilen bu düzenlemelere ulaşılması doğrudan basit bir şekilde olmamış, konferanslarda yapılan çeşitli önerilerin değerlendirilmesi, değiştirilmesi, reddi yahut kabulü gibi uzun süreçler sonrasında bu doğrultuda kararlar alınmıştır. Örneğin 1868 tarihinde yapılan Viyana Konferansı'nda şifre dilinin grup grup karakterler ile yazılmasının zorunlu hale getirilmesine yönelik bir öneri gelmiş ancak reddedilmiştir. Reddedilme nedenlerinin başında ise böyle bir zorunluluğun telgrafın kullanımının kısıtlanmasına neden olacağı gösterilmiştir⁷⁸. Bu öneriyi; reddedilmesi ve reddedilme nedeniyle birlikte değerlendirmek; önerinin niçin reddedildiği hakkında fikir verebilecektir. Nitekim öneri aslında telgraf metinlerinin standartlaştırılması ve bu standartlaştırma etkisiyle telgraf ücretlendirmelerinin de standart şekilde yapılmasını sağlamaya yönelik olarak olumlu değerlendirilebilir. Ancak bu şekilde bir öneri, teknolojinin sağladığı olanaklardan elverdiği ölçüde yararlanılmasını engelleyecektir. Bu durum, telgraf teknolojisi kullanımını sınırlı kaynaklardan elde edilebilecek maksimum faydanın altında bir değere çekecektir. Ayrıca teknolojinin sağladığı

---

⁷⁸ Friedman, W. F. (1928). *Report on the History of the Use of Codes and Code Language, the International Telegraph Regulations Pertaining Thereto, and the Bearing of This History on the Cortina Report*. Washington: U.S. Govt. Printing Off, s.11

imkanlardan yararlanarak teknolojiye ilerleme kat edilebileceği halde aksine teknolojinin sağladığı imkanların kısıtlanması hem yenilikleri kısıtlayıcı hem de müşteri memnuniyetini düşürücü şekilde negatif etkilere neden olacaktır. Dolayısıyla önerinin kabul edilmesi durumunda elde edilecek *standardizasyonun teknolojik gelişime ve topluma katkısı* ile telgrafın kullanımını kısıtlaması nedeniyle oluşturacağı *zarar ve teknolojik gelişmeleri yavaşlatıcı etkisi* arasında bir denge kurulması gerektiğinde önerinin reddedilmesi yönünde karar verilmesi gerekmiştir.

Yine aynı konferansta Fransız delegesi, şifreli dille değil de sıradan bir dilde yazılmış olmakla birlikte içeriği anlaşılmasız olan telgraf gönderilerinin *gizli gönderi* olarak kabul edilmesini önermiştir. Bu öneriye karşı temel itirazlardan biri ise sıradan bir yabancı dilde yazılmış tüm gönderilerin; kendisi dilbilimci olmadığı için ortalama bir operatörce içeriği ‘anlaşılmasız’ olarak takdir edilerek sıradan gönderilerin gizli gönderi olarak yanlış nitelendirilmesine neden olacağıdır⁷⁹. Ancak Uluslararası Telgraf Anlaşması 9uncu maddesinde yer alan

“Her gönderi, sözleşme tarafı devletlerin topraklarında kullanılan herhangi bir dilde veya Latince olarak yazılabilir.

Her Devlet, kendi topraklarında kullanılan diller arasından, uluslararası telgraf yazışmaları için uygun gördüğü dilleri özgürce belirtir.

Devlet gönderileri yahut hizmet gönderileri, kısmen veya tamamen, sayılardan veya gizli/bilinmeyen harflerden oluşabilir.

İki Akit Devlet arasında değiş tokuş edilmesi halinde özel gönderiler de bu yazışmalara izin veren yahut aşağıdaki 59. maddedeki hizmet yönetmelikleri ile belirlenen koşullar çerçevesinde figürlerden veya gizli/bilinmeyen harflerden oluşabilir.

---

⁷⁹ Friedman, 1928, s. 11

Yukarıdaki paragraftaki koşul, transit gönderiler için geçerli değildir.

Semafor gönderilerin ülke dilinde yahut semafor gönderileri raporlamaktan sorumlu semafor mükellef dilinde veya genel Ticari Kod işaretlerinde yazılması zorunludur.

Bu maddenin birinci fıkrasının şartları uyarınca sıradan gönderiler olarak kabul edilmeyen gönderiler gizli gönderiler olarak değerlendirilir⁸⁰.”

şeklindeki düzenleme incelendiğinde, son fıkrada yer alan hükme göre birinci fıkra yorumlandığında *sözleşme tarafı devletlerin topraklarında kullanılan herhangi bir dilde veya Latince* olarak yazılmamış olan gönderilerin gizli gönderi olarak nitelendirileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla her ne kadar Fransız delegesinin “*sıradan bir dilde yazılmış olsa dahi içeriği anlaşılmasız olan telgraf gönderilerinin gizli gönderi olarak kabul edilmesi*”ne yönelik önerisi reddedilmiş olsa da konferans sonunda yazılan anlaşmanın yukarıda belirtilen 9uncu maddesi 1inci ve 7nci fıkraları uyarınca sözleşmeye taraf olmayan devletlerin dilinde yazılmış olan bir gönderinin sıradan bir dilde yazılmış olmasına rağmen gizli gönderi olarak kabul edileceği hükme bağlanmıştır. Bu durum, aslında Fransız delegesinin önerisinin Latince ve Akit Devlet dillerindeki gönderiler hariç tutularak kabul edildiğini göstermektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde konferansta sunulan önerilerin reddedilse dahi delegelerin düşüncelerini etkilediği ve bir kural oluşturulurken amaçlanan ideal olana ulaşma güdüsünün temel alınarak objektif değerler doğrultusunda düzenlemeler yapılmaya çalışıldığı söylenebilir. Zira bu kanıya ulaşılması; Fransa delegesinin bahsedilen önerisinin, artık bu öneri reddedildi denerek bir kenara itilmeyip bazı istisnalar getirilerek aynı konferansta anlaşma hükmüne konması dolayısıyladır. Aynı konferansta Portekiz'in uluslararası telgraf iletişimi için evrensel bir dil oluşturulmasına yönelik reddedilen önerisi⁸¹ de her ne kadar tek bir dil oluşturulmasa da taraf devletlerin dilleri yahut Latince yazılmış gönderilerin

⁸⁰ (Conference Télégraphique Internationale De Vienne - Révision De La Convention De Paris, 1868)

⁸¹ Friedman, 1928, s. 11

sıradan gönderi olarak kabul edilmesi hem anadilde iletişim özgürlüğünün tanınması hem de anadil yahut başka bir taraf devlet dilinde gönderi yazmak istemeyenler için Latince'nin ortak bir dil seçeneği olarak sunulması da benzer şekilde değerlendirilebilir.

Konferans sonunda İsviçre'ye Üye Devletlerin operasyonel ve tarife konularında sağladığı bilgilerin tek merkezde toplanması; tarife oranları ve istatistiki bilgilerin oluşturulması ve yayınlanması; telgraf hatlarının resmi haritasının çıkarılması ve yayınlanması ve dergi çıkarılması görevlerini haiz bir Uluslararası Telgraf İdareleri Bürosu kurma görevi verilmiştir⁸². Bu büro uluslararası telgraf konferanslarının hazırlanması ile de sorumlu tutulmuş, bir sekreteryaya görevini üstlenmiştir⁸³.

2.1.2.3. Roma Konferansı 1872

Telgraflarda kullanılacak dillerin düzenlenmesi ve temel telgraf ücretlerinde farklılaşma konusu Avrupa'da yapılan çeşitli konferansların başından itibaren tartışmaların en önemli konularından biri olmasına rağmen üçüncü uluslararası telgraf konferansı olan 1872 Roma Konferansı'na kadar, sade dilin nelerden oluştuğuna dair tanıma yönelik bir düzenleme bile uluslararası konvansiyonlar içerisinde yer almamıştır. 1849'dan 1872'ye kadar, neredeyse çeyrek yüzyıl boyunca uluslararası telgraf metinlerinde yer alan kelimeler pratikte sade dile ait kelimelermiş gibi ücretlendirilmiştir. 1872 yılına dek sade dil olmayıp tanımlanmış olan tek dil Arapça rakamlardan yahut gizli anlamları olan harflerden oluşan şifre dilidir. Bu karakterler, grupların uzunluğu konusunda herhangi bir sınırlama olmaksızın kelime başı 5 karakterden ücretlendirilmiştir⁸⁴.

---

⁸² Kniestedt, 1988, s. 612.

⁸³ Coddington, 1988, s. 325

⁸⁴ Friedman, 1928, s. 11

Bir başka ifadeyle 1872 Roma Konfransı öncesinde uluslararası telgraflarda kullanılan şifre dili için karakter grupları St Petersburg Konferansı'nda gönderilecek iletilerde kullanılacak kelimeler Avrupa içinde 15 harfle sınırlandırılmış iken Avrupa dışına gönderilecek iletilerde ise kelimeler maksimum 10 harften oluşacak şekilde sınırlandırıldığı⁸⁵ gibi herhangi bir uzunluk sınırlamasına tabi tutulmamıştır. Bu şekilde şifre diliyle yazılmış bir telgrafın ücretlendirmesinde kelimenin uzunluğuna bakılmaksızın her bir kelime için 5 karakter ücreti alınması kabul edilmiştir.

2.1.2.4. St. Petersburg Konferansı 1875

St Petersburg Uluslararası Telgraf Konferansı kısa aralıklarla yaklaşık 7 hafta sürmüştür. Konferans sonunda üzerinde mütabık kalınan anlaşmanın daha önce iki veya daha çok tarafla imzalanmış olan tüm özel uluslararası sözleşmelerin yerini alacağı ve 3 yıl süreyle yürürlükte olacağı kararlaştırılmıştır. 3 yıl sonunda ise bir konferans düzenlenecek ve söz konusu anlaşma bu konferansta yeniden gözden geçirilecek revize edilebilecektir⁸⁶.

Avrupa'da kayıtlı sabit adres sistemi oluşturulmuş, ve söz konusu konferans sonunda yıllık ödeme ile bu sistemin tüm Avrupa yazışmaları için ayrıcalıklı olarak kullanılabilmesi kararlaştırılmıştır. Konferansta alınan kararlardan biri de tarifelerin, hatlar hazır olduğunda Avrupa içerisinde ve Avrupa dışında olmak üzere 2 farklı şekilde uygulanacağıdır. Tarifelere örnek vermek gerekirse, Avrupa'nın herhangi bir yerinden Amerika'ya iletilen bir sevkiyat için aynı sabit oranla beş kelime için on iki şilin ücret ve Hindistan'a iletilecek sevkiyatlar için kelime başına 5 şilin ücret alınacaktır⁸⁷. Bu tür düzenlemelerde dikkat çeken bir

⁸⁵ New York Times (1857-1922). (1875, Ağustos 14). *The International Telegraph Conference*, 5, column 6. New York, s.5.

⁸⁶ New York Times, 1875, s. 5

⁸⁷ New York Times, 1875, s. 5

nokta; her ne kadar konferans sonucu tüm dünyayı kapsayacak bir sözleşmeden bahsedilmekte ise de bu hükümlerinden açıkça anlaşılacağı üzere bu sözleşmenin Avrupa merkezli şekillenmiş olmasıdır. Birçok uluslararası anlaşma benzer karaktere sahip olacak ki 19. yüzyılda uluslararası hukukun özellikle Avrupalı bir karaktere sahip olduğu fikri gelişmiştir⁸⁸. Öyle ki Avrupa'nın uluslararası hukukta bu şekilde baskın olması ücretlendirmelerdeki bariz adaletsizliğe rağmen sözleşmenin kabul edilmesini sağlamıştır. Avrupa'dan Amerika'ya ve Hindistan'a gönderilen iletiler için belirlenen fiyatlar düşünüldüğünde Hindistan'a kelime başı 5 şilin ücret uygulanırken Amerika'ya 5 kelime için eşit değer olacak şekilde 5x5ten 25 şilin ücret alınması gerekirken yarısından daha az yalnızca 12 şilin ücret uygulaması dönemin güçlü devletlerinin sömürge düzenini bir şekilde devam ettirmekte oldukları yönünde değerlendirilebilir. Ayrıca aynı sözleşmede gönderilecek iletilerde kullanılacak kelimeler Avrupa içinde 15 harfle sınırlandırılmış iken Avrupa dışına gönderilecek iletilerde ise kelimeler maksimum 10 harften oluşacak şekilde sınırlandırılmıştır⁸⁹. Bu durum, zaten ülkeler çapında orantısız olan ücretlendirmeyi iyice orantısız hale getirmiştir.

Diğer taraftan, Avrupa'daki devletler arasında telgraf uygulamalarını düzenlemeye yönelik kuralların belirlenmesine ilişkin tam uyum sağlanamamıştır. Uluslararası hukukun işlevsel olabilmesi için gerekli en önemli ilkelerden "pacta sunt servanda"⁹⁰ yani ahde vefa ilkesi gereği her ne kadar uluslararası sözleşmeye taraf olarak belirlenen hükümlere uyma yükümlülüğü altına girmekte olsalar da bazı ulusal düzenlemelerini korumak isteyen devletler olmuş ve yine güç unsuru devreye girerek bu ülkeler istediklerini elde etmişlerdir. Öyle ki İngiltere, Avusturya ve İsviçre; yürürlükteki "üç kat ödeme ile

⁸⁸ Orakhelashvili, A. (2006). The Idea of European International Law. *The European Journal of International Law*, 17(2), s.317.

⁸⁹ New York Times, 1875, s. 5.

⁹⁰ Kelsen, H. (2003). *Principles of International Law*. New Jersey: The Lawbook Exchange, s.319.

öncelik taşıyan acil telgraflar için ayrıcalık sağlaması” yahut *“kayıtlı telgrafın teslim edilmemesi nedeniyle 50 frank tazminata hükmedilmesi”* kurallarına kimsenin rızasını ve iznini almaksızın müdahale etme hakkını saklı tutmuşlardır⁹¹. Bu durum, uluslararası düzenlemelerin güçlü devletlerin çıkarlarını korumaları için bir araç olduğu görüşünü⁹² destekler niteliktedir.

St Petersburg Konferansı'nda mutabık kalınan sözleşme, 1 Eylül 1925'te Paris'te düzenlenen Uluslararası Telgraf Konferansı'na kadar yürürlükte kalmıştır⁹³. Ayrıca konferans sonucunda sözleşmeden ayrı olarak telgraf hizmetlerinin yönetim detaylarını içeren düzenlemeler belirlenmiştir. Gelişen teknolojik ilerlemeye ve uygulamada karşılaşılan yeni durumlara göre uyarlamalar yapılabilmesi için bu düzenlemelerde yapılacak değişikliklerin belirlenmesi amacıyla sözleşmeye taraf devletlerin telgraf idarelerinin katılımıyla periyodik olarak konferanslar düzenlenmiştir. 1879 Londra Konferansı, 1885 Berlin Konferansı, 1903 Londra, 1908 Lizbon Konferansı bunlardan bazılarıdır. Bu konferanslara özel telgraf şirketlerinin temsilcileri danışman üyeler olarak katılım sağlamışlardır⁹⁴.

1880lerde yeni bir iletişim teknolojisi olarak telefon kullanıma geçmiştir. Ancak yaygın şekilde değil, birçok ülkede yalnızca şehirlerde kullanıma sunulmuştur. Telefonun yeni bir iletişim aracı olarak görülmeyip telgraf ve posta hizmetlerine

---

⁹¹ New York Times, 1875, s. 5.

⁹²Pettit, P. (2010). Legitimate International Institutions: A Neo-Republican Perspective. S. Besson, & J. Tasioulas (Dü) içinde, *The Philosophy of International Law* (s. 139 - 162). New York: Oxford University Press, s.42.

Pfetsch, F. R. (2011). Power in International Negotiations: Symmetry and Asymmetry. (D. Supérieur, Dü.) *Négociations*, 16(2), s.42.

⁹³ The International Telegraph Conference, 1925, s. 777.

⁹⁴ The International Telegraph Conference, 1925, s. 777.

ek yardımcı bir destek olarak görüldüğünü düşünen görüşler mevcuttur⁹⁵. Nitekim Osmanlı'da Posta Nezareti'ne dahil edilen telgraf ve telefon hizmetleri söz konusu olurken İngiltere dışındaki Avrupa ülkelerinde ise telekomünikasyon hizmetleri ya posta hizmetlerinden ayrı tutulmuş olmasına karşın yine de aynı bakanlık altında işlev görmeye devam etmiş yahut Osmanlı'da olduğu üzere posta hizmetlerini gören kuruma yeni işlevler olarak eklenmiş olması⁹⁶ bu görüşü destekler niteliktedir. Ancak İngiltere'de ise telekomünikasyon servisinin posta servisinden ayrılarak özelleştirilmesi⁹⁷ telgrafın ve telefonun postadan ayrı yeni farklı teknolojiler olarak farklı şekilde idare edilmesi gerektiği şeklinde bir algı olduğunu göstermektedir. Yine 1825 Paris Konferansı'nda delegelerin Uluslararası Telefon Danışma Kurulu adıyla hem hükümet hem de sivil toplum kuruluşlarından gönüllü uzmanlardan oluşan yarı bağımsız bir komite oluşturulmasına karar vermesi üzerine 1932 yılında bu kurulun çalışmaları sonunda uluslararası telefon hizmetlerine yönelik kurallar oluşturulması ve ayrıca aynı konferansta uluslararası telgraf ağıyla ilgili konularda araştırmalarda bulunmak üzere Uluslararası Telgraf Danışma Kurulu oluşturulması⁹⁸ delegelerin telefon ve telgraf için ayrı ayrı düzenlemeler oluşturulması gerektiğinin bilincinde olduğunu göstermektedir.

2.2. DAVALAR

Bu şekilde çeşitli konferanslar sonucu oluşturulan hükümlere göre ulusların iç hukuklarını düzenleyerek standart bir yapıya kavuşmaları ve böylece sorunların daha çabuk ve adil çözümü amaçlanmıştır. Uluslararası konferanslar ancak ulusların gelişen ve imkanları ülke hudutlarını silikleştiren teknolojinin düzenlenmesine yönelik ortak bir paydada buluşma çabaları kolay

⁹⁵ Coddington, 1988, s. 326

⁹⁶ Crew, M. A., ve Kleindorfer, P. R. (1992). *The Economics of Postal Service*. USA: Kluwer Academic Publishers, s.7.

⁹⁷ Crew & Kleindorfer, 1992, s. 7

⁹⁸ Coddington, 1988, s. 326

sonuçlanmamıştır. Bu durumda telgraf kurumlarının ülkelerde farklı statülerde olması da etkili olmuştur. Örneğin 1870 tarihinde İngiltere’de telgraf, posta ofisinin bir bölümü olarak hükümete ait ve hükümetçe işletilen bir yapıya bürünmüşken Amerika Güney Carolina’da telgraf özel şirketlerce işletilmektedir⁹⁹ ve bunu neden göstererek Güney Carolina yüksek mahkemesi ülkedeki diğer mahkemeler arasında çıkan görüş ayrılıklarında İngiltere mahkemelerine başvuramayacağını belirtmiştir¹⁰⁰.

Telgraf iletiminde sorunlar yaşanması birçok ülkede dava açılmasına neden olmuş ve bu davalarda verilen kararlar da tekrar bu tür sorunlar yaşanmaması için önleyici yaptırımların oluşumuna kapı aralamıştır. Nitekim telgraf şirketlerinden kaynaklı gerek kasti gerek ihmale dayalı telgrafın karşı tarafa ulaşmaması, iletilmemiş olmasından ötürü oluşan zararın tazminine yönelik çok dava açılmıştır. İletinin gönderilmemesi sonucu doğan acı ve ızdırabın telgraf şirketince tazmin edilebileceğine yönelik kararlar mevcuttur¹⁰¹.

---

⁹⁹ Notes of Recent Decisions. (1903). *American Law Review*, 37(4), s.614, 615.

¹⁰⁰ Notes of Recent Decisions, 1903, s. 614.

¹⁰¹ Notes of Recent Decisions, 1903, s. 613.

3. BÖLÜM

KANUN YAPISININ İNCELENMESİ

Günümüzde Anonim Şirket yapısını haiz olan PTT'nin Osmanlı Devleti zamanındaki yapısı incelendiğinde 1871 tarihinde Posta Nezareti ve Telgraf Müdürlüğünün birleştirildiği ve bu yeni nezaretin adının Posta ve Telgraf Nezareti olarak yeni yapısına uyarlandığı görülmektedir. Bundan 5 yıl sonra bu teşkilatın kadrolarına yönelik bir kanun çıkarılmıştır.

Osmanlı'da Posta ve Telefon ve Telgraf Nezareti'nin kurumsal yapısında özellikle müdürlüklerin sınıflandırılması konusunda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu şekilde memur sınıflarındaki yeni düzenlemeler, Tanzimat'tan sonraki dönemde zamanın başbakanlığı olarak işlev gören Sadaret-i Uzma dairesi içerisinde buraya bağlı bir büro olarak çalışan Divan-ı Hümayun'a gelmiştir. Metin içerikleri genel itibariyle incelendiğinde günümüz kanun metinlerindeki özellikleri taşımaktadırlar.

3.1. YÜRÜRLÜK MADDELERİ

Örnek vermek gerekirse İ_DUİT_00058_000062_001_001 kodlu tam metni aşağıdaki şekilde olan belgede görüldüğü üzere değişiklik yapılan durumun açıklanmasından sonra 2. ve 3. maddelerde günümüz kanunlarında 'yürürlük' başlığı altında kanun maddelerinin yürürlüğe girecekleri tarihleri düzenleyen ve 'yürütme' başlığı altında söz konusu kanun hükümlerini yürütecek kurumu düzenleyen hükümlerin yer aldığı kısımlar günümüz kanunlarında düzenlendiği üzere başlıklar altında olmasa da içerik olarak tıpkı şekilde yazılmıştır:
İ_DUİT_00058_000062_001_001

"8 Muharrem 1332

Bab-ı Ali

Sadaret-i Uzma

Divanı Hümayun

1. Madde: 8 Muharrem 1332'de Salı posta ve telgraf ve telefon kavanin-i memurin nizamnamesinin birinci maddesine kaide-i atıye zeyl edilmiştir:
Kalem-i mahsus müdiriyeti 1. Sınıf müdiriyetlerinden addolunmuştur.
2. İşbu nizamname yevm-i teşrinin ferdasından itibaren mer'iyü'l-icradır.
3. İşbu nizamnamenin icrasına dahiliye nezareti memurdur.
İşbu nizamnamenin mevki-i meriyete ..... ve nizamat-ı devlete ilavesini irade eyledim. 13 Şaban 1337/ 12 Malî 1335

Mehmet (Muhammed) Hüseyin

İmzalar: Dahiliye nazırı, Şurayı devlet reisi, Şeyhülislam, Bahriye nazırı, Harbiye nazırı, Evkaf-ı hümayun nazırı, Maarif nazırı, Nafia nazırı, Ticaret ve ziraat nazırı, Maliye nazırı adliye nazırı.”

3.2. EVRAKLARIN SAYI VE NUMARA USULÜNE GÖRE TASNİFİ

Bab-ı Ali Meclis-i Mahsus, Devleti Osmaniye Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti yahut Şurayı Devlet Tanzimat Dairesi'nden gönderilen resmi yazışmaların içerikleri çeşitlilik arz etmekle birlikte bu yazılar şekil yönünden incelendiğinde hepsine sayı ve numara verildiği, hatta aşağıdaki örneklerde görüldüğü üzere atıfta bulunulan mazbatalar için de bu sayı ve numaraların kullanıldığı, bir başka ifadeyle resmi yazışmaların karışıklığa mahal bırakmayacak şekilde günümüzdeki gibi her birinin sayı verilerek istiflendiği gözlemlenmiştir. Buna yönelik latinize edilmiş metni verilen İ__DUİT__00058__000062__002__001 numaralı evrakta ilgili kısım koyu yazılmıştır.

İ__DUİT__00058__000062__002__001

“Bab-ı Ali Meclis-i Mahsus'dan padişaha gönderilmiş.

Şurayı devlet tanzimat dairesinin meyane-i bezirganemizde merbutiyetle beraber mütalaa olunan 32 cemaziyelahir 1337 36 cemaziyelehvelden(?) **1335 tarihli ve 127 numaralı mazbatasında** beyan olunacağı vech ile posta ve telgraf ve telefon müdiriyet-i umumiyesi kalem-i mahsus müdiriyetinin ve daire-i sairedaki emsaline kıyasen birinci sınıf müdiriyetlerden addi maslahata münasip görüldüğünden müdiriyet-i umumiye-i meskure, memurin nizamnamesinin 1. maddesine 1 fıkra ilavesi hakkında tanzim edilen layiha-i nizamiyenin mevki-i meriyete vazı hergün müsaade-i seniye-i cenab-ı padişahi olunacağı batezekkür sabık-ul bahs mazbata-i layiha-i nizamiye ile arz ve taksim kılınmış ise de katıbe-i ahvalde emr-i ferman hazreti veliyyül emir efendimizindir.

İmzalar:Dahiliye nazırı, Şurayı Devlet Reisi, Bahriye Nazırı, Harbiye Nazırı, Şeyhülislam, Sadrazam, Hariciye Nazırı, Evkaf-ı Humayun Nazırı, Maarif Nazırı, Ticaret ve ziraat Nazırı, Nafia Nazırı, Maliye Nazırı, Adliye Nazırı”

Benzer bir örnek de aşağıda tam metni verilen İ__DUİT_00058_000062_003_001

numaralı evrakta görülmektedir.

İ__DUİT_00058_000062_003_001

“Şurayı Devlet Tanzimat Dairesi

Memurin Nizamnamesinin ..... tanzimat kalemi mahsusu müdüriyeti birinci sınıf müdiriyetler meyanında zikredilmiş olunan ve ... ikinci sınıf addedildiği ve kalemi meskurun daire-i sairedeki emsali vech ile birinci sınıf müdiriyetlerden addi maslahata muvafık görüldüğü cihetle o yolda(?) kaleme alınan layiha-ı nizamiyenin takdimi .... posta ve telgraf ve telefon nezaretinde şurayı devlete havale buyrulan **34 Şaban 1335 tarihli ve 25 husus numaralı tezkere** melfuf layiha-ı nizamiye ile tanzimat dairesinde kıraat olundu.

Layiha-ı mezkure-i ..... itibariyle kıyas edilmiş olup şekle ait tashihatıbil icra ..... mazbatası leffen takdim kılınmış ....ile ifayı muktezası babında emri ferman hazreti men lehül emrindir.

32 cemaziyelahir 227 ve 36 marih1335.

İmzalar: Azadan Azadan Azadan Azadan Tanzimat Dairesi Reisi Sanisi”

Yazışmaların sayı ve numara verilerek yapılması, işlemlerin düzenli yürütülmesinde önemli olduğu gibi ayrıca evrakların tasnif edilmesinde, özellikle telgraf gibi yeni bir teknolojiyle ilgili yazışmalarda belgelerin tasnif edilerek korunmasında da önem arz etmiştir. Zira yeni yapılanmalarda çok fazla aksaklık söz konusu olabilmektedir. Bu durumda önceki yazışmalar tekrar gerekli olduğunda tasnif çok önemlidir. Ayrıca telgraf işlemlerine yönelik Osmanlı’da ayrı spesifik bir kanun bulunmadığından memurlar bir sorunla karşılaştıklarında bunu merkeze sormaktadırlar. Merkezde ise o işle ilgili memurun içtihadına göre soru cevaplanmaktadır. Bu prosedür de yazışmalar üzerinden yürütülmektedir. Telgraf işlemleri örfi hukuka göre yürütüldüğünden, memurların bilgi ve tecrübelerine göre içtihatları doğrultusunda sorunlar çözümlendiğinden bu içtihatlar için de yazışmaların düzenli şekilde yapılması bir çok aksaklığı engelleyecektir. Bu nedenle yazışmalarda düzensizlik olmaması gerekmektedir.

Buna yönelik olarak aşağıdaki yazışma durumun Osmanlı'da önemsendiğine örnektir.

İ__DUİT_00058_000062_004_001

“Devleti Osmaniye Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti

Müdüriyet-i Umumiyesi

Kalem-i Mahsus Müdüriyeti ve Kalem-i

Makam-ı samiyeye hazret-i sadaret uzmaya

Hülasa-i Mal

Merfufat

Posta ve telgraf ve telefon mahsus-ı müdüriyetinin birinci sınıf müdüriyetlerden addi hakkındaki layihanın esas itibarıyla kabul edilmiş olunacağına dair şurayı devlet tanzimat dairesinin meclis-i mahsus-ı vükelaya muhavvel mazbatasını bukere li eclet tetkik nezareti icraiye isal olunmuştur. Posta ve telgraf ve telefon nezaretinin müdüriyet-i umumiyeye kılınan(?) dolayı(?) teşkilatında tebdilaticrasına lüzum görülmeyip, yalnız heyeti teftiş müdüriyet-i umumiyesi müdürüne ... edilmiş ve kalem-i mahsus müdüriyeti vazifesi itibarıyla birinci sınıftan olan diğer müdüriyetler derecesinde haiz-i ehemmiyet bulunmak hususundan mezkur mazbata-yı merbutu bulunan layihanın 3. maddesi “işbu nizamnamenin icrasına dahiliye nazırı memurdur” şeklinde tashih edilmek .... keyfiyetinde tasvip-i ali arz-ı ... müsaade-i celilesine kılınmıştır. Ol babda emr-ü ferman hazret-i men lehül emrindir.

Yazılacak cevapnamede baladaki numara ve müdüriyet isminin derci muktezidir.

İmzalar: Dahiliye Nazırı

Recep 1337 ve Nisan 1335”

şeklindeki İ__DUİT_00058_000062_004_001 numaralı kayıtta

‘Yazılacak cevapnamede baladaki numara ve müdüriyet isminin derci muktezidir’.

ifadesine rastlanmış olması; yazışmalarda bir format belirlenerek sayı ve tarih belirtilmesi yahut arz olunacak makamın ifade edilmesinin gerektiğine dair uygulamada aksaklıkların yaşandığına delil olarak düşünülebilir. Nitekim yukarıda tam metni belirtilen ve İçişleri Bakanı imzası ile padişahın makamına sunulan metin içeriğinde Posta ve Telefon ve Telgraf Nezareti müdüriyet sınıflarına ilişkin layiha hakkında meclis görüşmelerine yönelik değerlendirme ve yapılması gereken değişiklik belirtilmiştir. Ardından

'Yazılacak cevapnamede baladaki numara ve müdüriyet isminin derci muktezidir'

şeklinde ayrı bir paragrafta yazılacak cevabın şekli unsurlarında ilgi sayı ve makamın belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum, 'ilgi uygulaması yerleşmiş olsa idi bakanlık ile padişah makamları arasındaki yüksek seviyede bir yazışmada ilginin belirtilmesine yönelik bildirimde bulunulmazdı' düşüncesinden hareketle sayı, tarih, makam gibi kurumlar arası yazışmalarda ilgi belirtilmesi uygulamasında aksaklıklar yaşandığını göstermektedir.

Aynı metin incelendiğinde, yazışmanın tarafının, metnin başında belirtildiği üzere Devleti Osmaniye Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti olduğu ancak metnin dahiliye nazırınca imzalandığı görülmektedir. 23 Şubat 1324 Pazartesi tarihli Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi 38inci İnikat 173üncü sayfada yazılı olan meclis tartışmalarında görüşülmüş olan Posta ve Telgraf Nezareti Hakkında Kanun Layihası'nın birinci maddesinde

'Posta ve Telgraf Nezareti, Dahiliye Nezaretine merbut ikinci derece bir Nezaret olup, muavinliği mülğadır.'

şeklinde belirtildiği üzere Posta ve Telgraf Bakanlığı İçişleri Bakanlığı'na bağlı ikinci dereceden bir bakanlık statüsüne getirilmiş olması; yazışmanın niçin İç İşleri Bakanı imzalı olduğunu açıklamaktadır. Günümüzde bu şekilde ikinci dereceden bakanlık şeklinde bir kurumsal düzen bulunmayıp farklı konularda farklı bakanlıklar bulunmaktadır. Bu bakanlıklara bağlı çeşitli kurum ve kuruluşlar olabilmektedir. Ancak Bir bakanlığa bağlı alt bakanlık şeklinde bir yapılanma mevcut değildir. Bu tür bir yapılanmanın dönemin diğer ülkelerdeki telgraf bakanlıklarının ile karşılaştırılması Osmanlı'daki durumun objektif değerlendirilmesini sağlayacaktır.

3.3. NEZARET ÇALIŞANLARININ SINIFLANDIRILMASI VE MAAŞLARI

PTT Nezareti'nin yapısını göstermesi açısından MV 253 54 2 1 kodu ile Meclis-i Vükela Mazbatasında da yer alan ve *Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Memurin Nizamnamesi'ndeki memur maaşlarının tezyidi maddesini tadilen kaleme alınan nizamname layihası ve bunun yürürlüğe konulmak üzere arzı* olarak konusu özetlenmiş olan aşağıdaki belge ile posta ve telefon ve telgraf nezareti memurlar nizamnamesinin 1inci maddesinin değiştirilmesi başlığındaki metin önemlidir. Meclis zabıtlarında, Posta ve Telgraf Nezareti çalışan ücretlerinin oldukça düşük olduğu sürekli olarak tartışmalara konu olmuştur. Memurların sınıflara ayrıldığı aşağıdaki nizamnamede üst sınıfların maaşları uygun olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, latinize hali verilen *Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Memurin Nizamnamesi'nde* gerçekten 200 kuruş gibi dönemin şartlarına meclis tartışmalarında değinildiği gibi oldukça düşük maaşlı memurların da olduğu anlaşılmaktadır.

İ__DUİT_00058_000063_001_002

“Bab-ı Ali Meclis-i Mahsus

Muharrem 1332 ve 8 teşrinî sani 1330 tarihli posta ve telgraf ve telefon nezareti memurin nizamnamesi 1. Maddesi muaddil nizamname

1. Madde : fi Muharrem 1332 ve 8 teşrinî sani 1330 tarihli posta ve telgraf ve telefon nezareti memurin nizamnamesinin birinci maddesi bervechi ati tadil edilmiştir.

Memurinin sunuf ve meratib ve maaşatı cudul-i atide tayin olunmuştur.

Sınıf-ı Memurin	Meratib	Maaşatı miktarı
1	Daire-i merkeziye 1. Sınıf müdürleri	4000 4500 5000
2	Daire-i merkeziye 2. Sınıf müdürleri	3000 3500

		4000
3	1. Sınıf müfettişler	3000 3500 4000
4	Başmüdürler	3000 3500 4000
5	Daire-yi merkeziye müdür muavinleri	2500 2750 3000
6	2.Sınıf müfettişler	2000 2500
7	1.Sınıf merkez müdürleri	1800 2000 2250,2500
8	Başmüdür muhasebe mesulü	1750 2000 2250
9	İdare tabibi	1750 2000 2250
10	İdare mimari	1750 2000 2250
11	İdare serveznedarı	1750 2000 2250

12	Dava vekili	1750 2000 2250
13	Mümeyyizler	1750 2000 2250
14	Başmüdüriyet tahrirat başkatipleri	1500 1750 2000
15	Daire müdürü	1500 1750 2000
16	3.Sınıf müfettişler	1500
17	2.Sınıf merkez müdürleri	1400 1600
18	1.Sınıf posta ve telgraf memurları	1250 1500
19	1.Sınıf makineciler	1000 1250 1500
20	İdare-i merkeziye mesulleri	1000 1250 1500
21	İdare-i merkeziye muhasipleri	1000 1250 1500
22	Veznedarlar	1250

		1500
23	3. sınıf merkez müdürleri	1000 1200
24	2. Sınıf posta ve telgraf memurları	800 1000
25	....memurları	800 1000 1250, 1500
26	4. sınıf merkez müdürleri	800 900
27	Mukayyit, mübeyyiz, muhasebe refikleri ve ketebe-i saire	600 800 1000
28	3.Sınıf posta ve telgraf memurları	600 700
29	Mülazımlar	300

4 Mevzilerle tevziyat kontrol memurları

Meratib	3. derece	2. derece	1. derece
Mülazımlar: Devre-i tecrübe zarfında Devre-i tecrübenin ..... müteakip Henüz mevzii tayin olunamayanlar	200	250	300

Mevziler:			
3. sınıf	300	400	500
2. sınıf	400	500	600
1. sınıf	500	600	700
Sermevziler:			
3. sınıf	600	700	700
2. sınıf	700	800	900
1. sınıf	800	900	1000
Kontrol memurları:			
3. sınıf	900	1000	1100
2. sınıf	1000	1100	1200
1 sınıf	1100	1200	1300

1. Madde: İşbu nizamname yevmi teşrin'in ferdasından itibaren meri-ül icradır.
2. Madde: İşbu nizamnamenin icrasına dahiliye nazırı memurdur.
İşbu nizamnamenin mevkii meriyyete vaz'ı ve nizamat-ı devlete ilavesini irade eyledir.

Fi 8 Safer 1335

İmzalar:

Şurayı devlet reisi, Harbiye nazırı, Dahiliye nazırı, Hariciye nazırı

Meclisi vükelaya memur ayandan, Şeyhülislam, Sadrazam, Maarif Nazırı, Evkafı Hümayun Nazırı, Ticaret ve ziraat nazırı ve bahriye nazırı vekili, Nafia nazırı, Maliye nazırı, Adliye nazırı”

şeklindeki bu metin, yalnızca ücretleri değil aynı zamanda PTT Nezareti'nin kurumsal yapısını da incelemeye olanak sağlamaktadır. 1869 tarihinde 320 telgraf ofisi kurulmuş olan Osmanlı'da telgraf işlerinde bu ofislerde 132si üst düzey memur, 1992si telgraf istasyonu memuru, 1483ü hat koruyucusu, hizmetli, mesajcı ve benzeri çalışanlar olmak üzere toplam 3.607 çalışan bulunmakta¹⁰² iken, yaklaşık yarım asır sonrasına ait bu belgede nezarete

¹⁰² Davison, 2003, s.361, 362.

kimlerin çalıştığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda kurumda çalışanlar müdürler, müdür yardımcıları, müfettişler, memurlar, katipler, muhasipler, veznedarlar, mülazımlardan başka başmüdür muhasebe mesulü, makineciler, idare tabibi, idare mimarı, dava vekili şeklinde belirtilebilir. Bunlardan makinecilerin mühendis olmasa da tekniker şeklinde telefon ve telgraf cihazları ile ilgili işlerle meşgul oldukları düşünülebilir. İdare tabibini, günümüzdeki şekliyle işyeri hekimine mütekebil düşünmek hata olacaktır. Zira işyeri hekiminin görevinin hasta olan memurların tedavisi değil, hastalığı nedeniyle izin talep eden yahut memuriyete devam edemeyeceğini belirtenlerin gerçekten sağlık durumlarının çalışmaya elverişli olup olmadığının tespiti olduğuna dair görüşler bulunmaktadır¹⁰³. İdare tabibinden başka idare mimarı da tıpkı işyeri hekimi gibi o işyerinde istihdam edilmekte olan bir mimarın da varlığını belirtmektedir. Bu şekilde mimarın posta dairelerinin tamir edilmesi, iyileştirilmesi ve onarılması gibi konularda görev yapması amaçlanmıştır¹⁰⁴. Dava vekili de günümüzde kurum avukatı şeklinde işlev görmeye devam etmektedir. Bu durum günümüz kurumsal yapısında istihdam edilen ve kurumun hukuki işlerini yürüten yahut personele sağlık hizmeti sunan çalışanların yani bu şekilde bir kurumsal yapının Osmanlı zamanına uzandığını göstermesi açısından önemlidir. Günümüz kamu kurumlarında benzer bir istihdama sahip olmayan mimarların belgede görüldüğü üzere Osmanlı zamanında istihdam edildikleri kurumda ne tür çalışmalar yaptıklarına dair bir belgeye ulaşamamış olmakla birlikte bir ihtimal iç mimar şeklinde kurumda görev yapabilecekleri düşünülmektedir. Diğer taraftan meratib başlığı altında belirlenmiş olan çalışan isimleri olarak tabip ve mimar için idare tabibi ve idare mimarı isimlerinin seçilmiş olması, yaptıkları görev yahut sundukları hizmetten faydalanabileceklerin yalnızca idare olarak yani yönetici idare edici personel ile sınırlanıp herkese açık olmadığı izlenimini

¹⁰³ Bu konuda Postta ve Telgraf Encümeni Reisince encümen kararı olarak sağlık gerekçesiyle izin talep eden memurların belediye belediye doktorlarına yahut Tıp Fakültesi doktorlarına gönderilerek sağlık durumlarının çalışmaya elverişli olup olmadığının buralardaki doktorlarca da tespit edilebileceği ve dolayısıyla işyeri tabibine lüzum olmadığı belirtilmiştir. MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s. 177.

¹⁰⁴ MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s. 176, 177.

uyandırmaktadır. Öte yandan hukuk müşavirliğinde görev yapanlar olarak dava vekili terminolojisinin kullanılması, hukuki çalışmaların yalnızca idare için değil genel olarak kurum adına ve yararına yürütülmesi açısından yerinde ve doğru bir tercih olmuştur.

8 Safer 1335 tarihli bu belge ile başlangıcında belirtildiği üzere 1332 ve 8 Teşrinisani 1330 tarihli Posta Ve Telgraf Ve Telefon Nezareti Memurin Nizamnamesinde hangi memur sınıflarının hangi mertebelerin ne kadar maaş alacağına dair düzenlemede değişiklik yapılması ve aşağıda belirtildiği üzere maaşların artırılması yorumlandığında; Osmanlı'da maaşların günümüzde olduğu gibi yılda iki kez ve kanun gibi bir düzenlemeye gerek duyulmaksızın artırılması şeklinde olmayıp üzere 1332 ve 8 Teşrinisani 1330 tarihli Posta Ve Telgraf Ve Telefon Nezareti Memurin Nizamnamesinde belirtilen maaşların uzun yıllarca devam ettiğini ve maaşlarda artışın hukuki olarak nizamnameler ile yapıldığını göstermektedir.

3.4. YARGI BAĞIMSIZLIĞI

Yukarıda bahsedilen şekilde hazırlanan Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Memurin Nizamnamesi mazbatasını uygun bulunmakla birlikte son kararı padişah vermektedir. Buna dair mazbatanın uygun bulunduğu 'son karar padişaha ait olmak üzere' şeklinde bir şarta bağlanmaktadır. Bu durum aşağıdaki İ_DUİT_00058_000063_002_001 numaralı belgeden anlaşılmaktadır. İ_DUİT_00058_000063_002_001

"Şurayı Devlet Tanzimat Dairesinden Tanzim ve Heyeti Umumiyesinden tezyil edilip melfuflarıyla miyane-i bezirganımızda mütalaa olunan mazbatada gösterildiği vech ile 2 Muharrem 1333 8 teşrini sani 1330 tarihli posta ve telgraf ve telefon nezareti memurin nizamnamesinin 1. Maddesinde muayyen memurin maaşaatının tezyidi zımında madde-i mezkureyi taadilen kaleme alınan nizamname layihasının mündericati muvafık görünmüş olmakla mevki-i meriyyete vazı batezekkür mezkur mazbata melfuflarıyla maan ve matviyyen arz ve takdim kılınmakla katıbe-i ahvalde emr-i ferman hazreti veliyyül emir efendimizindir.

İmzalar: Dahiliye nazırı, Hariciye nazırı, Meclisi vükelaya memur ayandan, Şeyhülislam, Sadrazam, Maarif, Evkafı hümayun nazırı vekili, Ticaret ve ziraat ve harbiye nazırı vekili, Nafia, Maliye, Adliye”

Benzer şekilde İ__DUİT_00058_000063_003_001 numaralı belge incelendiğinde Osmanlı’da yargı bağımsızlığının sağlanamadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

“Şurayı Devlet Tanzimat Dairesi
İ__DUİT_00058_000063_003_001

Posta ve telgraf nezareti memurin nizamnamesinin 1. Maddesine muaddil tanzim olunan nizamname layihasının takdimini mütezemmim dahiliye nezaretinin şurayı devlete havale buyrulan 29 .... 1335 tarih ve 190.383 numaralı tezkiresi tanzimat dairesinde kıraat olundu. Nezaret-i Müşarun İleyh’ten izam olunan memurin müdürü İsmail Hakkı Bey’den izahat lazıme alındıktan sonra layiha-i mezkurenin tetkikatı ve şeklen ait bazı tashihatı icra edilerek fetha-i(?) ... esbab-ı mevcibe layihası suret-i musaddıkasıyla birlikte leffen takdim kılınmış olmakla olbabda emr-i ferman hazreti men lehül emrindir.

16 Ramazan 1337

10 Haziran 1335

İmzalar: azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, tanzimat dairesi vekili sanisi

Tanzimat dairesinden işbu mazbatası melfuf nizamname layihasıyla heyeti umumiyede kıraat olundu. İcabı ledel teemmül zikr olunan layiha-i nizamiye bittetik müdderacı münasip görülerek layiha-ı mazbatası esbab-ı layihasıyla musaddak suretiyle beraber leffen takdim kılındı. Olbapta emri ferman hazreti men lehül emrindir.

6 Zilkade 1337, 4 1335

İmzalar: azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, şurayı devlet reisi vekili, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan, azadan”

şeklindeki belgeden anlaşıldığı üzere PTT çalışan maaşlarının artışına yönelik Bab-ı Ali Meclis-i Mahsus’ta görüşülen değişiklik tasarısı, Dahiliye Nezareti’nden Şurayı Devlet’e gönderilmiştir. Burada Dahiliye Nezareti müdür seviyesinde bir çalışanı da gelerek değişikliklere yönelik açıklamada bulunmuştur. Bunun üzerine bazı şekli düzeltmeler yapılmasına karar verilmiştir. Bu belgeler; Dahiliye yani İç İşleri Bakanlığı’nca olur verilen bir hukuki düzenlemenin Şura’yı Devlet Tanzimat Dairesince doğrudan kabul edilmeyip yeniden incelendiğini ve bu incelemenin de alelade olmayıp Dahiliye Nezareti’nin üst düzey olarak

nitelenebilecek müdür seviyesindeki bir çalışanın bizzat teşrif ederek açıklamalarda bulunmasını içerecek derecede belli objektiflik özelliklerini haiz olduğunu göstermektedir. Bu durum; günümüzde Danıştay kurumunun Osmanlı'daki temeli olarak nitelenen Tanzimat Dönemi'nde yasa ve tüzük tasarılarını hazırlayan, idari yargı görevi gören danışma kurulu olan Şura-yı Devlet'in yargının bağımsızlığını padişah hariç olmak üzere sağladığı görülmektedir. Her ne kadar bu şekilde bir hukuk devleti olma kültürü Osmanlı'da yerleşmiş görünse de metnin sonunda “*Olbabta emri ferman hazreti men lehül emrindir.*” şeklinde belirtildiği üzere son karar merciinin sınırsız yetkiyi haiz olarak padişah olarak tek kişi olması hukuk devletinin temelini oluşturan yargının bağımsızlığının sağlanması önünde çok büyük engeldir.

3.5. NEZARET ÇALIŞANLARININ GÖREV VE YETKİLERİNİN HUKUKEN DÜZENLENMESİ

Telgraf işlerine yönelik meclis tartışmalarındaki önemli hususlardan biri, Telgraf Nezareti'nin kurulmasına yönelik teşkilat yapısı hukuken düzenlenmekle birlikte memurların görev ve yetkilerinin bu düzenlemede yer almaması ve görev ve yetkilerine yönelik ayrı bir düzenleme de yapılmamış olmasıdır. Aşağıda latinize hali verilen Posta ve Telefon Nezareti Heyeti Teftişiyesi Nizamnamesi incelendiğinde ise kaç müfettiş bulunacağı, bunların sınıfları ve maaşları belirtmekle kalmayıp görev ve yetkilerine dair geniş düzenlemeye yer verildiği görülmektedir.

H-19-06-1335

“Posta ve Telefon Nezareti Heyeti Teftişiyesi Nizamnamesi

MV 247 29 1 1

1. Fasıll

Mevadı umumiye

1. Madde: posta ve telgraf ve telefon nezareti muamelatı heyeti teftişiyesi posta ve telefon ve telgraf umur ve muamelatı umumiyesi teftişi ile mükellef bulunmak üzere 61... 8i 2. 12si 3. sınıftan 36 müfettişten olup bil irade-i seniyye mensup bir müdür-i umuminin taht-ı iradesindedir. Ve 10u 4. ... İşbu kadro her ne ber vech .....

2. Madde: Müdür-i umumi maiyetinde nezaretin 2. Sınıf müdürlerin derecesinde bir maarifet ve muamelat-ı tahririye ve kuyudiyeyi ifa etmek üzere bir mümeyyiz ile miktar ..... memurinle mürekkep bir heyet-i teftişiyeye kalemi bulunur.
3. Madde: 1. Sınıf müfettişlere 2 bin 500'er yüz, 2. Sınıf müfettişlere 2şer bin, 3. Sınıf müfettişlere bin 5'er yüz ve bin 2şer yüz ... maaş verilir.

2. Fasıll

Vazife ve Salahiyet

4. madde: Müdür-i umuminin vazife ve salahiyeti bervechi atidir.

Evvela heyet-i teftişiyenin intizam dairesine ve her müfettişin nerede ifa-yı vazife eyleyeceğine taalluk bilcümle karar ve tedbir ... hazır ve ...lere verilecek avamir ve talimatı ve teftişi ... garamları tanzim etmek; saniyen; teftiştı havi müfettişlerden ve ... evrak ve bu üçü bittetik netayıç-i hasılaya guruh-u ittihazına lüzum görülecek tedayiri ... merkeziye itibariyle ayrı ayrı mezkurelerle makam-ı nezarete beyan etmek;

Salisen nezaretin tasvibiyle iktiran eden tedavirin muamelat-ı tatbikiyesini takip etmek

Rabian bu üçü teftişiyede görülecek nevakısın ikmali ve .... olan ceraatin istidası gibi muamelata müteallık muhaberati doğrudan doğruya ifa etmek

5. madde:

Müfettişlerin vazife ve salahiyetleri bervechi atidir:

Evvela, talimatname-i mahsusi mucubince posta ve telgraf ve telefon umuri muamelatı umumisini ve memurin-i idareye mervi bilcümle vezayif ve hıdmatın sūr-ı icrasını ve nezaretçe veya müdür-i umumilikçe emredilecek mevad-ı saireyi nezaretname teftiş ve esna-yı teftişte mutalli' olacakların su-i ahval ve muamelatı hakkında alel usul tahkikat icra edilerek netayıç-i hasılayı müdellil ve muvazzah layiha ve fezlekeyi evrakı tahkikat ile nezarete beyan etmek.

Saniyen, mahalleri ... memurin-i mülkiyesi(?) tarafında vuku bulacak tebligat üzerine iktiza eden tahkikatı icra etmek.

6. madde: Heyet-i teftişiyeye müdür-i umumiliğince tertip olunacak mıntıkaları bir ve ledel icap birkaç müfettiş olacağı gibi birkaç mıntıkaya da bir müfettiş mensup edilebilir.

7. madde: Müfettişler memurin ... mülukat-ı vazifeyi teftişiyeye ve tahkikiyeye müteallık olduğuna kani buldukları resmi malumatın ve aded-ül icap evrakın aslının ...nesi veya suret-i musaddakasının tevrihi talep etmek salahiyetini haizdirler.

8. madde: Vazife-i teftişiyeye müteallık hususatta ifrat... malumatına dahi müracaat ve yedlerindeki evrakı mütalaa ve suretlerini istinsah edebilirler.

9. madde: Bir memurun ihtilatı ve emniyeti suistimali ve tahrif-i kuyut misillü ceraimine ve menafi-i idarece zaruri mucub bir ..... ittila' hasıl ... bir zımmeti o memura derhal işten el çektirebilir.

3. Fasıll

Tayin ve Terfi

10. Madde: Müfettişler 1. Veya 2. Sınıf müdüriyetlerde veyahut ona muadil memuriyetlere veya müfettiş muavinleri saht memuriyetlere hüsnü hizmetlere sebk edenler ve muamelat-ın kaffesine vakıf ve tahrir ve tetkik-i hesaba kadir olanlar miyanında heyet-i teftişye müdür-i umumisinin teklifi ile makam-ı nezaretçe tayin edilir.
11. Madde: 4. Sınıfta bilfiil vazife-i teftiş ile işğal ederek ... 2 sene hüsnü hizmet eden müfettişler 3. Sınıfa ve 3. Sınıfta bilfiil vazife-i teftiş ile işğal ederek zevaliyen(?) 2 sene hizmet eden müfettişler 2. Sınıfa ve 2. Sınıfta bilfiil vazife-i teftiş ile işğal ederek zevaliyen(?) 2 sene hizmet eden müfettişler 1. Sınıfa mahalli vukuda terfi olunurlar. 1 sene zarfında istihsal edilmiş olan memuriyet müddeti 1 aya kadar olduğu halde tamamı ve ziyade bulunduğu takdirde yalnız 1 ayı bu müddete mahsup edilir. Müfettişlerden ehliyet ve mesai-yi fevk fevkaladelerini layihalar ile bil ispat refiklerin arasında temeyyüz etmiş olanların terfi-i kıdemlerine her sınıfta 1 defa 6 ay zam olabilir.
12. Madde: Müfettişler teftişat ve tahkikatta bizzat ifayı vazifeye mecbur aheri tevkilden memnudurlar
13. Madde: Müfettişler yedine posta ve telgraf ve telefon nazırı tarafından mümza bir heyet-i .... İta ... müfettişler icabında .... İle sıfat-ı memuriyetlerini ispat ederler. MV 247 29 1 2
14. Madde: Müfettişler muamelat-ı teftişye netayicinden aherlerini haberdar etmeleri ve beraber teftiş ve tahkik-i gayret edecekleri mahalleri evvelce işaa ve ilam etmeleri memnudur.
15. Madde: Müfettişler posta ve telgraf ve telefon memurları nezdinde .... Bunlar tarafından arz olunacak hizmetatı ve her nevi her ayayı ve vaki olabilecek tavsiye ve almaları kabul etmekten ve vezifeyi teftiş ve tahkik icabatı haricinde kendileriyle muhaberatta bulunmaktan memnudurlar.
16. Madde .... Müfettişleri tekrar heyet-i teftişyeye intisab için müracaatı vukuunda müstafi bulunduğu müddetçe hüsnü hal ve hareketi sabit olduğu takdirde evvelce bulunduğu sınıfta istihdam olabilecektir. Ancak bu suretle kabul edilen vazifeye yeni girmiş nazarıyla bakılır.
17. Madde: müfettişlerin heyet-i teftişyede girecekleri müddetler memuriyet ...ları kıdemine zam olarak ona göre memuriyet-i idarenin intihabı hakkındaki kavait ve ahkam dairesinde hakk-ı terfilere mahfuz kalır.
18. Madde: Müfettişler hakkında ittihazı lazım gelen idari cezalar posta ve telgraf ve telefon nezareti memurun nizamnamesi ahkamına tevfiken tertip olunur. Bu cezalardan ihtar muamelesi müdür-i umumi tarafından ve diğer cezalar müdür-i umuminin talebi üzerine makam-ı nezaretçe tatbik edilir.
19. Madde: Esna-yı teftişte bazı suistimalat muttali olduğu halde her ne suret ve sebeple olur ise olsun meydana çıkaracağı veya şekli ahire kalb veya ... veya azledilmekle beraber hareketi kanunen müstelzim ceza ifalinde olduğu halde hakkında ayrıca tahkikat icrası icap edenlere tebliğ olunur.

5. Fasil

Posta ve harcırah

20. Madde: Müfettişler ... mecbur olmaksızın merkez memuriyetlerine cüret-i kabil olan mahallerde vazife-i teftişye ve tahkikiye için gittikleri halde kendilerine vesait-i nakliye icraatı ile beraber ayrıca yirmi kuruş yevmiye verilir. ... etmeksizin avdete kabil iken vesait-i nakliyenin fıkdanı veya vazifenin imtidadı gibi bir sebeple .... Mecbur olanlara her gece için elli kuruş yevmiye dahi verilir. Bila ... merkez memuriyete avdet kabil olmayan mahallere gidecek müfettişlere ücretleri tarife-i mahsuse ile muayyen vesait-i nakliye ile seyahat ettikleri halde ... için yükleri .... İçin 1. Mevki itibariyle masarif-ı seferiye hesap ve ata olunur. Ancak bunlar bu dereceden ref-i mevkide seyahat ettikleri takdirde mesarif-ı seferilik ona göre hesap ve ita olunur. Ücretleri tarife-i mahsusa ile muayyen olmayan vesait-i nakliye ile seyahat ettikleri halde kat edecekleri mesafeye göre birer 5 kilometre için 15 kuruş maktuan

mesarifi seferiye hesap ve ita olunur.

1 3

21. Madde: Teftişat ve tahkikat müddetinde lüzumsuz bir surette uzatıldığı nezaretçe veya müdür-i umumilikçe anlaşılırsa fazla sarf olunan günlerde böylelere istidrad olunmakla beraber bunun kasten ihtiyar edilmiş olduğu tespit edilirse müfettiş hakkında ayrıca mücazat ... icra edilecektir.
22. Madde: Müdür-i umumi bizzat devr ve teftiş icra edildiği takdirde harcırah-ı nizamiyeden başka 2 müfettiş teftişte yevmiye alacaktır.
23. Madde: İşbu nizamname tarihi teşrinden itibaren meriyyül icradır.
24. Madde: Bu nizamnamenin icrasına posta ve telgraf ve telefon nazırı memurdur.”

Fi 19 cemaziyelahir 1335. 11 teşrin 1333.

29 2 1

MV 247 29

MV 247

Şurayı devlet tanzimat dairesinden tanzim ve heyet-i umumiyesinden zeylen terkim edilip melfufuyla miyane-i biganemizde mütalaa olunan 31 mart 1333 tarihli ve 50 numaralı mazbatalarda muharrer olduğu vech ile posta ve telgraf ve telefon nezareti muamelat-ı heyet-i teftişiyesi nizamnamesinin bazı mevadında icra edilen tadilat ve tashihat münasip ve mukteza-yı hal ve maslahata muvafık görüldüğüne mevki-i mer'iyete vaz'ı batezekkür salifül beyan mazbatalar layiha-i merbutanın nehy-i ... sıyla arz-u takdim olunmakla ... ahvalde.”

şeklindeki 24 maddelik nizamname, Telgraf Nezareti'nin teşkilat yapısına dair nizamname tartışmalarında eleştirilen durumlar göz önünde bulundurulmuşçasına müfettişlere ne yapmaları gerektiği, uymaları gereken prosedürler, aksi halde uygulanacak yaptırımlar gibi açık şekilde ellerinde kanuni bir dayanak ve açıklayıcı bir kaynak olarak düzenlenmiştir. Telgraf Nezareti teşkilatının düzenlendiği nizamnamenin de yalnızca nezarete çalışacaklar, bunların adetleri ve maaşları ile sınırlı kalmayıp yukarıdaki Posta ve Telefon Nezareti Heyeti Teftişiyesi Nizamnamesi'nde olduğu gibi çalışanların görev ve yetkilerini de içerecek şekilde düzenlenmiş olması gerekirdi. Bu şekilde meclis mevcut düzenlemeyi iyileştirme yönünde görüş öne sürebilir ve ideal olan düzene yaklaşılabilirdi. Her ne kadar Telgraf Nezareti Teşkilat yapısının düzenlendiği kanun eleştirilmekte ise de teftiş heyeti nizamnamesinin hukuki güveni ve düzeni sağlaması açısından yeterli olduğu görülmektedir.

4. BÖLÜM

MECLİS ZABITLARININ İNCELENMESİ

4.1. OSMANLI'DA TELGRAFİN KULLANIM ALANLARI

Meclis-i Mebusan'ın açılışında birçok ülkeden gerek meclislerinden¹⁰⁵ gerek çeşitli topluluklarından¹⁰⁶ ve gerekse münhasıran kişilerden gelen fazlaca telgraf bulunması, telgrafın kişilerin şahsi kullanımlarından başka ayrıca resmi tebriklerde yazışma tarzı olarak da benimsendiği ve kullanıldığını göstermektedir. Söz konusu durum, günlük yaşamda sosyal ve ticari hayatta yer edinmiş olan telgrafın resmi tebrikler şeklinde bürokratik hayat içerisinde de rolünü üstlenmiş olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Bu şekilde tekdüzelikten ayrılarak çok çeşitli sahalara erişerek gittikçe yaygınlaşan, bir başka deyişle bir takım devinime uğrayan telgrafın artık genişleyen sahada rolünün büyümesi ile kullanımı ve işleyişinin eski düzenlemeler doğrultusunda devam etmesi güçleşmiş ve yeni düzenlemeler yapılması gerekmiştir. Bu duruma yönelik meclis tartışmaları aşağıda ele alınmıştır.

4.1.1. Askeriyede

Savaş sırasında düşen bölgelerin merkeze, meclise ve diğer ilgili otoritelere bildirilmesinde telgraf kullanılmıştır. Benzer şekilde, savaş esnasında şehit olan kaymakam gibi üst düzey yöneticilerin meclise bildirilmesinde, savaşta bölge vaziyetinden veya bölgeye ulaşan yabancı birliklerden haber verilmesinde¹⁰⁷, kazanılan zaferlerin meclise bildirilmesinde¹⁰⁸, başka ülkelere protesto

¹⁰⁵ MMZC, 9 Kanunuevvel 1324, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 3. Toplantı, s.15 - 18.

¹⁰⁶ MMZC, 9 Kanunuevvel 1324, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 3. Toplantı, s.17 - 19.

¹⁰⁷ MMZC, 30 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 39. Toplantı, s. 273.

¹⁰⁸ MMZC, 20 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 8. Toplantı, s.90.

MMZC, 19 Teşrinievvel 1327, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 9. Toplantı, s.204.

çekilmesinde¹⁰⁹, bölge halkının savaşmaya hazır olduğunu bildirmesinde¹¹⁰ ve halkın desteğinin meclise iletilmesinde¹¹¹ kullanılmıştır.

Yemen Mebusu Muhammet Abdullah Efendi, Yemenin idare şekli hakkındaki önergesinde Yemen’de bazı mahallelerde askeri amaçla telgraf kullanıldığını belirtmiş ve telgraftan olağanüstü yarar sağlandığını bildirmiştir. İlerleme kat edilmiş olması dolayısıyla Hudeyde, Taas, Asîr ve Muha bölgeleri ile merkez arasında sınırın açılmış olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle belirtilen bölgelerde telsiz telgraf merkezlerinin açılmasını askeri açıdan gerekli gördüğünü meclise iletmiştir. Ancak yeni telsiz telgraf merkezlerinin açılmasının yalnızca askeri açıdan değil ayrıca siyasi ve ticari açıdan da gerekli olduğunu belirtmiştir¹¹². Burada telgrafın askeri iletişimde kullanıldığı ve yeni ilerleme kaydedilen bölgelerde de kullanılmasının gerekliliği belirtilmiştir. Askeri amaçlı kullanımda yeni alınan bölgelerle askeri iletişimin sağlanması, ihtiyaçların belirtilmesi, gelişmelerden haberdar edilmesi, stratejinin tayini gibi konularda oldukça önemlidir. Ancak askeri ilerleme sağlanan bölgelerde siyasi ve ticari açıdan da telgraf merkezleri kurulmasının gerekli görülmesi incelemeye değerdir. Yeni alınan bölgelerde ne tür ticaret yapıldığı ayrı bir soru ve bu ticareti kimin yaptığı bir diğer soru olarak gündeme gelmektedir. Telgraf kullanımının Osmanlı’da diğer ülkelere kıyasla halk kullanımına daha erken açıldığı bilgisiyle konu değerlendirildiğinde halkın yeni bölge ihtiyaçlarına göre telgraf iletişimi ile ticaret yaptığı ileri sürülebilir. Yahut telgrafın belirli bir ücret karşılığında bölge halkı ile merkez arasında iletişimi sağlamakta kullanıldığı düşünülürse bizzat telgrafın kendisinin ticari amaçlı kullanıldığı da iddia edilebilir. Zabıtlarda bölgede imar çalışmaları ile bölge halkının refah ve saadetinin iyileştirilmesine yönelik

¹⁰⁹ MMZC, 13 Teşrinisani 1327, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 20. Toplantı, s.40.

¹¹⁰ MMZC, 24 Teşrinievvel 1327, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 11. Toplantı, s.260.

MMZC, 18 Nisan 1327, Devre:1, Cilt:6, İçtima Senesi:3, 88. Toplantı, s.44, 45.

¹¹¹ MMZC, 9 Şubat 1326, Devre:1, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 45. Toplantı, s.152

¹¹² MMZC, 30 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 39. Toplantı, s. 271.

çalışmaların yapılmasından, bölge halkının ticaretlerinin kolaylaştırılması ve buna yönelik merkez vilayette Ziraat Bankası açılmasından bahsedilmektedir¹¹³. Her ne kadar telgrafın ticari amaçla kullanılmasında kasıt bizzat telgraf kullanımının ticarileştirilmesi mi yoksa ticarete bir araç olarak kullanılması ya da her ikisi de mi kesin olarak bilinmese de savaş bölgesinde telgrafın ticari amaçla kullanıldığı bilgisi nettir.

Askere alım işlemlerinden muaf tutulmakta olan bölgelerde askere alma işlemlerinin başlamasıyla 40 yaşına kadar askerlik hizmeti ile yükümlü olanların genellikle silah altına alınmayarak yaşlarına göre işlem yapılarak ihtiyat¹¹⁴, redif¹¹⁵, ve müstahfız¹¹⁶ sınıflarına kayıt ve nakledilmelerine dair Askeri Heyetçe uygun görülen önerenin Harbiye Nezaretince uygun görüldüğünün meclise arz olunmasına yönelik telgraf¹¹⁷, askeri işlerin meclis bilgisine sunulduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Bunlardan başka cephe ziyaretlerinde bulunulup cephedekilere göstermiş oldukları başarılarından ve cesaretlerinden dolayı meclisin minnettar olduğu bilgisi ve cephedekilerin de meclise olan teşekkürlerinin iletilmesinde¹¹⁸ de telgraf kullanılmıştır. Diğer taraftan, belirli bölgelerde katliam yapıldığını, padişahın bu

---

¹¹³ MMZC, 30 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 39. Toplantı, s. 271.

¹¹⁴ Yedek sınıf

¹¹⁵ II. Mahmud zamanında sancaklarda teşkil edilen ordu. Özcan, A. (2007). Redif. *İslam Ansiklopedisi*, s.524 - 526.

¹¹⁶ Osmanlı askeri teşkilatında kale muhafızları için kullanılan terim. DİA. (2006). Müstahfız. *İslam Ansiklopedisi*, s.109, 110.

¹¹⁷ MMZC, 3 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 42. Toplantı, s.349.

¹¹⁸ MMZC, 22 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 44. Toplantı, s.608.

MMZC, 16 Temmuz 1328, Devre: 2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 42. Toplantı, s.492.

katliama bir son verilmesini rica eden bölge halkının gönderdiği telgraflar da mevcuttur¹¹⁹.

4.1.2. Halk Arasında

Bandırma tüccarının meclise göndermiş olduğu telgrafta Bandırma belediyesinin, ithalat ve ihracatta iskele vergisi adı ile ticaret konusu eşyadan aldığı resim vergisinin, eski teamüle oranla ticari işlerin nerdeyse durmasına neden olacak derecede fahiş olduğu belirtilmiştir. Şimdiye kadar gelir dairelerine yapılmış olan şikayetlerin sonuçsuz kalmasından ötürü tüccar haklarının bu haksızlığa karşı korunması için gerekli çözümlerin sağlanması amacıyla Dahiliye Nezareti'ne havale edilmesi talep edilen bu telgraf¹²⁰ göstermektedir ki halk, sorunlarını ilgili idari birimlere, meclise ve bakanlıklara bildirmek için iletişim aracı olarak telgrafı aktif şekilde kullanmaktadır.

Vergi konusunda halkın şikayetlerini meclise telgraf ile iletimine¹²¹ yönelik birçok örnek bulunmaktadır. Bunlardan biri de Karesi vekili Abdülaziz Mecdi Efendi'nin bildirdiği; kahveden, şekerden, pirinçten çuval başına yirmi beş para, dakik yani ince küçük şeylerin çuvalından ise on para alınmakta iken bu miktarın üç kuruşa, sekiz kuruşa kadar artırıldığını meclise bildiren telgraftır. Bu telgrafta Bursa valisi Reşit Paşa'nın kötü yönetiminin buna neden olduğu yazmaktadır. Gelir kaynaklarını doldurmak valinin bu tür artışları öngördüğü ve sonrasında tüccarın bu ödenekler dolayısıyla zor durumda olduğu belirtilmiştir. Aynı telgrafta konunun daha önce Dahiliye Nezareti'ne de yazıldığı ancak bir sonuç

¹¹⁹ MMZC, 3 Temmuz 1328, Devre:2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 34. Toplantı, s.339.

¹²⁰ MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41.Toplantı, s.324.

¹²¹ MMZC, 24 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:3, İçtima Senesi:2, 51.Toplantı, s.7.

alınmadığı bildirilmiş, bu telgraf ile meclisin de şikayetten haberdar olması ve bunun nezarete havale edilmesi talebinde bulunulmuştur¹²².

Bu durum, telgrafın halk ile meclis, bakanlıklar gibi devlet kademeleri arasında iletişimde kullanıldığını göstermektedir. Siyasiler ile halk arasında iletişimin olması, sorunların dile getirilmesi, sorunlardan haberdar olan yöneticilerin sorunu çözmelerinde önemli bir adımdır. Bu açıdan telgrafın, halkın sorunlarının çözümüne katkı sunduğu ileri sürülebilir. Ancak ilgili telgraf sonrasındaki tartışmalar incelendiğinde, Karesi'den başka bir vekil olan İbrahim Vasfi Efendi telgrafta belirtildiği üzere Dahiliye Nezareti'nin durumdan haberdar edilmiş olduğu, bu telgrafın da Dahiliye Nezareti'ne havale edilmesinin bir değişikliğe neden olmayacağı, bu nedenle bu sorunun çözülmesi için mecliste bir gensoru lazım geldiğini belirtmiştir. Ancak, meclis başkanı, telgrafı gönderen önerge sahiplerinin böyle bir taleplerinin olmadığını belirterek buna karşı çıkmıştır. Ayrıca Karahisarı Sahip vekili Rıza Paşa, bu verginin az olduğunu, Fransa'daki belediyelerin çok yüksek bütçeleri olduğunu ve bütçe kaynaklarının bizdekinden daha yüksek vergiler olduğunu belirtmiştir. Halkın bir şekilde yüksek vergilere alıştırılması gerektiğini de ekleyen vekil, belediye bütçesini, tasdik, red, fahiş vergi olduğuna kanaat getirilmesi halinde bundan indirim gibi konuların meclisin işi olmadığını, doğrudan Dahiliye Nezaretinin görevinde olduğunu söyleyerek ve nezarete havalesi ile yetinilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ardından meclis başkanının oylaması ile önerge, Dahiliye Nezareti'ne iletilmiştir¹²³. Bu durumdan anlaşılacağı üzere, telgraf her ne kadar toplumla yöneticiler arasında iletişimin sağlanmasında kullanılarak sorunların bildirilmesini sağlamakta ise de, toplumun sorunlarından haberdar olan yöneticilerin bunları sorun olarak görmemeleri ve çözümüne yanaşmamaları dolayısıyla toplumsal sorunların iletişimsizlikten değil, anlaşılammaktan kaynaklandığı çıkarımında bulunmak

¹²² MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41.Toplantı, s.324.

¹²³ MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41.Toplantı, s.324.

mümkündür. Nitekim toplumun kendi arasında dile getirmekle kalmayıp bir araya gelerek telgraf teknolojisi ile meclisle iletişime geçerek sorunu bakanlıklara kadar iletme yoluna gitmesi, konunun toplumda gerçekten bir sorun olarak önemsendiğini göstermektedir. Ancak meclis zabıtlarındaki bahsedilen konuşmalar ve vekillerin sorunun çözümüne yönelik mecliste bir adım atmayıp yalnızca önerenin nezarete havale edilmesini kabul eden oylaması düşünüldüğünde, toplumsal sorunların, iletişimsizlikten ötürü çözülemediği teorisi geçersiz olmaktadır. Bu olay, toplumu temsil eden vekiller, toplumun sorunlarına duyarsız kaldıklarını göstermektedir. Ancak yine de meclisin genelinin kendini toplum sorunlarından soyutlama eğilimlerine rağmen, vekil İbrahim Vasfi Efendi'nin konuyu anlamaya çalışan ve çözümlenmesini önermesi, toplumsal sorunların çözümünde önemli bir adım olan sorunların çözüm mercilerine bildirilmesi yani iletişimin gerekli olduğu tezini doğrular niteliktedir.

Selanik vekili Hristo Dalçef Efendi'nin Manastır mebuslarına gönderilen 82 imzalı Dahiliye Nezareti için çekilmiş olan Kosova'da asayiş olmadığına dair telgrafname, halkın sorunlarını iletmede telgrafın kullanıldığı bir diğer örnektir. Telgrafta tüccarların eşkıyalar tarafından katledildiği, evlerin basıldığı, insanların dağa kaldırıldıkları isim ve tarih belirtilerek net şekilde bildirilmiştir. Mecliste görüşüldüğü günden 1 ay öncesinde çekilmiş olan bu telgrafın değerlendirilmesi sırasında bazı vekiller, Çeteler Nizamnamesinin yürürlükte olduğunu, önceki senelerde asayişte sıkıntılar olduğunu ancak artık bu kanun dolayısıyla bir iki aya kadar asayişin tamam olacağını iddia etmişlerdir. Bazı vekiller ise buna karşı çıkmış ve asayişin günden güne iyiye gitmesi gerekirken bozulduğunu ileri sürmüşlerdir. Ahalinin eşkıya ile bizzat mücadele ettiğini belirtmişlerdir. Buna karşılık bazı vekiller durumun abartıldığını, yalnızca hayvan hırsızlığı gibi sorunların devam etmekte olduğunu söylemişlerdir. Aynı bölge için bir vekilin asayiş kesinlikle sağlanamamıştır derken diğer vekil o bölgede asayiş yönünden kesinlikle bir sorun yoktur diyerek itiraz ettiği görülmektedir¹²⁴. Bu şekilde

¹²⁴ MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41.Toplantı, s.332 - 334.

zabıtlarda vekillerin birbirine doğrudan tezat teşkil eden söylemleri, zabıtların yorumlanmasını zorlaştırmıştır.

Bu konu, meclis tartışmalarının sonuçsuz kaldığı durumlara da örnektir. Nitekim tartışmalar sonucunda meclis iç tüzüğüne göre hareket edilmediği, esasa yönelik görüşlerin bildirilmesi öncesinde konunun mecliste incelenip incelenmeyeceğinin karara bağlanması gerektiği yönünde itiraz gelmiştir. Bunun üzerine konunun mecliste incelemeye açılması için oylama yapılmış ve 27 kişi kabul ettiğinden çoğunluk sağlanmamıştır. Bunun üzerine çoğunluğun oylaması ile Dahiliye Nezaretine havalesine karar verilmiştir¹²⁵.

4.1.3. Siyasette

Siyasi amaçlı kullanım, telgrafın; merkez vilayetlerine gelen emirlerin iletimi veya tersine yeni bölgeler hakkında devletin bilgilendirilmesi gibi konularda kullanılması gibi düşünülebilir.

Telgrafın devlet teşebbüsleri arasında kullanımı yaygındır. Özellikle mahalli hükümetler ile nezaretler arasında¹²⁶ sıkça kullanılmıştır. Milletvekillerinin vefat haberlerinin Sancak Yönetimlerinden Meclise bildirilmesi¹²⁷, milletvekilliği

¹²⁵ MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41.Toplantı, s.333, 334.

¹²⁶ MMZC, 27 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 38. Toplantı, s. 219.

¹²⁷ MMZC, 7 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 4. Toplantı, s.27'de geçtiği üzere:

“Meclisi Mebusan Riyaseti Celilesi Canibi Alisine Bir müddetten beri esiri firaş bulunan Biga Mebusu Seyid Ali Rıza Efendinin şehri halin 21 inci Çarşamba günü sabahı vefat eylediği Biga Mutasarrıflığından batelgrafname bildirilmiştir”.

seçimleri için isyan eden grupların meclise bildirilmesi¹²⁸, diğer taraftan o bölgeye kayıtlı olmadığı halde o bölgeden milletvekili olan kişilerin seçimdeki yolsuzluklarının meclise ve ilgili bakanlıklara bildirilmesi¹²⁹, bazı milletvekillerinin hastalıkları yahut başkaca nedenler dolayısıyla izin taleplerinin¹³⁰, bazılarının istifa taleplerinin¹³¹ meclise bildirmesi, kişi tayinlerinin haber verilip ifasının istenmesi¹³², nüfus cüzdanlarının kaybolması, eşkıyalarca çalınması gibi çeşitli hallerde de kişinin hüviyetini ispat etmesi gereken durumlarda ilgili bölgeye telgraf ile durumun sorulması¹³³ gibi gelişmeler telgrafın kullanıldığı başlıca işlemlerdir.

Telgrafın başkaca kullanıldığı farklı alanlar da olmuştur. İngiltere'den alınan çekirdeksiz üzüm gümrük resminin, Yunanistan'dan alınan çekirdeksiz üzüm gümrük resmi ile aynı miktara indirilmesi talebinin meclise bildirilmesi¹³⁴, Ziraat Bankası'na olan borçların yapılandırılmasına dair Çeşme 'de oturan kesimden

---

¹²⁸ MMZC, 7 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 4. Toplantı, s.29'da geçtiği üzere:

“Bu telgrafın fıkralarında müntefek aşairinin hali isyanda bulunduğu söyleniyor. Orada hükümetimiz vardır. Bu gibi sözlerin burada söylenmesi şayanı itimat değildir”.

¹²⁹ MMZC, 21 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 10. Toplantı, s.190.

MMZC, 1 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 40. Toplantı s.287.

¹³⁰ MMZC, 9 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 5.Toplantı, s.47.

MMZC, 28 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 23. Toplantı, s.473.

MMZC, 31 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24.Toplantı, s.514.

MMZC, 18 Nisan 1327, Devre:1, Cilt:6, İçtima Senesi:3, 88. Toplantı, s.44.

¹³¹ MMZC, 30 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 39. Toplantı, s.253.

¹³² MMZC, 21 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 10. Toplantı, s.198.

¹³³ MMZC, 3 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 42. Toplantı, s.349 - 357.

¹³⁴ MMZC, 23 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 22. Toplantı, s.459.

bazı kişilerin Aydın mebuslarına telgraf çekmesi¹³⁵ gibi işlemler için de kullanılmıştır. “Ardahandan arkadaşlara hürmetler¹³⁶.” şeklinde sadece meclise selam gönderilen kısa telgraflar da vardır. Bu şekilde bireylerin meclise gönderdikleri telgraflardan başka meclislerin meclislere gönderdikleri telgraflar¹³⁷ da yaygındır. Ayrıca meclisin açılması dolayısıyla tebrik amaçlı ve Çırağan Sarayı'nın yanması dolayısıyla olduğu gibi taziye amaçlı ¹³⁸ ya da başka ülkelerdeki doğal afetler için o ülke meclislerine taziye amaçlı telgraf kullanımı da yaygındır. Fransa'daki sel taşkını dolayısıyla Fransa meclisine gönderilen taziye telgrafı¹³⁹ buna örnektir. Telgrafın kullanım alanlarının oldukça farklı olduğu, hemen hemen her türlü konuda telgraf çekildiği görülmektedir.

Çekirge İtlafı Kanunu'na göre bir bölgede çekirge zuhur etmesi halinde o bölgenin ihtiyar meclisi, muhtarı ve ahalisi, durumu ilgili mercilere derhal telgraf ile bildirmekle yükümlü kılınmıştır¹⁴⁰. Bu durum, telgrafın iletişimi ne kadar hızlandırdığına ve böylece telafisi oldukça güç durumların oluşmasını engellemeye katkı sunduğu hallere örnektir.

Telgrafın, bunlardan başka kullanım alanları da olmuştur. Osmanlı'da bir savaş çıkması halinde kimlerin hangi konumlara geleceği ve savaşa nasıl iştirak

¹³⁵ MMZC, 13 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 30. Toplantı, s. 653.

¹³⁶ MMZC, 20 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 8. Toplantı, s.90.

¹³⁷ Örneğin MMZC, 1 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 1. Toplantı, s.6 veya

MMZC, 8 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 3. Toplantı, s.20, 21.

¹³⁸ MMZC, 7 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 27. Toplantı, s.569.

MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41. Toplantı, s. 323.

¹³⁹ MMZC, 19 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 33. Toplantı, s. 60, 61.

¹⁴⁰ MMZC, 15 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 47. Toplantı, s.537 – 539.

edecekleri belirlenmiştir. Her yıl belirli aralıklarla bu kişilere ait oldukları redif kumandanlıkları tarafından başlayan sene içerisinde savaş olursa ait oldukları bölük kumandanlığında hazır bulunacaklarına dair emir gönderilmiştir. Bu emirlerin gönderilmesinde mektuplaşma yöntemi kullanılmıştır. Ancak bu kişilerin savaş olması durumunda seferberlik ilan edilir edilmez askere gelmeleri istenmemiş, aksine bu yedek kişilerin asilleri olan mevcut askerler yaralandığı, hastalandığı yahut vefat ettiği zaman yerlerinde hazır bulunmalarına dair ikinci bir emir gönderilecek ve bu ikinci emri alan kişilerin derhal bahsedilen görevleri için hazır bulunmaları gerekecektir. Bu şekilde ikinci emrin verilmesinde telgrafla veya telefonla haber verme yöntemi kullanılmıştır¹⁴¹. Burada mektup yerine telgraf veya telefonun kullanılması, emrin aciliyetinden kaynaklanmaktadır.

Yine aynı kanunun değerlendirilmesinde “küçük zabitan” denilen sınıfın posta veya telgraf memuriyetinde, idarei mahsusada veya Şirketi Hayriyede istihdam edilmesi önerilmiştir¹⁴². Aslı Fransızca ‘sou-officier’den alınmış olan on sene hizmet eden küçük zabitanların hizmetlerinin karşılığı olarak bir ödül mahiyetinde posta ve telgraf memuriyetine getirilmelerinin teklif edilerek oylamaya sunulması, hem bu mevkilerin ödül addedilebilecek iyi mevkiler olarak benimsendiğini göstermesi hem de bu memuriyetlerde istihdamın sağlanabilir olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Zira toplumda iyi bir meslek olarak görülen posta ve telgraf memurluğuna istihdamın mümkün olması; ya bu konuda eğitilmiş yeterli personel bulunmamasından yahut ne kadar eğitilirse eğitilsin ve istihdam edilsin ülkede telgraf ağının çok zengin olmasından dolayı hala istihdamın açık olmasından kaynaklanmaktadır.

Orduyu Osmanî İhtiyat Zabitanı Kanunu Layihası metninde

¹⁴¹ MMZC, 9 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 5.Toplantı, s.52.

¹⁴² MMZC, 9 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 5.Toplantı, s.65.

“Bir tabip, bir eczacı, bir ameliyatı cerrahiye mütehasısı veyahut bir mühendis ve bir hukuk müntesibi, ve memurini mülkiyeden birinin veyahut mektepten mezun ve kaptanlık veyahut çarkçılıkla temini maişet eder bir Osmanlının ve gerekse telgraf ve posta memurinin efendilerinin ve ilahir Orduyu Osmaniyi gerek vakti hizada sade bir nefer gibi hizmetleriyle bir de onların ihtisaslarından Ordunun bihakkın istifadesi maksadıyla seyyar kıtaatı askeriye heyeti sıhhiyesinde veyahut istihkam, köprücü, askerî telgraf müfrezeleri vesaire gibi sunufu muavenei askeriyede veya bilfiil muharip kıtaatı askeriye, takım, bölük, bölük kumandanlıklarında amir sıfatıyla sevk ve idare hususlarında tavzif ve istihdamları elbet ordunun menafii umumiyesine hadim bir usulü makbule olur¹⁴³.”

şeklinde geçtiği üzere askeriye önemli ölçüde katkı sunabilecek meslekler içerisinde telgraf ve posta memurlarına da yer verilmiş olması Osmanlı'da telgrafın kısa sürede ülke geneline yayılmış olmasının temel nedeni olan askeri amaçlı kullanım unsurunun etkisini kaybetmediğini göstermektedir.

Diğer taraftan, sekiz on sene sonra istifa eden subayların Posta ve Telgraf Nezaretlerine veyahut mülkiye memuriyetlerinde çalışmalarına dair ihtiyat zabıtlılığı kurumunun düzenlendiği İhtiyat Zabitanı teşkilatı kanun layihasına ilişkin düzenlemelerin birçok Avrupa devletinde bulunduğu üzere Osmanlı Devleti'nde de bulunmasına yönelik meclis tartışmaları bulunmaktadır. Burada meclise gelen kanun metni üzerinde her bir madde ayrı ayrı tartışılmıştır. Öyle ki kelimelerin ne anlama geldiğinden ihtiyat zabıtlılığının kapsamının ne olması gerektiğine kadar çok çeşitli konularda değerlendirmeler yapılmıştır¹⁴⁴. Meclis zabıtlarındaki kayıtlarda ilgili kanun metinde geçen bazı kelimelerin amaca uygun olmadığından hareketle farklı kelimelerin kullanılması önerilerinde bulunan milletvekillerinden, ihtiyat zabıtının devlet müesseselerinin her türünde istihdamının mümkün olduğu gibi ayrıca ticaretle ilgili meslekleri de yapabileceğini belirten milletvekillerine kadar birçok milletvekilinin fikirlerini özgürce belirttikleri okunmaktadır. Böylesi kanun yapma geleneği, kanun

¹⁴³ MMZC, 9 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 5.Toplantı, s.7.

¹⁴⁴ MMZC, 11 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 6. Toplantı, s.73 - 95.

üzerinde aslında günümüz meclis oylamalarından daha aktif bir tartışma ve çalışma geleneği olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

4.1.4. Asayiş Ve Güvenlikte

Telgraf, iletişimi hızlandırarak yalnızca bireylerin ticari, ailevi vesair meselelerinde yahut devletçe siyaset veya askeri konularda kullanılmakla kalmamış ayrıca emniyeti temin etmiştir. Özellikle köylerde veya merkeze uzak ücra bölgelerde güvenliğin sağlanmasında telgrafın önemli etkisi olmuştur¹⁴⁵. Bu bölgelerdeki gelişmeler yakın bölgelerdeki emniyet merkezlerine telgraf aracılığı ile bildirilmiş ve böylece müdahale zamanında sağlanabilmiştir. Bu bakımdan telgraf hattı bulunan küçük yerleşim yerleri daha emniyetli bölgeler olmuştur.

4.2. TELGRAF İŞLERİNDEKİ AKSAKLIKLAR

Telgraf ve posta gönderimlerindeki gecikmeler, telgrafların telgraf çekilmeksizin posta ile gönderilmesi, acil telgraf ücreti alınan telgrafların normal telgraf şeklinde veya posta ile gönderilmesi gibi birçok sorun Nezarete iletilmiştir. Bu soruların cevaplanması için öncelikle ilgili memur mecliste açıklamada bulunmuş ancak bunlar meclisi tatmin etmeyince Nazır Bey gelerek soruna yönelik farklı açıklamalar yapmıştır. Sonrasında meclis bu açıklamaları da eleştirmiştir. Aşağıda detaylı incelenecek olan bu durum, hükümetin yani yürütme erkinin meclise yani yasama erkine hesap verilebilirliğini göstermesi açısından önemlidir. Zira Bakan'ın mecliste Bakanlığın işlerindeki aksaklıklara dair açıklamalarda bulunması hükümetin yaptığı işlerde hesap verilebilirliğinin o dönemde sağlandığını göstermektedir. Bu durum işlemlerin yürütülmesinde aksaklıkların giderilmesi için meclis ve hükümetin ortak çalışmada bulunmasına zemin oluşturmasını sağlamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde meclis halkı temsil ettiğinden halkın kendisini yönetenlere aksaklıkların giderilmesi için

¹⁴⁵ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 388.

bildirimde bulunması şeklindeki bu durum günümüz sistemlerinde örnek alınarak problemlerin işlevsel çözümlerinin bulunmasında kullanılabilir.

4.2.1.Telgraf Ve Posta Gönderimlerinde Gecikme Problemi

Nablus vekili Emin Abdulhadi Bey ve arkadaşları, Posta ve Telgraf Nezareti'ne resmi yazı ile bir telgraf ve posta gönderimlerindeki gecikmelerin nedeninin açıklanmasını talep etmişlerdir. Bunun üzerine Telgraf İşleri Müdürü Fuat Bey, telgraf gönderimlerindeki olağanüstü gecikmenin nedenlerini açıklamak üzere meclise gelmiştir. Ancak Nizamname-i Dahili uyarınca nazırın meclise gelerek gecikme nedenini açıklaması gerektiğinden, nazırın kendisi yerine Telgraf İşleri Müdürü'nün gelmesi karşısında Emin Abdülhadi Bey Nizamname-i Dahili'nin bu aşıkâr kuralına uyulmadığını vurgulamıştır. Bunun üzerine meclis başkanı haziruna nazırın gelmesini isteyip istemediklerini sormuş, çoğunluk gelmesine gerek olmadığı yönünde oy kullanmış ve Telgraf İşleri Müdürü Fuat Bey açıklama yapmıştır¹⁴⁶. Sonrasında meclis yapılan açıklamalardan tatmin olmamış ve Nazır Beyin kendisi gelip açıklamada bulunmuştur.

Bundan başka posta gönderiminde de savaş bölgesi dışında şehir merkezlerinde ulaşım imkanı bulunması ve çalıştığı halde postaların taşınmasında ciddi gecikmeler yaşanması eleştirilmiştir. Posta ve Telgraf Nezaretine sual verilmesinin amacının aksaklıkların giderilerek işlerin gerektiği gibi yürütülmesinin sağlanması olduğu belirtilerek, aksaklıkların giderileceğine dair bir açıklamada bulunmak yerine çeşitli mazeretler gerekçe gösterilerek aksaklıklara neden türetilmesine yönelik açıklamadan tatmin olunmadığı

---

¹⁴⁶ MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 30. Toplantı, s.535, 536.

belirtilmiştir. Tartışma sonunda, telgraf gönderimindeki sorunları meclise gelerek cevaplaması üzere bakan beye tebligat gönderilmesi kararlaştırılmıştır¹⁴⁷.

4.2.1.1. Telgrafların Posta İle Gönderilmesi Sorunu

4.2.1.1.1. Sorun

Meclis tartışmalarında gönderilerdeki gecikme nedeni olarak işlemlerin kontrolünün denetiminin sağlanmaması ileri sürülmüştür. Bazı telgrafnamelerin posta ile iletiliği belirtilmiştir. Posta ve telgraf ücretleri farklı olduğu ve telgraf ücreti şeklinde fazla ücret ödendiği halde posta ile gönderilen bu telgrafnamelerin üzerine "*posta ile vürud etmiştir*¹⁴⁸" şeklinde bir damga basılmaktadır. Burada posta ile iletilen telgrafnamelerle ilgili olarak burada halktan haksız kazanç elde edilmesi söz konusudur. Telgraf ile gönderileceği inancı ile telgraf ücreti ödemesi yapılan yazıların posta ile gönderilmesi, halkın posta ile göndererek daha uygun ücretle iletimini sağlayabileceği gönderiyi daha yüksek ücretle göndermesine neden olmaktadır. Burada posta hizmetinin halka telgraf hizmeti ücretine satılması söz konusudur. Üstelik halk bu durumdan haberdar değildir. Zira halk, telgraf şeklinde iletileceği bilgisi doğrultusunda telgraf ücreti ödeyerek iletisini göndermektedir.

Telgrafların posta ile gönderilmesi konusunda bazı kurumlar telgraf göndermek isteyenleri "Karahisar için bir iki gün zarfında müstacel telgraf alamayız, çünkü gidemez, fakat adi verirsiniz posta ile göndeririz¹⁴⁹" şeklinde bilgilendirmektedir. Bu durumda telgraf ücreti alarak posta gönderimi konusunda karşı tarafa bilgi

¹⁴⁷ MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 30. Toplantı s.539, 540.

¹⁴⁸ MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 30. Toplantı, s.540.

¹⁴⁹MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 30. Toplantı, s.540.

verilmesi, bu durumun tarafların karşılıklı anlaşarak hukuki zemine oturtulduğu şeklinde değerlendirilmesini sağlamaz. Bu durumda en sağlıklı çözüm, telgraf iletimini mümkün olmadığının bildirilerek halkın posta gönderimine yönlendirilmesi ve posta ile iletilen telgrafnameler için telgraf ücreti değil posta ücreti alınmasıdır.

4.2.1.1.2. Neden

Telgrafların posta ile gönderilmesinin temel nedeninin hatlardaki bozukluklar olduğu belirtilmiştir. Özellikle harbin neden olduğu hasar nedeniyle telgrafların doğrudan tel ile iletilemediği bölgeler oluşmuştur. Nitekim telgrafların gönderilmesi gereken yerde hatların bozuk olması halinde en yakın yere telgraf çekilmekte ve oradan posta ile taşınmaktadır¹⁵⁰. Bir başka ifadeyle telgrafların hem posta ile hem tel ile taşınması söz konusu olmuştur. Bu şekilde kısmen tel ile kısmen posta ile gönderilen telgraflar sırf tel ile iletimden daha uzun sürmektedir.

4.2.1.2. Telgrafların Geç Gönderilmesi Sorunu

4.2.1.2.1 Teknolojik Gelişmelerin Takibindeki Sorunlar

4.2.1.2.1.1. Telgraf Hatlarının Yetersizliği

Telgrafnamelerde savaş sonrasında hat artımı olmamasına karşın telgraf sayısında %50 artış olduğunu belirten Nazır Haşim Bey, uluslararası telgraf kongresinde alınan karar sonucunda bir hattın bir günde çekeceği telgrafname sayısının 7 bin kelime ile sınırlı olduğu belirtilmiştir. 7 bin kelimeyi aşması halinde ikinci bir hat çekilmesi veya mevcut olan makinelerin "Bistün " yahut "Vud " makineleri gibi daha seri makinelerle değiştirilmesinin tavsiye edildiğini belirtmiştir. Oysa Osmanlı topraklarında yalnız Merkez Telgrafhanesinde çekilen

¹⁵⁰MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.562

günlük telgrafname sayısı 11 bindir. Mevcut makinaların aylık kelime kapasitesi 3 milyon kelime iken hatlar üzerinde aylık 4 milyon kelimelik haberleşme gerçekleşmektedir. İkinci bir hat çekilmesi düşünüldüğünde Bakan buna imkan bulunmadığını belirtmiştir¹⁵¹.

4.2.1.2.1.2. Mevcut Teçhizatın Yetersizliği

Bistun makineleri alınması için müttefik ülkeye memur gönderilmesine rağmen o ülke de Bistun makinelerini ithal aldığını belirtmiştir. Bistun makineleri yalnızca İngiltere ve Danimarka/Kopenhag'da üretilmektedir. Osmanlı Devleti İngiltere ile harp halinde olduğundan, Kopenhag'dan tedarik için adım atılmıştır. Ancak Danimarka, bu makinenin savaş aleti olduğunu ve kendisi tarafsız ülke konumunda olduğu için bu savaş aletini veremeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Almanya'dan 'dubleks' makine olarak adlandırılan telgrafı hem alır hem verir makineler tedarik edilmiştir¹⁵².

Burada dikkat edilmesi gereken husus, müttefik devletten Bistun makinesi talep edildiğinde bunu dışardan temin ettiği belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan devlet de İngiltere ile barış içerisinde değildir ve Danimarka da tarafsız ülke konumunda olduğundan Osmanlı'ya Bistun vermeme nedeni Osmanlı müttefiki ülke için de söz konusudur. Bistun üreten başka ülke de olmadığından bu İngiltere veya Danimarka'dan biri Osmanlı'ya tedarik etmediği halde Osmanlı'nın müttefiki devlete Bistun tedarik etmiştir. Burada Danimarka'nın telgraf makinasını askeri teçhizat olarak nitelendirip tarafsız ülke niteliğini haiz olduğundan Osmanlı Devleti'ne tedarik etmemesi, aslında tarafsızlığına şüphe getirmektedir. Zira iletişimde kullanılan telgrafın müttefik devlete tedarik edilen teçhizatının Osmanlı Devleti'ne tedarik edilmemesi söz konusudur. Bu durum, devletler arasında eşitlik ilkesinin gözetilmediğini göstermektedir.

¹⁵¹MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.557.

¹⁵²MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.557.

4.2.1.2.1.3. Otomobillerin Kullanımındaki Aksaklıklar

4.2.1.2.1.3.1. Tedarik Sorunu

Osmanlı'da otomobil üretimi olmadığından bunların ithal edilmesi gerekmiştir. Ancak telgrafla ilgili makinalarda olduğu gibi Almanya'dan başka Osmanlı'ya otomobil göndermeyi kabul eden ülke olmamıştır. Almanya'nın kendisi de otomobile ihtiyaç duyduğundan ancak 2 adet yük otomobili getirtilebilmiştir¹⁵³. Posta ve telgrafların tel ile iletimi mümkün olmayan yerlerdeki gönderiminde ancak bu otomobillerden faydalanılmaktadır. Diğer bölgelerde ise hayvanlarla iletim sağlandığından gönderiyi ulaştırma süresi gerektiği hızı haiz değildir.

4.2.1.2.1.3.2. Tamir Sorunu

Postaların nakliyesi için yük otomobilleri tedarik edilmiştir. Ancak bu otomobiller yaklaşık bir buçuk yıl posta nakliyesinde kullanılamamıştır. Hayvan arabaları ile posta nakline devam edilmiştir. Bunun nedeni, bu yük otomobillerinin tamir gerektirmesidir. Otomobillerin manyetoları bozulmuş ve bunların fabrikadan getirilmesi gerekmiştir¹⁵⁴. Birçok görüşme sonrasında bunlar getirtilebilmiş, bu süreç zarfında otomobil olmasına rağmen tamir ettirilemediğinden kullanılamamıştır. Bu durum aslen posta iletimindeki yavaşlığa yönelik ise de, birçok yerde tel ile gönderi sonrasında posta ile telgraf iletimine devam edildiğinden, telgraf gönderimindeki süreyi de etkilediğinden burada değerlendirilmiştir.

4.2.1.2.1.3.3. Benzin Sorunu

Posta ve telgraf taşınmasında kullanılmak üzere çeşitli zorluklarla tedarik edilen ve yaptırılan otomobillerin kullanımını etkileyen nedenlerden biri de benzin tedariki sorunudur. Benzin olmadığı için otomobil ve şoför tesis edildiği halde

¹⁵³MMZC, 17 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 19. Toplantı, s.248.

¹⁵⁴MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.627.

birbuçuk aydan beri, hiçbir sefer icra etmeyen araçlar olduğu bildirilmiştir. Burada benzin temini sorunu hem ülkeye benzin temini anlamında bir problem hem de benzinin Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti kullanımı için temin edemediği anlamında bir problem oluşturmaktadır. Mevcut benzin askeri araçların kullanımına tesis edilmiş olduğundan, Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır vekili Şükrü Bey, meclisteki açıklamasında askeriye ile görüşüldüğünü ve askeriyeden benzin temin edilmesi üzerine anlaşıldığını belirtmiştir¹⁵⁵. Bir otomobilin günde 8-10 teneke benzin yaktığını belirten Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili Şükrü Bey, benzinin memleketimizde mevcut olmadığı için Avrupadan getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun için gerek benzinin Avrupadan getirilmesindeki zorluklar gerekse “okkası evvelce 2-3 kuruştan ibaret iken bugün 50-60 kuruşa çıkmıştır” ifadesiyle açıkladığı üzere benzin fiyatındaki artışların otomobil kullanımında aksaklıklara neden olduğunu belirtmiştir¹⁵⁶.

4.2.1.2.2. Memurların Düşük Ücretle Çalıştırılmaları

1334 yılında yapılan işe göre 450-800 kuruş arasındaki telgraf memuru maaşlarının¹⁵⁷ memurların işlerini şevkle yapmalarına negatif etki ettiği tartışılmıştır. Meşrutiyetten beri telgraf memurlarına hiç zam yapılmadığının¹⁵⁸, 1328 yılında yedi bin memuru olan bakanlığın bin memurunun ancak 200 kuruş maaşla, beşyüzünün 250 kuruş maaşla çalıştığının¹⁵⁹ ve bu ücretlerin artırılması gerektiğinin belirtildiği tartışmalardan sonra 1334 yılında hala aynı konunun tartışılıyor olması memur ücretlerindeki iyileştirmenin yetersiz olduğunun göstergesidir. 1324 yılında Posta ve Telgraf Nezareti Teşkilatı Hakkındaki

¹⁵⁵MMZC, 17 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 19. Toplantı, s.248.

¹⁵⁶ MMZC, 9 Şubat 1332, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:3, 42. Toplantı, s.264.

¹⁵⁷MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.622.

¹⁵⁸ MMZC, 21 Temmuz 1328, Devre:2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 46. Toplantı, s. 621.

¹⁵⁹ MMZC, 21 Temmuz 1328, Devre:2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 46. Toplantı, s.620.

Kanun Layihası tartışmalarında Amasya vekili İsmail Hakkı Bey'in bizzat yaşadığı olay memurların düşük ücretle çalışmalarının yol açtığı problemlerden bazılarının somut örneğidir. Vekilin şu ifadeleri bunu açıkça göstermektedir:

“Geçenlerde bir telgraf name gelmişti bendenize, 150 kuruş maaşlı bir müvezzi getirmiş, evde bulunmuyordum, «1 mecrediye veriniz» demiş. «Çünkü, ben karşıdan, Beyoğlu'ndan geliyorum bunun için, 1 mecrediye vermedikçe bu telgrafnameyi vermem», demiş. Sonra o memur geldi. «Ne için yaptın?» dedim. «150 kuruş aylığım var, nasıl edeyim» dedi¹⁶⁰.”

Özellikle posta dağıtıcılarının maaşlarının günlük 50kuruş kazanan bohça hamallarından dahi düşük olması bu işi yapacak personel bulunmasını oldukça zorlaştırmakta, bulunan personelin de işi gerekli özenle yapmasına mani olmaktadır. Düşük ücretle çalıştırıldıklarının farkında olan memurlar bundan şikayetçi olmuşlardır. Buna yönelik meclise her birinde 5-6 imza olan 200-300 kadar telgraf çekilmiştir. Bu telgraflarda, telgraf memurları işlerinin çokluğundan, paralarının azlığından şikâyet etmişlerdir¹⁶¹. Maaşı 250 - 360 kuruş civarı olan bir posta dağıtıcısının postaların zamanında ulaştırılması kaygısını gütmeyeceği mecliste de belirtilmiş, Posta, Telefon ve Telgraf Nazırı Haşim Bey, gerekse Nablus vekili Emin Abdülhadi Bey memur maaşlarının az olmasının memurların görevlerini vaktinde ve gerekli özenle yerine getirmesini olumsuz yönde etkilediğini, dolayısıyla işlerin aksamasına neden olduğunu açıklamışlardır¹⁶². Nitekim 1330 senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti bütçesi tartışmalarında dönemin Posta ve Telgraf Nazırı Oskan Efendi de açıklamasında memurların durumunu “Bunlar fedakar ve kanaatkar ve bu fedakârlık, bu kanaatkârlık sayesinde gayet ufak maaşlarla bu İdarenin ağır hidamatını deruhte etmiş ve çalışmışlardır” şeklinde ifade etmiştir¹⁶³. Bu konuda meclis ve hükümet hemfikir olmakla birlikte bütçenin sınırlı olması nedeniyle bir çözüme varılamamıştır.

¹⁶⁰ MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38. Toplantı s. 191.

¹⁶¹ MMZC, 2 Nisan 1327, Devre:1, Cilt:5, İçtima Senesi:3, 80. Toplantı, s.310

¹⁶²MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 31. Toplantı, s.558-560.

¹⁶³ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s.361.

Posta memurlarının bohça hamallarından daha düşük ücret almalarına rağmen neden posta memuru olarak çalışmayı tercih ettiklerinin sorgulanması gerektir. Posta memurlarının özellikle savaş cephelerinde zor koşullarda ve düşük ücretlerde çalışmalarına rağmen bu işi yapmaya devam etmelerinin nedeni, buradan çıkmaları halinde askere alınacak olmalarıdır¹⁶⁴. Bir başka ifadeyle askere gitmek istemeyen çalışanlar, çalışma koşullarındaki her türlü zorluğa ve ücretlerinin oldukça düşük olmasına rağmen posta memuru olarak çalışmaya devam etmektedirler.

4.2.1.2.3. Memurların Ağır Mesai Koşulları

Telgraf memurlarının çalışma yöntemleri genel olarak 3 günde bir nöbet usulü şeklinde olmuştur. Burada 3 gün gündüz çalışan memur, üçüncü gün sonunda istirahat yapmaksızın nöbetçi olmakta, ve ertesi gün çalışmaya devam etmektedir. Bu ağır mesai koşulları genel uygulama olup tüm telgraf merkezlerinde aynı usul işlememiştir. Nitekim merkezin yoğunluğuna, o merkezde çalışan memur sayısına göre mesainin daha yoğun olduğu yerler de olmuştur. Bu şekilde ağır mesai koşullarının memurları çalışmalarına etki ettiği, uykusuzluğa dayanamayan memurların durumu meclis toplantılarında

“çalışmaya tahammülü kalmamış bir memur ne yapacak? Elbette makinesini bırakacak, köşenin birisine çekilecek uyuyacaktır¹⁶⁵.”

şeklinde görüşülmüştür. Buna karşın 3 günde bir nöbet usulü yerine günlük 8 saat çalışma usulünün kabul edilmesi önerilmiştir. Ayrıca genel olarak mesaisini tamamlayan halkın mesai bitiminde telgrafhanelere uğrayarak ileti gönderdiğine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla gündüz erken saatlerde telgraf iletimi olmadığı zamanlarda gerekmediği halde fazla sayıda telgraf memurunun merkezlere

¹⁶⁴MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.622, 626.

¹⁶⁵ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 383.

gelerek bir işlem yapmaksızın mesaide kalması yerine akşam telgraf iletiminin yoğun olduğu saatlerde fazla memur çalıştırılması önerilmiştir¹⁶⁶.

4.2.1.2.4. Uygun Olmayan Çalışma Ortamları

Birçok telgrafhane oldukça kötü koşuldaki binalarda yer almıştır. Telgrafhanelerin birçoğunda halkın maddi yardımları olduğu¹⁶⁷, bütçe görüşmelerinde sürekli bütçenin yetersiz olduğunun dile getirildiği, bir yıla ait bütçe belirlendikten sonra sürekli olarak bütçe artırımına gidildiği düşünüldüğünde, devlet bütçesinin yetersizliği dolayısıyla memurların çalıştıkları telgrafhanelerin gerek mekânsal yapı olarak gerekse içlerindeki eşyalar açısından oldukça uygunsuz olduğu görülmektedir. Bu şekilde telgrafhane olarak kullanılan binalar içinde yıkılmak üzere olan binalar da mevcuttur. Bu durum meclis görüşmelerinde dönemin bakanı tarafından

“Erzurum'dan aldığım bir mektupta Baş Müdür, binanın başlarına yıkılacağını yazdıktan sonra mezuniyet verdim¹⁶⁸.”

şeklinde ifade edilmiştir. Uygun olmayan binalar nedeniyle bu şekilde memurlara izin verilmesi, telgraf işlerinde aksamaya neden olan bir diğer unsurdur.

4.2.1.2.5. Telgraf ve Posta İletimindeki Denetimin Sağlanamaması

Gerek postaların gerekse telgrafların zamanında gönderilip gönderilmediğinin düzenli olarak kontrol edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Zira kontrol mekanizması işlemesi halinde memurların görevlerini gerekli dikkat ve özenle yerine

¹⁶⁶ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 383.

¹⁶⁷ MMZC, 21 Temmuz 1328, Devre:2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 46. Toplantı, s. 629.

¹⁶⁸ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 389.

getirecekleri inancından hareketle önceden yapıldığı üzere mektup veya telgrafın memura hangi saatte verildiğinin zarf üzerine basılması ve o saate göre mektubun süresinde ulaşip ulaşmadığının kontrolünün sağlanması teklifinde bulunulmuştur¹⁶⁹. Bu uygulama sınırlı bir süre uygulanmamış ancak sonrasında uygulanmaya devam edilmiştir.

Posta ve telgraflarda içerik denetimi için öngörülmüş olan sansür heyetinin yavaş çalışması, iletilerin gecikmesinin bir diğer nedeni olarak eleştirilmiştir. Burada sansür heyetinin çoğaltılarak bir mektubun sansür heyetinde en fazla 24 saat tutulmasının sağlanması, harp bölgeleri hariç ülke içi postalar için sansür heyeti denetiminin kaldırılması gibi tekliflerde bulunulmuştur¹⁷⁰. Sansür heyetinin Harbiye Nezareti'ne bağlı olduğunu belirten Nazır Bey, sansür heyetinin daha kısa sürede işlemleri sonuçlandırması için gerekenin yapılmasını Harbiye Nezareti'nden talep edeceğini bildirmiştir¹⁷¹.

Sansür heyetiyle ilgili olarak bir başka eleştirel nokta ise özel hayatın gizliliğinin korunması konusundadır. En güncel tartışmalardan olan özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı mecliste gündeme gelmiş ve aile mektuplarının en mahrem noktalarına kadar çizildiği, yırtıldığı, mektupların sansür elinden okunmaz bir halde çıktığı ifade edilmiştir¹⁷². Bu durum eleştirilmekle birlikte bunun nasıl çözüleceğine dair bir öneri sunulmamıştır.

---

¹⁶⁹MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.559

¹⁷⁰MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.560.

¹⁷¹MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.561.

¹⁷²MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.560.

4.2.1.2.6. Olağanüstü Hal

4.2.1.2.6.1. Askeri-Resmi-Hususi Telgraf Öncelik Sırası

Posta ve telgraftaki olağanüstü gecikmelerin temel nedenlerinden biri olarak devletin savaş halinde olması gösterilmiştir. Savaşın telgraf gönderiminin yavaşlamasına iki şekilde etkisi olmuştur. Bunlardan birincisi devletin savaşa girmiş olmasından ötürü birçok telgraf hatlarının askeri işlere tesis edilmesidir. Açıklamak gerekirse, teller askeri haberleşme ağırlıklı kullanılmaya başlandığından hususi kullanımlarda aksaklık yaşanmaya başlamıştır. Nitekim harp sırasında telgrafnameler arasında öncelik sırası belirlenmiştir. Buna göre en öncelikli grup askeri telgrafnamelerdir. Sonra sırası ile resmi telgrafnameler ve hususi telgrafnameler gelmektedir¹⁷³. Bu durum, Telgrafname Nizamnamesi'nde düzenlenmiştir¹⁷⁴. Dolayısıyla telgraf hatları 24 saatlik bir gün içerisinde 15 saati askeri haberleşme için kullanılmıştır. Öyle ki İstanbul ile Halep arasındaki hat gibi bazı yerlerde ise 24 saat telgraf hatları askeri haberleşme ile meşgul durumdadır. Bu hatların askeri haberleşme yerine başka tür haberleşme için kullanılması durumunda askeri haberleşme gecikecektir. Bu tür bir gecikme, ülkenin müdafaasına yönelik önemli tehlikelere yol açabilecektir¹⁷⁵. Bu nedenle telgraflar arasında askeri, resmi ve hususi telgrafname ayrımı önemli ve gerekli bir ayrımdır.

Burada dikkat çeken bir husus, telgrafların resmi telgraf olmakla birlikte önem derecesinin de ayrıca değerlendirilmesi gerektiğidir. Nitekim özellikle askeri memurların lüzumlu lüzumsuz resmî telgraf çektikleri belirlenmiş ve buna yönelik önlem olarak lüzumsuz telgraf veya gereksiz yere fazladan kelime içeriği ile telgraf çeken memurlar için önceki Nazır Oskan Efendi'nin, o telgraf ücretinin

¹⁷³ MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 30. Toplantı, s.536 - 538.

¹⁷⁴MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 31. Toplantı, s.557.

¹⁷⁵MMZC, 4 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 48.Toplantı, s.30.

telgrafi çeken memurdan alınması şeklinde uyguladığı yaptırım bu durumların önlenmesine örnek olarak gösterilmiştir¹⁷⁶. Bu durum; tüm resmi telgrafların önemli olmadığı, bazılarının gereksiz olduğu ve gereksiz telgrafların önlenmesi için yaptırım uygulandığını göstermektedir. Ancak burada gözden kaçırılan önemli bir durum söz konusudur. Nazır Beyin belirttiği üzere resmi telgrafnamelerin birçoğu şifrelidir¹⁷⁷. Hangi telgrafnamelerin şifreli olduğu, bu şifrelerin ne olduğu memur tarafından bilinmemektedir. Bu nedenle gereksiz görülen kelimelerin çıkarılması yahut lüzumsuz olduğu düşünülen telgrafların iletilmemesi gibi girişimler aslında oldukça elzem şifreli mesajların iletilmemesi gibi büyük sorunlara neden olacaktır. Bu nedenle telgrafnameler içerisinde lüzumlu lüzumsuz ayırımına gidilmemesi yerinde bir uygulama olmuştur.

4.2.1.2.6.2. Harp Durumunun Etkisi

Harp dolayısıyla birçok hasar olduğu, bu hasarların giderilmesinin de vakit aldığı bildirilmiştir. Yine harp dolayısı ile birçok yerlerde postaların yalnız gündüz nakli mecburiyeti oluşmuştur, buralarda geceleri nakli mümkün olmamaktadır¹⁷⁸. Savaş durumunun bu şekilde negatif etkisi yanında, bazı konularda askeriye ile anlaşma sağlanması posta ve telgrafların posta ile dağıtımına katkı sağlamıştır. Buna örnek olarak askeriye'nin kendi otomobilleri ile Halep yolu üzerindeki postaların nakli konusunda anlaşılması gösterilebilir¹⁷⁹.

---

¹⁷⁶MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.559.

¹⁷⁷MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:4, 31. Toplantı, s.560.

¹⁷⁸MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:4, 60. Toplantı, s.626.

¹⁷⁹MMZC, 9 Şubat 1332, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:3, 42. Toplantı, s.264.

4.2.1.2.6.3. Çalışma Koşullarının Çalışanları Etkilemesi

Memurların yoğun çalışmalarından kaynaklı sağlık durumlarındaki problemler, aksaklıkların bir diğer nedeni olarak söylenmiştir. Ayrıca posta memurlarının kötü çalışma şartlarının da posta gönderiminde gecikmeye etkisi belirtilmiştir. Burada posta memurlarının yaptığı işi incelemek gerekir. Posta memurlarının harp mevzilerine ordularla, taburlarla, bölüklerle beraber girmeleri ve buldukları mevkiye düşman hücum ettiği vakit, bir nefer kalıncaya kadar mevkilerini muhafaza etmeleri gerekmektedir.

Telgraf gönderimi 7/24 gerçekleşebileceğinden kendilerine bir ileti gelme ihtimali dolayısıyla makine başında sürekli birinin bulunması gerekmektedir. Saruhan vekili Mehmet Sabri Bey bu durumu

“İstanbul merkezinde yevmiye 40 ile 50 arasında nöbetçi memur bulunuyor. Her akşam bunlardan 18 kişi hasta oluyor. Çünkü bunların bu bîçarelerin 24 saat çalışabilecek kuvvet ve kudret-i tahammüliyyeleri kalmıyor¹⁸⁰.”

şeklinde ifade etmiştir. Aslında bir nöbet sistemi ile yürütülmesi gereken bu iş, kişi azlığı ve olağanüstü hal olan savaş durumundan ötürü birçok cephede tek bir memur tarafından yapılmak zorundadır. Dolayısıyla aynı memur hem gündüz hem gece makine başında beklemek zorundadır. Bu durumda her telgraf geldiğinde o kişinin uykusundan uyanarak telgrafı alıp gerekli yere göndermesi, cevaplama, ilgisine iletmesi gibi süreci bir şekilde devam ettirmesi gerekmektedir. Örneğin 3 saatlik bir mesafeye ulaştırılması gereken bir telgraf geldiğinde emrindeki diğer çalışana bunu ulaştırması söylenecektir. Bu çalışan da kar, yağmur, soğuk, savaş gibi her türlü zorlu koşulda bu telgrafı ulaşması gereken yere bizzat ulaştırmakla yükümlüdür¹⁸¹.

¹⁸⁰ MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.624.

¹⁸¹MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.622.

Savaş durumu dolayısıyla tüm bu zorluklar yanında istihbarat gibi önemli hususlarda gizli telgraflarla ilgilenmek üzere belirli memurların görevlendirilmeleri söz konusu olmuştur. Bu şekildeki memurlar görevleri dolayısıyla istihbarata dair yahut gizli bir konuda telgraf gelme ihtimali dolayısıyla görevlerini bir başkasına bırakmamaktadır. Örneğin Harbiye'nin gizli istihbaratında çalışmakta olan Hüsamettin Şentürk Bey'in gece, gündüz istediği saatte istediği kimselerle gizli iletişimini sağlaması için Mustafa Kemal'in görevlendirdiği Telgraf Umum Müdürü Sabri Toprak¹⁸² bu şekilde çalışma koşullarını savaş durumunun bilhassa ağırlaştırdığı memurlara örnektir.

Telgraf iletimi sürecinden başka telgraf memurlarının günlük yaşamlarını idame ettirmeye yönelik de sıkıntılar çektikleri mecliste dile getirilmiştir. Bu durum, "Kömür ve odun bulunmamasından dolayı tirtir titreşiyorlardı¹⁸³" şeklinde yahut Diyarbakir vekilinin Zülfi Bey'in ifadesiyle

"Telgraf Memurları 24 saat çalışıyor. Fart-ı Saydem vücutları yıpranıyor. Bu zaf ve bitabî evlatlarına bile sirayet ediyor. Hiçbir telgraf memuru görmezsiniz ki, 40 yaşına vasil olabilsin, yahut evlatları cılız kalmış olmasın¹⁸⁴."

şeklinde dile getirilmiştir. Benzer şekilde Muş vekili İlyas Sami Efendi de durumu

"Muhabere Memurlarından biri, bendehaneye bir kağıt bıraktı, içinde yevmiye 10 kuruş kömüre, 15 kuruş ekmeğe, 25 kuruş da masarif-i müteferrikaya veriyorum diyor. Bunların yevmiyesi ise 22 kuruştur. Sonra ben şahsını gördüm. Bu adamda nuru hayat kalmamış. Yüzüne baksanız ölü benzi gibi. Bunlar yaşayacak bir halde değildirler¹⁸⁵."

şeklinde ifade etmiştir. Hatta telgraf memurlarının günlük yiyecek sıkıntısı çekmemesi için

¹⁸² Küçük, S. (2018). Cumhuriyetin Biyografik Temellerinden: Mehmet Sabri Toprak. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 5 (18), s.131.

¹⁸³MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.623.

¹⁸⁴MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.625.

¹⁸⁵MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.623.

“Almanya, İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi, memurine öğle ile akşam arasında sabahları bir çay yanında bir miktar ekmek ve peynir ve gece nöbetinde bir çay ile bir miktar ekmek ve peynir verilsin¹⁸⁶.” talebinde bulunulmuş, hiç olmazsa onlara da askerlere verildiği gibi tayın(ekmek) verilmesi istenmiştir¹⁸⁷.

Sonuç olarak, zaten çalışma şartları zor olan telgraf memurluğu, savaş dolayısıyla oldukça ağır şartlarda yürütülmektedir. Bu durum, telgraf memurlarının aşırı yorgunluktan ve kötü şartlardan hastalanmalarına neden olmakta ve zaten az olan memur sayısındaki bu düşüş, telgraf gönderimlerinin yavaşlamasına yol açmaktadır. İstanbul vekili Hacı Şefik Bey

“Eğer bir Telgraf memurunun karnı doymazsa, eğer bir telgraf memurunun zihni kavî olmazsa, en mühim telgraflar, şifreler bunların ellerinden geçtiği için iyi olmaz zannederim¹⁸⁸”

şeklindeki sözleri ile durumun ehemmiyetini vurgulamıştır.

Bundan başka Sahra postanelerine 511 bekar memur gönderilerek bunlar yerine yeni acemi memurların istihdam edilmesi de çeşitli aksaklıkların yaşanmasına neden olmuştur¹⁸⁹. Bu şekilde kalifiye personel istihdamının yetersiz olması telgraf iletimindeki sorunların nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

---

¹⁸⁶MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:4, 60. Toplantı, s.155.

¹⁸⁷MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:4, 60. Toplantı, s.623, 625.

¹⁸⁸MMZC, 5 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:4, 63. Toplantı, s.708.

¹⁸⁹MMZC, 4 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İctima Senesi:3, 48. Toplantı, s.30.

4.2.1.2.7. Posta İşletmesinin Münakaşa ile Belirlenmesi

Posta işletmesi münakaşa ile olmakta ve kim daha ucuz götürecektir ise onunla anlaşılacaktır. Karesi vekili Mehmet Vehbi Bey, durumu biraz da abartı ile “Hatta münakaşa o kadar ileri gidiyor ki, postayı götürenler, üzerine, Hükümete para veriyorlar; çünkü askerlikten muaf oluyorlar”. şeklinde izah etmiş ve dolayısıyla postayı ücretsiz götüren bir kimsenin postanın zamanında ulaştırılması ile ilgilenmeyeceğini belirtmiştir. Posta sevkiyatının belirlenmesinde Nezaretin münakaşa usulüyle değil, ikramiye usulüyle anlaşma yapmasını önermiştir¹⁹⁰.

Diğer taraftan, Nazır Bey bu posta sevkiyatında kim ile anlaşılacağı konusunda izlenen usulün posta gecikmesine etkisi olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre karşı tarafa ne kadar ücret ödendiğinden bağımsız olarak posta sevkiyatında uyulması gereken kurallar söz konusudur. Anlaşmayı yapan taraf bu kurallara uymakla yükümlüdür. Aksi halde sözleşmeyi ihlal eden tarafın tazminat ödemesi gerekecektir. Ayrıca anlaşmaya uyulmayarak postaların belirtilen zaman içerisinde teslim edilmemesi durumunda “hizmet-i askeriyesini tecil için akdedilmiş olan mukavele feshedilir. O adam onda müstefid olamaz, kendisi mensup olduğu Ahzıasker Şubesine tevdi ve teslim olunur.” Postaları vaktinde ulaştırmayan taraf ücretin az olduğuna dayanamaz çünkü o ücreti en başında kabul ederek anlaşmayı imzalamıştır. Dolayısıyla ne kadar ücret ödendiğine bakılmaksızın, tazminat ödememek için ve askerliğin tecilinin devam etmesi için postaları zamanında ulaştırmaya çalışacaktır¹⁹¹.

¹⁹⁰MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:4, 60. Toplantı, s.626.

MMZC, 9 Şubat 1332, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:3, 42. Toplantı, s.262

¹⁹¹MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:4, 60. Toplantı, s.626.

Her ne kadar Nazır Bey bu şekilde iddia etse de ikramiye usulünün benimsenmesinin iletim süresini kısaltacağı rasyonel bir durumdur. Zira tazminat ve askerlik yaptırımı söz konusu olmakla birlikte ücretin azlığı, çalışanların işlerini önemsememesine neden olmaktadır. Çalışanlar işlerini bir mecburiyet dolayısıyla yapmaktadır. Teşvik ise çalışma şevkini artırıcı bir etken olduğundan posta iletiminde gecikmelerin engellenmesinde daha etkili bir yöntemdir.

4.2.2. Telgraf Ücretlerindeki Karışıklık

4.2.2.1. Hızlı Gönderi

Hükümet,

“...ahvali harbiyye dolayısıyla telgraf hatları meşguldür. Hükümet, Telgraf Nezareti bundan dolayı mesuliyet kabul etmez.”

şeklinde ilanda bulunarak hükümetin hızlı gönderi ücretini ve gönderiyi aldıktan sonra iletimi yavaş gerçekleştirmesi durumunda sorumlu olmayacağını belirtmiştir. Meclis bunu kabul etmemiş, nitekim Emin Abdulhadi Bey telgrafların iletilmesi mümkün değil ise halktan 3 kat ücreti müteakibinde telgraf kabul edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Hem ücreti üç katına çıkarıp telgrafı kabul edip hem de gönderilmemesi durumunda hükümetin bu ilan ile sorumluluktan kurtulamayacağını bildirmiştir¹⁹². Burada telgraf ücretinin 3 katı şeklinde ifade edilen, acil telgraf bir başka ifadeyle hızlı gönderi ücretidir. Hızlı gönderi uygulaması Osmanlı'da halkın kullanımına açıkken, birçok ülkede halkın hızlı gönderi şeklinde bir kullanımı mümkün değildir. Örneğin İngiltere'de hızlı gönderi kullanımı halka açık değildir. Osmanlı'da da bazı idareler savaş nedeniyle hızlı gönderi kullanımını halka kapatmıştır¹⁹³. Halkın kullanımına kapatılmayan hızlı gönderiler ise savaş nedeniyle bazen posta ile gönderilmek

¹⁹² MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 30. Toplantı, s.539.

¹⁹³ MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 30. Toplantı, s.539.

zorunda kaldığından halk hızlı telgraf ücreti ödediği halde posta hizmeti olarak mağdur olmuştur. Telgrafların bu şekilde telgraf çekilerek değil, posta ile gönderilmesi şikayetlerine rağmen sorun çözülememiştir. Ayrıca telgrafların sahiplerine verilmediği, zayi olduğu, geç gittiği şeklinde farklı mağduriyetler¹⁹⁴ de söz konusu olmuştur.

4.2.3. Telgraf Memurları Ücretlerindeki Karışıklık

4.2.3.1. Nizamnamenin Uygulanmaması

Savaş ilan edilmeden önce kabul edilmiş olan ancak sonradan uygulamasına devam edilmemiş düzenlemelerin Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırı Haşim Bey tarafından savaş döneminde de uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu düzenlemelerde

“Her sınıfın mebde ve münteha maaşı tayin edilmiş sonra da sınıf dahilinde derecat tayin edilmiş ve denilmiştir ki üst tarafındaki dereceye çıkarılacak¹⁹⁵.”

Ancak bunların uygulanması gerektiği belirtildiğinde Maliye Nezareti zammı kabul etmemiştir¹⁹⁶. Bu durum kanunların uygulanmasında bakanlıkların yürütme erki olarak kanunu yerine getirmekle yükümlü oldukları halde buna karşı geldiklerini göstermektedir. Kanunu uygulamayan bakanlıklara bundan ötürü bir yaptırım uygulanmaması hukuka olan güvenin de sarsılmasına neden olmaktadır.

¹⁹⁴ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s.363.

¹⁹⁵MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.624.

¹⁹⁶MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı, s.624.

4.2.3.2. Meclis Ptt Bütçe Görüşmeleri (1330 - 1334)

Savaş dolayısıyla Posta ve Telgraf ve Telefon Nezaretine verilen ödenek senelerce artırılmıştır. Ancak 1332 senesinde Halep vekili Hamit Bey, savaş halinin 3 yıldır devam ettiği için artık bu olağanüstü halin olağan hale büründüğünü, harbin ticareti etkilediğini, gelirleri düşürdüğünü belirterek Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti'nin birtakım önlemler alarak masraftan kaçınmasını önermiştir¹⁹⁷. Zira aşağıda inceleneceği üzere sürekli bütçe artışına gidilmesi, aslında Hamit Bey'in kaygılarını açıklamakta ve görüşlerinin Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti'ni etkilemediğini göstermektedir.

1330 Senesi 1330 Senesi Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesinin 6.505.000 Kuruş Artırımına Dair Kanunun mecliste görüşülmesi sırasında toplam 4 madde olan kanun maddeleri teker teker okunmuş ve tartışma yapılmaksızın okunduktan sonra oylanmıştır. Sonuçta kabul edilmiştir¹⁹⁸. Ardından yurt içi telgrafname ücretlerinin indirilmesine yönelik kanun tartışılmıştır.

Yurt içi telgrafname ücretlerinin indirilmesine yönelik kanunun ilk maddesi

“Madde 1. — Aynı belde hududu dahilindeki telgraf merkezleri arasında teati edilecek telgrafnamelerden yirmi kelimeye kadar yüz para ve yirmi kelimedenden fazlası için beher on kelimedede elli para ve bunlardan gayri bilcümle telgraf merakizi Osmaniyyesi arasında münhasıran 'Hükümete ait huduttan geçecek telgrafnameletrden on kelimeye kadar maktuan beş kuruş ücret istifa olunur. On kelimeyi tecavüz eden telgrafnamelerin beher kelimesi için yirmi para alınır.”

şeklindedir. Bu madde gerek şeklen gerek esasen tartışılmıştır.

¹⁹⁷MMZC, 9 Şubat 1332, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:3, 42. Toplantı, s.263.

¹⁹⁸MMZC, 1 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:1, 1. Toplantı, s.136.

Şekle yönelik olarak “hudut” yazılan kısmın “yazılar” anlamında “hutut” şeklinde düzeltilmesinin talep edilmesi, yazım yanlışlarının düzeltilmesi gibi şekle yönelik değişiklikler istenmiştir.

İçerikle ilgili yani esasa yönelik olarak ise, bu şekilde ücret indiriminin amaca uygun olmadığı belirtilmiştir.

Harp dolayısı ile askeri telgraflara öncelik verilmekte, sonrasında acil telgraflar, sonra resmi telgraflar ve en son diğer telgraflar gönderilmektedir. Normal telgraflar en son gönderildiğinden normal telgraf gönderim süresi uzamıştır. Bu durum normal telgraf göndermek isteyen halkı 3 kat ücret ödeyerek acil telgraf göndermeye yöneltmektedir. Ayrıca bazı bölgelerde telgraflar yalnızca tel ile değil posta ile de taşındığından telgraf gönderim süresi uzamıştır. Bu nedenle normal telgraf, acil telgraf olarak gönderilse dahi olağan şartlarda iletimi beklenen sürede iletilmemektedir. Bu nedenle normal telgraflar normal süresinde iletilmediğinden acil telgraf olarak normal telgrafın 3 katı ücret ödenerek gönderildiğinden, telgraf ücretleri indirilmiş olsa dahi savaş öncesi memnuniyetini sağlamak güçleşmiştir. Bu durum Konya vekili Ali Haydar Bey tarafından da dile getirilmiştir¹⁹⁹.

Konya vekili Ali Haydar Bey, telgraf ücreti alınan ancak hatlar meşgul olduğu için posta ile gönderilen telgraflara yönelik olarak bu durumun düzeltilmesini istemiştir. Buna yönelik olarak hatlar meşgul ise telgrafı getirenlere “hatlar meşguldür, binaenaleyh, sizin telgrafınız çekilemeyecektir, postaya tevdiat gönderilecektir” şeklinde açıklama yapılarak halkın zarara uğramamasını talep etmiştir.

¹⁹⁹MMZC, 1 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 1. Toplantı, s.137.

Posta, Telgraf ve Telefon Nazırı Vekili Şükrü Bey,

“...getirildiği zaman belki hat meşgul olmayabilir, müteakiben birçok mühim telgraflar gelir, daha ötekimi çekmeye vakit kalmadan beriki gelir. Bu suretle bizzarure teehhür vuku bulur.”

şeklinde izahta bulunarak bunun mümkün olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca ve telgrafların alındıktan itibaren 1-2 saat içerisinde çekilemeyeceğini, ancak gece çekilebileceğini bildirmiştir. Kişilere sizin telgrafınız çekilemeyecek denmesinin telgrafını reddetmek manasına geleceğini ve memurların bunu suistimal edilebileceğini söylemiştir²⁰⁰.

Şükrü Beyin düşüncesi değerlendirildiğinde, memurların genel olarak yoğun ve zor çalışma şartlarından ötürü hat meşgul olmadığı halde hizmetten kaçınmak için meşguldür demesi ve telgrafı kabul etmemesi ihtimal dahilindedir. Bu durumda halk geç de olsa hiç telgraf gönderemeyecektir. Telgrafın posta ile iletim ihtimali bulursa da hatlar müsait olduğunda telgraf çekilmektedir. Bu durum hatların yoğun olma ihtimaline karşı en başından telgrafın reddedilmesinden daha makul görülmektedir.

Kanunun 2nci maddesi yürütme maddesi olup,

“İşbu madde-i kanuniyye 1330 senesi Martından itibaren meriyyülicra olup, icrayı ahkamına Maliye ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırları memurdur²⁰¹.”

şeklindedir.

²⁰⁰MMZC, 1 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 1. Toplantı, s.137.

²⁰¹MMZC, 1 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 1. Toplantı, s.138.

Gerek bu kanun, gerek 1331 senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti bütçesine tahsisatı fevkalade itasına dair kanun layihası gibi diğer PTT Nezaretine ilişkin kanunların yürütme maddelerinde bunların yürütülmesi Maliye Bakanı ve PTT Bakanına verilmiştir. Günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nde ise "Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür" ifadesi ve cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçildikten sonra çıkan kanunlarda "Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür." ifadesi kullanılmaktadır. Açıklamak gerekirse, günümüzde kanunların yürütmeleri konularına göre ilgilili kurum veya görevlilere verilmemektedir. Tüm kanunların yürütmesi, konularına göre ayırım yapılmaksızın veya iç işlerine yahut dış işlere ait olup olmadığına bakılmaksızın çıkarıldıkları zamandaki hükümet sistemine göre belirlenmektedir. Osmanlı'da ise kanunların yürütme erki, iç işlerinde konularına göre spesifik olarak ilgili bakanlar olarak her kanunun konusuna göre belirlenmektedir. İç işlerindeki spesifik bakanlıkların belirlenmesi durumu değerlendirildiğinde her kanunun bizzat ilgili bakanlıkça yürütülmesi prosedürü hızlandırmasına katkısı açısından tercih edilebilir.

Diğer taraftan Osmanlı'da da dış işlerine yönelik kanun metinlerinde günümüz uygulamasına benzer şekilde "İşbu kanunun icrasına Heyeti Vükela memurdur" ifadesi kullanılmaktadır. Yürütme erki olarak Heyeti Vükela sorumlu tutulmaktadır. Bu konu "Devleti Aliye ile Bulgaristan beyninde tanzim olunan posta, telgraf ve telefon mukavelenamesine dair kanun layihası"nda tartışılmıştır. Bu kanunun

"Madde 3. — İşbu kanunun icrasına Vükela memurdur."

şeklindeki yürütme maddesinin mecliste oylamaya sunulması esnasında meclis başkanı, "Heyeti Vükela' değil mi efendim?" şeklinde metnin 'vükela' şeklinde değil, 'heyeti vükela' şeklinde olması için onay istemiştir. Ancak Bağdat vekili Sason Efendi karşı çıkarak "Nezaret" değil "Nazır"ın sorumlu tutulduğu kanunları emsal göstererek bu kanunda da "Heyeti Vükela" değil "Vükela"nın

yazılması gerektiğini belirtmiştir²⁰². Meclis başkanı, her ne kadar kanunun 1inci maddesinde Osmanlı ile Bulgaristan arasındaki anlaşmaya göre bu devletler arasında telefon hattının yapımının 1332 yılı sonuna kadar uzatılmasına yönelik düzenlenen beyannamenin imzası ve alınıp verilmesi yetkisi “Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırı”na verilmiş olsa da bu madde ile yürütme maddesinin farklı olduğunu ve dış işlere yönelik diğer kanunlarda uygulandığı şekilde “İşbu kanunun icrasına Heyeti Vükela memurdur” ifadesinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir²⁰³. Buna rağmen durum meclis oylamasına sunulmuş ve “İşbu kanunun icrasına Vükela memurdur” ifadesi kabul edilmediğinden madde “İşbu kanunun icrasına Heyeti Vükela memurdur” şeklinde yazılmıştır²⁰⁴. Burada dikkat çeken husus, her ne kadar meclisin bir teamülü bulunsa da yeni bir fikir ileri sürüldüğünde üzerinde durmadan teamüle devam edilmeyip, o fikir üzerine tartışılmasıdır. Meclisin işleyişinin bu şekilde olması hem ifade özgürlüğünün korunduğunu hem de yeniliklere açık bir yapıyı haiz olduğunu göstermektedir. Bunun eleştirel yönü ise süreci yavaşlatmasıdır. Her ne kadar süreci yavaşlatsa da günümüz meclislerinden beklenen bu şekilde yeniliklerin tartışıldığı hür bir ortamın sağlanmasıdır.

Meclis'in hızlı şekilde, üzerinde tartışmadan oylama yaptığı durumlarda hatalar, uygunsuzluklar oluşabilmektedir. Buna örnek olarak “Devleti Aliye ile Bulgaristan beyninde tanzim olunan posta, telgraf ve telefon mukavelenamesine dair kanun layihası”nda yürütme maddesi yukarıda belirtildiği üzere tartışılmış ve “Heyeti Vükela” kavramı kullanılmıştır. Diğer taraftan bu kanunun tamamlayıcısı olarak nitelenen “Devleti Aliye ile Bulgaristan beyninde tanzim olunan mukavelenamenin bir sene temdidine dair kanun layihası” meclis

²⁰²MMZC, 22 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 21. Toplantı, s.295.

²⁰³MMZC, 22 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 21. Toplantı, s.295, 296.

²⁰⁴MMZC, 22 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 21. Toplantı, s.296.

kapanmadan önce “onu da okuyalım, çıksın efendim²⁰⁵.” denilerek oylamaya sunulmuştur. Bu kanun metnindeki “Madde 2. — Bu kanunun icrasına Vükela memurdur.” ibaresi hiç tartışılmadan hızlıca kabul edilmiştir. Bu tür aceleci ve aradan çıkarılan kanunlar, yeknesaklığın sağlanamamasına ve özensiz durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Diğer kanunda yaşanan tartışmaların bağlantılı olan ve hemen ardından oylamaya sunulan bu kanuna hiç etkisi olmaması oldukça eleştireldir. Zira her bir kanunun gerekli dikkat ve özen ile meclisten geçmesi gerekmektedir.

1330 Senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesine 1.000.000 Kuruş İlavesi Hakkında Kanun Layihası 25 Kanunusani 1331 yılı görüşmesinde gündeme gelmiştir. O yılki Maliye Bütçe Kanunu'nun vakti geçtiği için artık kanunlaştırılmayacağı kabul edilmiştir²⁰⁶.

1330 Senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesinin Yedinci Faslıının Mevaddı Beyninde Münakale İcrasına Dair Kanun-u Muvakkat görüşmeleriyle ilgili olarak ise, hükmü bitmiş olan bütçe üzerine tahsisat verilemeyeceği için, 1330 senesi bittikten sonra 1330 bütçesi üzerinden tahsisat almayı amaçlayan Posta ve Telgraf Nezareti'nin neşrettiği geçici kanun, reddolunmuştur²⁰⁷.

1330 Senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesine Hututu Mevcude Direk Esmanı Ve Saire İçin 1 000 000 Kuruş Zam İcrasına Dair Kanun Layihası görüşmelerinde, askeriye dolayısıyla bazı yerlerde yeni telgraf hatlarının yapımı gerektiğini belirten Posta ve Telgraf Nezareti, bunun için ödenek talep etmiştir. Ancak 1331 tarihli toplantıda bu kanun layihasının 1330 yılı bütçesine ait olması

²⁰⁵MMZC, 22 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 21. Toplantı, s.297.

²⁰⁶MMZC, 25 Kanunusani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24. Toplantı, s.501.

²⁰⁷MMZC, 14 Kanunuevvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 12. Toplantı, s.247.

dolayısıyla encümende değerlendirilmesi gerektiğine karar verilerek müzakeresi ertelenmiştir²⁰⁸. Bu şekilde önceki yıl bütçesine ait kanun layihalarının niçin 1 yıl sonrasında mecliste müzakereye sunulduğu bilinmemektedir. Bu örnekler, bütçe gibi önemli parasal konulardaki uzun süreli gecikmeler yaşandığını göstermektedir. Özellikle askeri amaçlı yeni hat yapımı için gerekli bu bütçenin 1 yıl sonra meclis gündemine gelmesi, 1 yıl boyunca bu hatların yapılmadığı veya Nezaretin farklı kalemlerinden aktarım gibi başka kaynak arayışlarına giderek hat yapımına giriştiği anlamına gelecektir. Telgrafın iletişimde emirlerin gönderiminde, durum bildiriminde askeri stratejik önemi düşünülduğünde bu tür ödenek gereksinimlerinin mecliste 1 yıl geç görüşülmesi devletin askeri başarısına da etki etmiş olsa gerektir.

1330 Senesi Posta Ve Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesinin Muhtelif Fusul Ve Mevaddına Tahsisatı Fevkalade İtasına Dair Kanun Layihası görüşmesinde Posta ve Telgraf ve Telefon Nezaretinin 1330 senesi bütçesi çeşitli maddelerine olağanüstü masraflar olarak toplamda 2.447.500 zam olunması kabul edilmiştir²⁰⁹.

1330 senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesine Tahsisatı Fevkalade Olarak 1 000 000 Kuruş İtasına Dair Kanun Layihası kabul edilmiştir. Bu layiha ile istenilen zam nedeni şu şekilde açıklanmıştır: Seferberlik nedeniyle Posta, Telgraf ve Telefon Nezaretinde yeni memur alımı gerçekleşmiştir. Bu geçici istihdam edilen memur maaşları için 1 milyon kuruş olağanüstü ödenek talep edilmiştir. Bu kanun görüşmelerinde Nezaretin sürekli ek ödenek talep ettiği ve bunların mecliste onandığı, ancak gönderi işlerindeki yavaşlık aydınlatma, ısıtma, kırtasiye ve çeşitli masraflar için ödenek talep edilmiştir²¹⁰. Görüşme

²⁰⁸MMZC, 24 Eylül 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 36. Toplantı, s.509.

²⁰⁹MMZC, 17 Kanunusani 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 17. Toplantı, s.249

²¹⁰ MMZC, 16 Şubat 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 33. Toplantı, s.471.

üzerinde açıklamaların yeterli olmadığı, bazı konuların izahate ihtiyaç duyduğu şeklinde talepler olmuş ancak daha fazla açıklama yapılmaksızın ve aksaklıkların hala giderilmediği eleştirilmiştir. Sorulara izahat vermeye üzere ilgili bir posta ve telgraf memurunun gelmesine kadar görüşmenin ertelenmesi talebinde bulunulmuş ancak bu talep oy çokluğu sağlanamadığından reddedilmiştir. Kanun layihası görüşülmüş ve kabul edilmiştir²¹¹.

Gaz fiyatlarının artması, harp nedeniyle kırtasiye fiyatlarının artması, yabancı postaların kapatılması üzerine yabancı posta idareleriyle Osmanlı Posta idaresi arasındaki anlaşma uyarında yapılan işlemlere yönelik masraflar gibi nedenler belirtilerek ek bütçe talebi gündeme getirilmiştir. Yabancı postalar kapandığı için gelirlerin arttığı ancak, savaş dolayısıyla posta işlemlerinin azaldığı belirtilmiştir. 1330 senesi Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti bütçesinin çeşitli fasıllarına çeşitli meblağlar eklenmesine yönelik 1330 Senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesinin Muhtelif Füsul Ve Mevaddı Beylinde Münakala İcrasına Dair Kanun Layihası kabul edilmiştir²¹².

Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti 1330 bütçesinin ilgili faslına 100 000 kuruş eklenmesine ve harcamaya Posta ve Telgraf Bakanı ile Maliye Bakanının yetkili kılınmasına yönelik 1330 Senesi Posta Telgraf Ve Telefon Nezareti Üç Aylık Muvakkat Bütçesinin Altıncı Faslının Birinci Maddesine 100 000 Kuruş İlavesiyle Sarfına Dair Kanunu Muvakkat herhangi bir yorum belirtilmeksizin kabul edilmiştir²¹³.

---

²¹¹MMZC, 17 Kanunusani 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 17. Toplantı, s.250.

²¹²MMZC, 16 Şubat 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 33. Toplantı, s.472.

²¹³MMZC, 21 Kanunusani 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 20. Toplantı, s.289

1330 senesi içersinde yeni merkezler ve yeni hatlar için gereken sipariş, alım satım, sözleşme yapılması gibi işlerde Posta, Telgraf ve Telefon Nazırı'nın yetkili kılınmasına dair Posta Ve Telgraf Hutut Ve Merakizi Cedidesi Levazımı İçin Şimdiden Sipariş İcrasına Ve Mukavele Akdine Mezuniyet İtası Hakkında Kanun Layihası herhangi bir tartışma olmaksızın kabul edilmiştir²¹⁴. Aslında Nazır Bey'in görev tanımı yapılarak bunların görev tanımı içinde belirtilmesi durumunda bu kanun layihası ve benzeri yetkilendirme kanunları için mecliste vakit harcanması önlenmiş olacaktır. Böylece mecliste sırf prosedürün gerçekleştirilmesi için oylanan kanun layihaları yerine önemli konuların tartışıldığı kanun layihaları yer alacaktır.

Senesi Posta, Telefon, Telgraf Nezareti Bütçesinin Müzakeresi Esnasında Havale Edilen Takrir Hakkında Muvazenei Maliye Encümeni Mazbatası görüşmesinde bütçenin bazı kalemlerine zam yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca yeni merkezler açılacağı ve bunlar için de bütçe verilmesi gerektiği karara bağlanmıştır. Burada önemli tartışmalardan biri de bütçe olmadığı için yeni merkez açılmasının ertelenmesi durumudur. Zira bakan, bu şekilde bütçe olmadığı gerekçesiyle merkezlerin açılmasının ertelenmesinin sakıncalarını dile getirmiştir. Zira bu durumda hem o bölgelerdeki telgraf kullanımı merkezler açılana kadar gecikecek ve bölge telgrafın faydalarından mahrum kalmaya devam edecektir. Hem de her yıl merkez açma maliyeti artacak ve merkezin açılmasının ertelenmesi halinde aynı merkez için daha fazla bütçe gerekecektir. Ancak bütçe olmadığı için Maliye Muhasebei Umumiyye Müdürü Umumisi buna karşı çıkmış ve sonuçta meclis oylamasında da kabul edilmemiştir²¹⁵. Burada her ne kadar bakan fikirlerinde haklı olsa da devlet bütçesinin yeterli olmaması yeni merkezlerin açılmasını geciktirmiştir.

²¹⁴MMZC, 19 Kanunusani 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 18. Toplantı, s.263.

²¹⁵ MMZC, 6 Temmuz 1330, Devre: 3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38. Toplantı, s.402.

4.2.3.2.2. 1331 Senesi

1331 Senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesi 3 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım 'idare-i merkeziye', ikinci kısım 'vilayat' şeklinde ek başlıklar altında düzenlenmiştir. Rumeli, Trablusgarp, Bingazi ve Cezairi Bahri Sefit memurları maaşlarının belirtildiği üçüncü kısım ise herhangi ek bir başlık almayıp yalnızca 3. Kısım başlığı altında düzenlenmiştir. Maddeler tek tek okunmuş, itiraz olup olmadığı sorulmuştur. Bütçe, herhangi bir itiraz söz konusu olmadan kabul edilmiştir²¹⁶. Bu bütçe oylaması, telgraf örgütünün idari yapılanmasını göstermesi açısından önemlidir. Nitekim bir merkez teşkilatı söz konusu olup, bütçe görüşmelerinde yapı için maaş ve levazım şeklinde iki kalem öngörülmüştür. Vilayetler ise asıl posta ve telgraf işlerinin yürütüldüğü yapılanmalardır. Zira vilayetlerin bütçe kalemleri içerisinde maaş ve levazıma ek olarak 'posta işletme masrafları', 'telgraf işletme masrafları', 'çeşitli masraflar', gibi farklı bütçe kalemleri de bulunmaktadır. Üçüncü kısımda ise Rumeli, Trablusgarp ve Bingazi memur maaşları için bir kalem ve Cezair-i Bahr-i Sefit memur maaşları için bir kalem olacak şekilde 2 madde halinde buradaki memur maaşları için bütçe belirlenmiştir²¹⁷. Bu durum telgraf işlerinin yapısal durumu hakkında değerlendirildiğinde, kurumsallaşma sürecinde devletin telgraf işlerini merkez, vilayetler ve uzak eyaletlere göre sınıflandırmış olduğu sonucuna ulaşılabilir.

1331 Senesi Adliye, Posta ve Telefon ve Telgraf ile Maliye Nezaretleri Bütçelerine Tahsisat İtasına Dair Üç Kıta Kanun maddeleri değişiklik yapılmaksızın kabul edilmiştir. Ancak Maliye Nezareti tahsisatı gerçekleştiremeyeceğini belirtmiş ve dolayısı ile bu kanun layihası meclise geri

²¹⁶MMZC, 29 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:1, 11. Toplantı, s.150, 151.

²¹⁷MMZC, 29 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:1, 11. Toplantı, s.150, 151

gönderilmiştir²¹⁸. Meclis de bunu Muvazene-i Maliyye Encümenine göndermiştir. Bu durum, kanunların mecliste onaylandıktan sonraki süreci göstermesi açısından önemlidir. Günümüz hukukunda kanunlar Bakanlar Kurulu'nda tasarı olarak yahut milletvekillerince hazırlanmış teklif olarak TBMM başkanlığına sunulmakta, buradan ilgili komisyonlara gönderilmektedir. Komisyon raporu TBMM Genel Kurulunda değerlendirilmekte ve kanun olarak onaylanmakta veya reddedilmektedir. Onaylanması halinde Cumhurbaşkanı onayına sunulmaktadır. Cumhurbaşkanı bunu onaylarsa resmi gazetede yayınlanarak ilan edilmektedir. Onaylamazsa tekrar TBMM'ye gönderilir. TBMM bunu değiştirmeksizin aynen cumhurbaşkanına gönderebilir. Cumhurbaşkanı bu durumda kanunu onaylamak zorundadır. Ancak onayladıktan sonra kanunun iptali için Anayasa Mahkemesine başvurma hakkı vardır. Osmanlı Devleti'nde ise kanun mecliste onaylandıktan sonra uygulamasında problem yaşandığında geri meclise iade edilmiştir. Oysa günümüz hukuk sisteminde kanun çıktıktan sonra uygulanmak zorundadır. Uygulanmasında problem çıkması durumunda bu problemin giderilmesi için o kanunda değişiklik yapılmasına yönelik yeni bir kanun çıkarılabilir. Ancak Osmanlı'da olduğu gibi mevcut kanunun uygulamada sorun oluşması halinde meclise iadesi mümkün değildir. Zira bu tür bir durum kanunların uygulamayı düzenleyici etkisiyle de çatışmaktadır. Çünkü bu durumda mevcut uygulamayı değiştirmeye yönelik kanun çıkarılması mümkün olmayacaktır.

1331 Senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nazareti Bütçesinin 6 nci Faslıının Birinci Maddesine 1.128.600 Kuruş İlavesine Dair Kanunu Muvakkat herhangi bir eleştiri yahut yorum yapılmaksızın oylamaya katılan 68 kişinin oybirliği²¹⁹ ile kabul edilmiştir²²⁰. Bu şekilde bütçe artışlarının neden sunulmaksızın, açıklama istenmeksizin mecliste kabul edilmesi, ve bunun sürekli tekrarlanması bazı

²¹⁸MMZC, 10 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 16. Toplantı, s.201.

²¹⁹MMZC, 26 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 7. Toplantı, s.140.

²²⁰MMZC, 26 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 7. Toplantı, s.132.

sorunları gündeme getirmektedir. Bunlardan birincisi kurumun şeffaflığıdır. Kurum, mevcut bütçesine rağmen niçin ek bütçe talep ettiğine dair açıklama yapmalıdır. Mevcut bütçenin neden yetersiz kaldığının şeffaf şekilde ortaya konması gereklidir. İkinci sorun yıllık bütçe dağılımlarının belirlenmesindeki kriterlerde eksiklik olduğudur. Zira bütçe belirlenirken göz önünde bulundurulması gereken kriterler Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti bütçesi için uygun olmasa gerektir. Zira her yıl ek bütçe talebine gerek duyulmuştur. Sonuç olarak yıllık bütçe dağılımlarının daha iyi hesaplanması ve ek bütçe taleplerinin nedenlerinin ve etkilerinin tartışılarak oylamaya konması gereklidir.

1331 Senesi Posta, Telgraf, Telefon Nezareti Bütçesinin Muhtelif Fusul Ve Mevaddına Cem'an 4.260.000 Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası görüşmelerinde söz konusu 85 numaralı kanunun 1inci maddesi oylamaya konulmadan önce Bursa vekili Ahmet Hamdi Efendi, "Bir parça izahat ister efendim. Bunlara niçin ve neden lüzum görülmüş, anlayalım." şeklinde açıklama istemiştir. Kastamonu vekili ve Maarif Nazın ve Posta ve Telgraf vs Telefon Nazır Vekili Şükrü Bey açıklamada bulunmuştur. Açıklamasında, istenilen meblağların bütçe kalemlerinin belirtilmiş olduğunu, savaş nedeniyle giderlerin arttığını belirtmiştir. Menzilhane ve sürücülük bedellerinde artan masraftan ötürü eksik kalan bütçe için ek bütçenin onaylanmaması halinde menzilhane ve sürücülük işlerinin yürütülemeyeceğini örnek göstermiştir²²¹. Açıklamaların yeterli olduğuna kanaat getirilmiş ve 90 kişinin katıldığı oylamada kanun layihası oybirliği ile kabul edilmiştir²²². Kanunların bu şekilde nedenlerinin açıklanması ve açıklayan kişilerin Bakanlık yetkilileri olması, hükümetin halka hesap verebilirliği kapsamında değerlendirilebilir. Burada halkı temsilen mecliste bulunan vekillerin talep etmesi üzerine hükümet ek bütçe talebinin meşru gerekçesini açıklamakta ve vekillerin ek bütçe gerektiği yönünde sorularının

²²¹MMZC, 7 Kanunusani 1331, Devre:3, Cilt 1, İçtima Senesi:2, 19. Toplantı, s.386, 387.

²²²MMZC, 7 Kanunusani 1331, Devre:3, Cilt 1, İçtima Senesi:2, 19. Toplantı, s.394, 395

ikna edici şekilde açıklanması üzerine oylama gerçekleşmektedir. Bu durum, ideal hukuk sisteminde olması beklenen durumdur. Günümüz hukuk sistemlerinde de hesap verilebilirlik algısının cevaplanması için örnek alınması gereken bir modellemedir.

Nakliye masrafları için 500 bin ek bütçe verilmesi, çeşitli ve bağlı masraflar için 200 bin ek bütçe verilmesine yönelik olan ve oybirliği ile kabul edilen²²³ 1331 Senesi Posta Ve Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesine, Müteferrika Ve Bendîye Ve Posta Nakliyatı Maddelerine, Ceman 700 000 Kuruş İlavetine Dair Kanun Layihası'nın değerlendirmeye sunulmasından önce ve sonra meclis başkanının yorumları incelemeye değerdir. Kanunu okumaya başlamadan önce meclis başkanı, "Efendim, küçük bir kanunumuz var, «143» numaralı bir kanundur, okuyorum²²⁴." şeklinde kanunu küçük bir kanun şeklinde niteleyerek sorgulamaya, tartışmaya gerek olmadığı yönünde kanaat oluşturması objektifliği zedelemektedir. Maddeleri okuduktan sonra oylamaya geçmeden önce kendi "Posta ve Telgraf ve Telefon Nezaretinin nakliye, müteferrika ve bendiye parası bitmiş, onun için isticar ediyorlar, çıkaralım efendim²²⁵." diyerek kendi görüşünün kabul yönünde olduğunu belirtmiş ve meclisten de bunun kabul etmesini rica etmiştir. Kanunlaştırma sürecinde bu şekilde kanunların tartışılmadan onaylanması yönündeki girişimler kaliteli kanun yapımına ket vuran durumlar olarak değerlendirilebilir. Makul kanunların yapılması için nüfuz kullanmak yerine niçin ek bütçeye ihtiyaç duyulduğu, bu ek bütçenin yeterli olup olmayacağı gibi konuların objektif şekilde tartışılarak herkesin fikrini açıklayabileceği ortamın sunularak kanunlaştırma sürecinin tamamlanması gereklidir.

²²³MMZC, 24 Şubat 1331, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41. Toplantı, s.400.

²²⁴MMZC, 24 Şubat 1331, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41. Toplantı, s.397.

²²⁵MMZC, 24 Şubat 1331, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41. Toplantı, s.397.

Savaş nedeniyle yeniden açılan posta merkezlerindeki memur maaşları için yapılmış olan 1331 Senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesine, Yeniden Açılan Posta Merkezleri Memur Maaşları Faslına 500.000 Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası²²⁶, herhangi bir yorum yapılmaksızın kabul edilmiştir.

1331 Senesi Posta, Telgraf, Ve Telefon İdaresi Bütçesine 1.350.000 Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası'nda telgraf işlerinin yapısına yönelik olarak biri merkeze ve biri taşraya ait olmak üzere kırtasiye maddesi için 500.000'er kuruş ilave olunmuştur. Bu şekilde merkez bütçesi ve taşra bütçesinin ayrı ayrı belirlenmesi 29 Kanunuevvel 1330 tarihli toplantıda görüşülen 1331 Senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesi belirlenirken dikkate alınan idari yapılanma ile örtüşmektedir. Ancak

“1331 senesi Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesinin ikinci faslının üçüncü kırtasiye ve evrakı matbua maddesine 500 000 ve dördüncü faslın dördüncü tenvir ve teshin maddesine 800 000 ve beşinci kırtasiye maddesine 500 000 kuruş ilave olunmuştur²²⁷.”

şeklindeki kanun maddesinde kırtasiye maddelerinin taşra ve merkez idaresi şeklinde nitelendirilmediği görülmektedir. Bu durum vekillerin de dikkatini çekmiş, karışıklık olmaması için maddedeki 500.000'er ilave istenen kırtasiye maddelerinin niçin birden fazla olduğunun açıklanmasını istemişlerdir. Açıklama üzerine kanun layihası kabul edilmiştir.

²²⁶MMZC, 20 Şubat 1331, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:2, 38. Toplantı, s.293.

²²⁷MMZC, 26 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:1, 46. Toplantı, s.694.

4.2.3.2.3. 1332 Senesi

Meclisin 26 Kanunusani 1331 tarihli oturumunda çeşitli kurumların bütçeleri fasıl fasıl okunarak onaylanmıştır. 1332 Senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesi, Maaşat, Levazım, Maaşat, Levazım, Çeşitli Masraflar, Posta İşletme Masrafı, Telgraf İşletme Masrafı, Reddiyat, Rumeli Memurları Maaşatı, Cezayiri Bahrisefid Memurları Maaşatı şeklindeki başlıklar altında oylanmış ve hiçbir itiraz yahut yorum söz konusu olmaksızın onaylanmıştır. Buradaki başlıklar incelendiğinde maaşat şeklinde birden fazla fasıl altında ödenek olduğu görülmektedir²²⁸. Bu maaşların kimlerin maaş ödemesi olduğu ve niçin 2 kez ve niçin farklı sayıları kapsayan bütçe kalemleri olduğuna yönelik bir bilgiye ulaşılamamıştır. Meclisten de buna yönelik bir soru veya açıklama talebi gelmemiştir.

1332 Senesi Posta Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesine İki Milyon Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası ile seferberlik dolayısıyla yeniden açılan posta ve telgraf merkezleri için ve bu merkezlerde istihdam edilecek memur maaşları için Posta ve Telgraf ve Telefon Nezaretinin 1332 bütçesine 2 000 000 kuruş eklenmesi, kararlaştırılmıştır²²⁹.

“Madde 1. —Seferberlik münasebetiyle yeniden açılan ve açılacak olan Posta ve Telgraf merakiziyle ilaveten istihdam olunan memurin maaşatı için 2 000 000 kuruşluk tahsisatı fevkalade daha ilave olunmuştur.”

şeklindeki madde,

“1332 senesi Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti bütçesine” ibaresinin eklenmesi, cümlenin “bütçesine verilmiştir” şeklinde mi “ilave olunmuştur”

²²⁸MMZC, 26 Kanunusani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 25. Toplantı, s.530, 531

²²⁹MMZC, 10 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 16. Toplantı, s.209

şeklinde mi bitirilmesi, “daha” kelimesine lüzum olup olmadığı²³⁰ gibi şekli tartışmalardan sonra

“Madde 1. — 1332 senesi Post a ve Telgraf ve Telefon Nezareti bütçesine, seferberlik münasebetiyle yeniden açılan ve açılacak olan Posta ve Telgraf merakiziyle ilaveten istihdam olunan memurin maaşatı için 2 000 000 kuruşluk tahsisatı fevkalade daha ilave olunmuştur.”

ifadesiyle kabul edilmiştir.

“Madde 1. — Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Müşavirinin maaşı ile maiyetinde teşkil kılınan heyeti kalemiye ve müstahdemin maaşlarına ve bunlara tahsis olunan odaların tefrişatına ve masarifi müteferrikaya sarf olunmak üzere 1332 senesi Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti bütçesinin faslı mahsus olarak «214 400» kuruş tahsisatı fevkalade ilave olunmuştur²³¹.”

şeklindeki 1332 Senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesine, Tahsisatı Fevkalade Olarak, 214 600 Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası herhangi bir tartışma olmaksızın kabul edilmiştir.

1332 Senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti Bütçesinin Muhtelif Fusl Ve Mevaddına Cem'an 3.250,000 Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası'nın mecliste görüşülmesi sırasında Diyarbekir vekili Feyzi Bey, posta ve telgrafların bir düzen içersinde işlem görmesi için sürekli posta ve telgraf nezareti 1332 senesi bütçesinin sürekli artırıldığını, ancak bu artışların neticesinde herhangi bir gelişme olmayıp mektup ve telgraf iletiminde hala gecikmeler yaşandığını belirterek bütçe artışlarını eleştirmiştir²³².

²³⁰ Önceden bütçeye 2000000 ilave edildiği ve şuan tekrar 2000000 ilave edileceği için daha kelimesinin yazılması gerektiği belirtilmiştir. MMZC, 10 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 16. Toplantı, s.210.

²³¹MMZC, 8 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 15. Toplantı, s.197.

²³²MMZC, 17 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 19. Toplantı, s.247.

Meclisi Umuminin Münakit Olmadığı Zamanlarda Bütçenin Tahsisatı Mütehavvile Cetveline Dair Vuku Bulan Zamaim Hakkındaki İradatı Seniye Hakkında Kanun Layihası ile, Posta ve Telefon ve Telgraf Nezareti, çeşitli nedenlerle ortaya çıkan zararların tazmini için 11.500 lira zam talep etmiştir. Bu bütçenin tamamen kullanılmayacağını, ancak sarf etme ihtimali de doğabileceğinden hazırda bulunması için talep ettiğini belirten Bakanlık, bu bütçenin, gönderim sırasında zedelenen paketler dolayısıyla paket sahibine ödenen tazminat gibi durumlarda kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca memur zilyetliğinde iken hasara uğrayan havale ve paketler için bu bütçeden ödeme yapılmaktadır. Ayrıca bazı memurların zimmetlerine para geçirmesi durumunda bu eksilen para, memurların müstakil kefilleri varsa onlardan, yoksa memurların birbirine müteselsil kefaleti söz konusu olduğu için diğer memurlardan tahsil edilmektedir. Bunlardan başka ekonomik durum nedeniyle her şeyin 3 – 5 katı pahalılaşması nedeniyle sevk maliyeti artmıştır. Bu tür çeşitli nedenlerle ortaya çıkan zararların tazmini için Posta ve Telefon ve Telgraf Nezareti, 11.500 lira zam talep etmiştir²³³. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir konu memurların zilyetlerine para geçirmeleridir. Memurların zilyetlerine para geçirmeleri halinde bu ziyan olan paranın devletten ek bütçe istenerek telafi edilmesi bu durumun çözümlenmesini sağlayamayacaktır. Zira memurların bu tür suçlara girişmemeleri için önleyici yaptırımların uygulanması, teftişlerin sıklaştırılması gibi denetimin artırılması gereklidir.

Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti İle Kefalet Sandığı Tesisine Dair Kanun Layihası, 1333 yılı meclis zabıtlarında yer almakla birlikte memurların müteselsil kefaletine ilişkin olduğundan burada değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Memurların müteselsil kefaleti tatarlarda da uygulanmış bir müessesedir. Memurların sınıflarına göre kendi aralarında müteselsil kefaleti söz konusu

---

²³³MMZC, 9 Kanunusani 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 28. Toplantı, s.434, 435

olmuştur. Savaş hali olduğu zaman bu kanun yerine memurların şahsi kefil bulmaları benimsenmiştir. Ancak nezaretin şahsi kefillerden zararı tazmin etmesi ile memurlar arasında müteselsil kefalet uygulamasının benimsenmesi durumunda zararı tazmin etmesi durumu 1320 yılından 1326 yılına kadar olan süreçte istatistiki olarak hesaplanmıştır. Buna göre müteselsil kefalet ile yıllık 500.000lik bir zarar tazmini gerçekleştirmişken, bireysel kefillerin takibi ile yıllık yalnızca 50.000lik bir tazmin elde edilebilmiştir. Bu da zararın onda birinin giderilebildiği anlamına gelmektedir. Kefalet Sandığı Kanunu'na göre zararın tazmini için memur maaşlarından %1 kesinti yapılarak bu zararın giderilmesi öngörülmektedir²³⁴. Bu durum, zaten az olan memur maaşlarının bazı memurların zimmetlerine para geçirmeleri dolayısıyla hazinenin bu zararının karşılanması için %1lik bir kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Bu durum, hakkaniyete aykırıdır. Öyle ki hiçbir suçu olmayan, görevini hakkıyla yerine getiren memurların maaşlarının bir kısmının görevini kötüye kullanan, suç işleyerek zimmetine para geçiren memurların devlete verdiği bu zararın karşılanması için kesintiye uğraması, onlara karşı yapılan bir haksızlıktır. İşlemediği bir suçtan ötürü memurlara yaptırım uygulanması söz konusudur. Bu durum günümüz suç ve cezanın şahsiliği hukuk ilkesi ile çatışmaktadır. Ayrıca bu düzenlemenin, görevini yerine getiren memurları da bu şekilde aynı suçu işlemeye yönlendirici etkisi bulunmaktadır. Zira memur, zimmetine para geçirmedeği halde başka memurların verdiği zararın kendi maaşından giderilmesi uygulamasına tepki olarak kendisi de zimmetine para geçirmek isteyebilecektir. Bireysel kefil bulmakta zorlanan memurlar için bir kolaylık olduğu ileri sürülen²³⁵ bu düzenleme, hakkaniyete verdiği zarar ve memurları suça teşvik edici yönlerinden ötürü aslında reddedilmesi gereken bir uygulamadır.

---

²³⁴MMZC, 20 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İctima Senesi:3, 57. Toplantı, s.278.

²³⁵MMZC, 20 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İctima Senesi:3, 57. Toplantı, s.278.

Buna karşın Tokat vekili Tahsin Rıza Bey'in vurguladığı üzere zimmete para geçirme suçunun cezasının artırılması da hukukun önleyici etkisi doğrultusunda memurların bu suçu işlemekten imtina etmelerini sağlayacaktır. Zira cezanın hafif olması, caydırıcı etkisini ortadan kaldırarak memurların suçu işlemekten kaçınmalarını sağlayamamaktadır. Kefalet Sandığı Kanunu'nun kabul edilerek memurların maaşlarından %1 kesinti yapılarak zararın tazminine yönelik düzenleme yapmaktan ziyade ceza kanununda değişiklik yapılarak memurun zimmete para geçirme suçunun cezasının ağırlaştırılarak caydırıcılık unsurunun etkinleştirilmesi hakkaniyete daha uygundur.

Meclis zabıtlarından anlaşıldığı üzere her ne kadar bunun hakkaniyete aykırı olabileceği kısaca belirtilmiş olsa da zararın tazmininin önemli olduğu gerekçesiyle maddeler üzerinde şekli ve terminolojik bazı değişiklikler yapılarak kabulüne karar verilmiştir²³⁶.

Memurların müteselsil kefaletine yönelik bu düzenlemenin eleştirel yönleri bulunmakla birlikte, müteselsil kefaletin, memurların şahsen ödemek zorunda oldukları kefalet bedeli sorununa getirilmiş bir çözüm niteliğinde olduğu gerçeğinin de unutulmaması gerekir. Nitekim müteselsil kefalet kurumu getirilmeden önce, memurların mesleğe başlamak için ödemeleri gereken elli bin, otuz bin kuruş kefalet ücreti yüksek bir meblağ olup, memurluğa başlayanlar genellikle bunu temin edememişlerdir. Temin edenler ise kendilerine bu meblağı veren kişilere karşı sürekli bir vefa borcu içine girmişlerdir²³⁷. Aslında buna bir çözüm olarak getirilen müteselsil kefalet kurumu; düzeltilmesi gereken eksik yönleri olmakla birlikte, memurları başkalarına boyun eğmekten, vefa borcu altına girmekten kurtarması açısından etkili bir çözüm olmuştur.

²³⁶MMZC, 20 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 57. Toplantı, s.280, 281.

²³⁷ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 372.

Kefalet Sandığı Kanunu'na göre bir bütçe oluşturulacaktır. Zimmete para geçirme suçu işleyen memurun bu sandıktaki payından zararın tazmininin sağlanması amaçlanmıştır. Buna yönelik

“Madde 5. - Sandığa dahil olan memurinden biri Hazine-i Devlete karşı ahkam-ı nizamiye ve kanuniye mucibince tazmin ile mükellef oldukta, o memurun Sandıkta mevcut olan parasından tazmin olunur. Memurun Sandıktaki parası kifayet etmediği takdirde, üst tarafı Sandığa dahil olan diğer memurinin sermayeleri nispetinde Sandığın mevcudundan, Sandık namına Nezaretçe bilahara memur-u zimmettarın emval-i menkule ve gayri mengulesine müracaatla tahsil ve Sandığa iade edilmek üzere istifa olunur. Şu kadar ki, bu suret memurun vücut-u tazmini teslim etmesiyle mükayyet olup, aksi halde mahkemeye müracaatla hüküm istihsali lazım gelir.”

şeklinde 5inci madde kabul edilmiştir²³⁸. Buna göre memurun hazineye karşı tazmin etmesi gereken bir miktar söz konusu olduğunda bu zarar memurun sandıktaki parasından karşılanacaktır. Yetersiz olması durumunda zararın kalan kısmı daha sonra memurun menkul veya gayrimenkullerine rücu edilerek sandığa iade edilecektir. Böylece vakit kaybedilmeksizin zararın tazmini sağlanmış olacaktır.

Her ne kadar sandıkta her bir memurun maaşından kesilerek elde edilen o memura ait bir bütçe yer alsada bu bütçe ancak o memur kefalet gerektirmeyen bir memurluğa atanırsa, memurluktan azledilirse veya vefat ederse kendisine iade edilecektir. Bu haller dışında bu meblağ, hukuken Bakanlığa verilmiş bir rehin niteliğindedir. Ayrıca bunun haczi de mümkün değildir. Bu şekilde paranın rehin niteliğinde olduğu ve hacze konu olmayacağı 6. madde ile düzenlenmiştir. Paranın o memur kefalet gerektirmeyen bir memurluğu atanırsa, memurluktan azledilirse veya vefat ederse kendisine iade edileceği 7. madde ile hükme bağlanmıştır. Ancak maddede bu olayların ortaya çıkması üzerinden 1 yıl geçtikten sonra paranın iade edileceği belirtilmiştir. Bu şekilde 1 yıl daha

²³⁸MMZC, 20 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İctima Senesi:3, 57. Toplantı, s.284.

paranın sandıkta tutulmasının nedenini Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Umur- u Hukukiyye Müdürü Nazım Bey açıklamıştır. Ona göre Bu bir tür ihtiyati tedbirdir. Zira memurun zimmeti hemen anlaşılmadığından memurun zimmetine para geçirip geçirmediğine dair 1 yıl daha para ihtiyaten sandıkta tutulacaktır. Sandıktaki paranın haczi de kanunen yasak olduğundan sonradan memurun zimmetinin ortaya çıkması halinde Bakanlık zarara uğramayacaktır²³⁹.

Memurun sandıkta payı olması gerekliliği ortadan kalkmasına rağmen sandıktaki payının 1 yıl daha muhafaza edilmesi, Bakanlığın muhtemel bir zararı önlemeye yönelik almış olduğu bir tedbirdir. Ancak bu tedbir mevcut durumda zimmeti olmayan bir memurun 1 yıl daha zimmet suçu işlemiş olma ihtimaline karşı hiçbir delil olmaksızın parasının devlet tarafından hapsedilmesi anlamına gelmektedir. Gerek hiç suçu olmayan ve olduğuna dair bir delil yahut şüphe dahi bulunmayan devlet çalışanlarının maaşlarından kesinti yapılması, gerekse bu kesinti sonucu biriken paranın, kişinin memurluğunun sona ermesi, vefat etmesi gibi artık kefaleti gerekmediği halde 1 yıl daha hapsedilmesi durumlarının yasal dayanağı olması, bu uygulamanın hakkaniyete aykırı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

1331 tarihli meclis zabıtlarında yer alan ve ülkenin içinde bulunduğu savaş dolayısıyla Posta ve Telgraf ve Telefon Nezaretinen kolordu ve fırka merkezleriyle, sair mevaki ve kıtaat-ı askeriyyeye tayin edilmiş ve edilecek posta ve telgraf müdür ve müfettiş ve müdür muavinleriyle memurlarının müteselsil kefalete bağlanmalarını öngören

Kolordu Ve Fırka Merkezleri İle Sair Mevaki Ve Kıtaat-ı Askeriyyeye Tayin Olunan Posta Ve Telgraf Ve Telefon Memurlarının Kefalet-i Müteselsileye Rabtına Dair Kanun-u Muvakkat, yani geçici kanun, herhangi bir tartışma

---

²³⁹MMZC, 20 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İctima Senesi:3, 57. Toplantı, s.284.

olmaksızın kabul edilmiştir²⁴⁰. Bu kanun, hiçbir değişiklik olmaksızın hem 23 Teşrinisani 1331 tarihli toplantıda hem de 30 Teşrinisani 1331 tarihli toplantıda ele alınmış ve her ikisinde de bir görüş beyan eden olmaksızın kabul edilmiştir²⁴¹. 30 Teşrinisani 1331 tarihli toplantıda gerek meclis başkanının gerek diğer vekillerin aynı kanunun tekrar görüşüldüğüne dair itirazlarının olmaması, bu şekilde aynı kanunun mükerrer görüşülmesi, mecliste bazı aksaklıkların yaşandığı şeklinde değerlendirilebilir.

Yukarıda belirtilen Kolordu ve Fırka Merkezleri ile sair mevaki ve kıtaat-ı askeriyeye tayin olunan Posta ve Telgraf ve Telefon memurlarının kefalet-i müteselsileye rabtına dair kanun-u muvakkatinin hemen ardından benzeri olan Ahval-i Ha-zıra-i Harbiyenin Devamı Müddetince Hükümet-i Osmaniyece Zabıt Ve İstila Edilen Mahallerde İstihdam Olunan Posta, Telgraf Ve Telefon Memurlarının Kefalet-i Müteselsileye Rabtına Dair Kanun-u Muvakkat'ın ilk maddesinde değişiklik yapılması talep edilmiştir. Yozgat vekili Şakir Bey; “Ahval-i harbiye-i haziranın bidayetinden nihayetine kadar Hükümet-i Osmaniyece zapt ve istila edilen mahallerde” şeklindeki başlayan madde için “Bidayet-i hulusundan \ nihayetine kadar tabiri muvafık değildir. Ahval-i hazıra-i harbiyenin devamı müddetince denilse daha muvafık olur” şeklinde değişiklik talep etmiştir²⁴². Bunun üzerine 30 Teşrinisani 1331 tarihinde kanunun ilk maddesi, “Ahvali hazırai harbiyenin devamı müddetince hükümeti Osmaniyece zaptu istila edilen mahallerde” şeklinde düzenlenerek oylamaya sunulmuş ve tartışma olmaksızın kabul edilmiştir²⁴³.

---

²⁴⁰MMZC, 23 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 6. Toplantı, s.115.

²⁴¹MMZC, 30 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 8. Toplantı, s.149.

²⁴²MMZC, 23 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 6. Toplantı, s.115.

²⁴³MMZC, 30 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 8. Toplantı, s.149.

1332 Senesi Posta Ve Telgraf Ve Telefon İdaresi Bütçesinin Pul Tabiiye Maddesine 55 000 Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası herhangi bir tartışma olmaksızın onaylanmıştır.

1332 senesi Posta Ve Telgraf Ve Telefon İdaresinin Bütçesinin Muhtelif Fusul Ve Mevaddına 7 323 000 Kuruş İlavesine Dair Kanun Layihası'nın kabul edilmemesi yönünde tartışmalar olmuştur. Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti'nin sürekli olarak ek bütçe istemesi ve bu istemin Encümençe sürekli kabul edilmesi eleştirilmiştir²⁴⁴. Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili Şükrü Bey, şikayetlere yönelik yaptığı açıklamada masrafların çok ve gelirlerin az olmasının nedeni olarak çeşitli af kanunlarını işaret etmiştir. Askerlere ait gönderi ücretlerinin istisna kanunları ile indirilmesi veya kaldırılmasının nezaret gelirlerinin azalmasına neden olduğunu vurgulamıştır²⁴⁵. Tartışmalar sonrasında kanun kabul edilmiştir. Bu durum, yani meclisin sürekli olarak kanunları kabul etmesi, yasama sürecinin etkin şekilde yürütülemediği izlenimi uyandırmaktadır.

4.2.3.2.4. 1333 Senesi

1333 senesi Posta, Telgraf Ve Telefon Nezareti bütçe tartışmaları sırasında posta ve telgraf gönderimine yönelik 7.203 kişinin şikayette bulunduğu belirtilmiştir. Bunların 5.382'si asker olup 1.821'i ise halka aittir. 1.570.152 adet posta ve telgraf havalesinden halk içinden 1.821 adet şikayet gelmiştir. Bu durum değerlendirildiğinde yaklaşık binde bir şikayet söz konusu olmuştur. Dolayısıyla halka ait posta ve telgraf gönderiminde ya binde bir aksaklık yaşanmıştır yahut yaşanan aksaklıklar şikayet edilmemiştir²⁴⁶. Askeri telgraf ve

²⁴⁴MMZC, 9 Şubat 1332, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:3, 42. Toplantı, s.263

²⁴⁵ MMZC, 9 Şubat 1332, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:3, 42. Toplantı, s.264.

²⁴⁶MMZC, 4 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 48.Toplantı, s.30.

mektuplarla ilgili soruna yönelik olarak Maarif Nazırı ve Posta ve Telefon ve Telgraf Nazır Vekili Şükrü Bey, açıklamada bulunmuştur. Buna göre askere ait mektup yahut telgraflar, Posta idarelerince belirli merkezlere iletilmekte, Sahra postaneleri görevlilerine teslim edilmektedir. Buradaki görevli, askerlerin mensup oldukları kıta'nın görevlileridir. Kıt'a görevlisi, o kıt'aya ait mektup, telgraf, paket ve haberleri kıt'aya iletmek üzere teslim alır. Bu durum sonrasında Posta ve Telgraf İdaresinin müdahale hakkı sona ermektedir. Özellikle savaş dolayısıyla hareket halinde olan askeri birliklere yönelik iletilerin ulaştırılması çok güç ve geç olmaktadır. Bu durum olağanüstü hal olan savaş halinin sonlanması durumunda düzeltilebilecektir. Nitekim Şükrü Bey de açıklamasında bunu vurgulamış ve sonrasında diğer ülkelerdeki askerlere gönderilecek postaların yalnızca İstanbul'dan teslim alınıp diğer illerden gönderi kabul edilmemesi sorunu konusunda tartışma başlamıştır. Ancak Harbiye Nezaretinin bu yönde direktifi dolayısıyla bu soruna dair tartışma çözüme kavuşturulamamıştır. Sonrasındaki fasıllar tartışma olmaksızın kabul edilmiştir²⁴⁷.

4.2.3.2.5. 1334 Senesi

Bütçe artırımına yönelik meclis, Posta ve Telgraf Nazırı ile Maliye Nazırının 20.000 lira zamma verdiği muvafakate karşın 60.000 lira zam teklif etmiştir. Konu Encümene gönderilmiş, encümende Maliye Nazırının da katılımı ile konu müzakere edilmiştir. Maliye Nazırı, 30.000 liralık zammın da gelecek sene bütçesine ilavesini vaat ederek, bu sene için 30 000 lira zam yapılmasını istirham etmiştir. Bunun sonucunda encümen ve Posta ve Telgraf Nazırı da 30.000 lira zammı kabul etmiştir. 30.000 liralık zam, meclisin kabulüne sunulmuştur. Mecliste 60.000 lira yerine 30.000 lira zammın yeterli olmayacağını belirtilmesi üzerine PTT Nazırı 30.000 lira zammın da seneye yapılacağını Maliye Nazırınca vaat edildiğini bildirmiştir. Bunun üzerine meclis

²⁴⁷MMZC, 4 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 48.Toplantı, s.31.

30.000 lira zammı kabul etmiştir²⁴⁸. Burada meclisin encümençe kabul edilmesine rağmen makul görmediği konuyu doğrudan oylamadığı, tartışmaya açtığı görülmektedir. Düzenlemelerin bu şekilde müzakere edilmesi, bu müzakereler doğrultusunda hukuki düzenlemelerde değişikliğe gidilmesi²⁴⁹, günümüz meclis tartışmalarında örnek alınması gereken bir durumdur.

4.2.4. Kalifiye Personel Tayinlerindeki Sorun

4.2.4.1. Adam Kayırma

Osmanlı Devleti'nde önce yurt dışından getirilen telgraf mühendisleri ile yürütülmekte olan işlemlerin millileştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda kendi mühendislerini yetiştirmek üzere Osmanlı, telgraf mühendisliği eğitimi almaları için 1883 yılından itibaren Paris'e öğrenci göndermiştir. Farklı ülkelerin seçilmesi yerine tüm telgraf mühendisliği eğitimi öğrencilerinin Paris'e gönderilmeleri eleştirilebilir. Onun yerine farklı ülkelerden farklı bakış açıları ve farklı bilgilerle öğrenci yetiştirilmesinin niçin tercih edilmediği sorgulanabilir. Ancak tüm öğrencilerin Fransızca Ecole Supérieure des Telegraphes'e yani Paris Telgraf Yüksek Mektebi'nde olmalarının katkıları da göz ardı edilemez. Örneğin önce giden öğrencilerin Paris Telgraf Yüksek Mektebi'ne sonradan başlayan Osmanlı bursiyerlerine destek olmaları, yaşam koşulları veya eğitimleriyle ilgili birbirlerine bilgi aktarmaları, yardımlaşmaları, bu öğrencilerin okullarını bırakmadan başarıyla tamamlamalarına katkı sunmuştur²⁵⁰. Devletin telgraf alanında uzman personel yetiştirilmesine verdiği öneme rağmen bu şekilde eğitimini Avrupa'da tamamlayarak ülkesine dönen telgraf

²⁴⁸MMZC, 5 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 63.Toplantı, s.708.

²⁴⁹ "Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Bütçesinin 128 inci faslına 2 nci maddeye 25 000 lira ilavesiyle maddenin yekûnu 257 745 lira, 70 kuruş oluyor. 3 üncü maddeye de 5 bin lira ilavesiyle maddenin yekûnu 107 282 lira oluyor. Faslın yekûnu da 387 429 lira, 70 kuruştur." MMZC, 5 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 63.Toplantı, s.708

²⁵⁰ Kulular İbrahim, 2018, s. 194, 195.

mühendislerinden gerekli şekilde fayda sağlanamamıştır. Bunun nedenlerinden biri bu mühendislerin uzmanlaştıkları alanlara göre görevlendirilmelerinde yaşanan aksaklıklardır. Özellikle kişilerin yetkinliklerine göre değerlendirilmeleri yerine tavsiye üzerine atanmaları telgraf işlerinin aksamasına neden olan önemli etkenlerdendir. Örneğin, kışın karda, yazın güneşin harareti altında, gece karanlıklarda gezerek, telgraf hatlarını kontrol edip direkleri yerine koymakla görevli olan çavuşluk mesleğine âmâ kişilerin atandığı durumlarla karşılaşmıştır. Benzer şekilde

“Fransızca muhabere memurluğuna biri tayin olunuyor, alâ derecede imtihan verdiği Nezâretin emrinde muharrer; fakat efendiler asıl Fransızcanın (A) harfini bilmediğini telgraf memurları söylediler²⁵¹.”

şeklinde mecliste dile getirildiği üzere o pozisyona uygun olmayan kişilerin getirilmesi, telgraf işlerinde aksaklıklara neden olmuştur.

Bu atamaların kaynağı araştırıldığında atama yapan bazı müdürlerin adam kayırdıkları anlaşılmıştır. Atamalardaki aksaklıklardan bir diğeri de memurların sicil ve dosyalarının olmamasıdır. Nitekim sicil ve dosyası bulunmadığından memurların atamalarında düzensizlik ve haksızlıklar olmuştur. Bakanlıkça hem tavsiye üzerine atama olarak tanımlanan himaye usulünün engellenmesi hem de memur atamalarının bir düzen içerisinde yapılması ve bunların kayıtlarının tutulması için dosya ve sicil tutulması yönünde çalışmalar yapılmıştır²⁵².

4.2.4.2. Yabancı Dil Sorunu

Osmanlı'da ilk telgraf memurları Fransa'dan getirtilmiştir. Sonradan Osmanlı gerek yurt dışına eğitime göndererek gerekse kendi eğitim kurumlarını açarak Türk telgraf memurları yetiştirmiştir. Bu memurlar genellikle Fransızca bilenler

²⁵¹ MMZC, 28 Mart 1327, Devre:1, Cilt:5, İçtima Senesi:3, 76. Toplantı, s.160.

²⁵² MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 365, 369.

içerisinden seçilmiştir²⁵³. Buna rağmen Osmanlı'da halk birden çok dil konuştuğundan memurlar bu dillerin tamamını bilemeyeceğinden memurların bilmedikleri bir dildeki telgrafı almaları halinde bu telgraf içeriğini yanlış aktardığı durumlarla sıkça karşılaşmıştır. Çok dilli kalifiye memurların yetersizliği nedeniyle telgraflar tahrife uğramıştır. Bu durum;

“Arabî bilmeyen bir memur, arabî olan bir telgrafı alırken şüphesiz hata eder, yani iyi bir surette anlamaz yazamaz. İki kelimeyi bir kelime yapar, yahut bir kelimeyi iki kelimeye tefrik eder. Bir kelimedenden bir harf alır, başka kelimeye atar. Arap memurlar da Türkçe bilmediği için yine aynı hatada bulunuyor²⁵⁴”

şeklinde dile getirilmiştir. Ancak bu duruma yönelik bir çözüm önerilmemiştir. Tartışmalarda problemlerin dile getirilmesi önem arz etmekle birlikte, bunların çözümüne yönelik fikirlerin tartışılmaması, bir başka ifadeyle yalnızca problemin tespiti ile yetinilmesi problemin devam etmesinin nedenlerinden biridir.

4.2.5. Mahkeme Kararlarına Uyulmaması

Telgraf memurlarının görev ihmalinde bulunmaları yahut suç işlemleri halinde meslekten azil yaptırımı uygulanmıştır. Bu yaptırım telgraf işlerindeki aksaklıkların önlenmesine yönelik olumlu etki gösterirken, keyfi azillerin de söz konusu olması sorun teşkil etmiştir. Birçok personel keyfi azledilmiş ve bunun engellenmesi için hukuki yollara başvurmuşlardır. Öyle ki dönemin Danıştay'ı olan yüksek yargı kurumu Şura-yı Devlet'te, azillere yönelik birçok dava açılmıştır. Şurayı Devlet'in cevazı istihdam yani mesleğe iade kararı verdiği birçok dava mevcuttur. Ancak bu şekilde mahkeme kararı olmasına rağmen Bakanlık bu kararları uygulamamıştır²⁵⁵. Bakanlığın bu şekilde hukuka aykırı hareket etmesine karşın bir yaptırım da uygulanmamıştır. Bu durum hukuka olan güveni sarsmaktadır. Mahkeme kararlarının siyasi mertebelere

²⁵³ Kaçar, M. (1986). *Osmanlı Telgraf İşletmesi (1854 - 1871)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yüksek Lisans Tezi, s.32.

²⁵⁴ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 376

²⁵⁵MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 373

uygulanmasının reddedilmesi, toplumda haksızlığa uğramış bireylerin haklarını hukuki yollardan elde edememeleri, düzenin bozulmasının temel nedenlerindedir. Telgraf memurlarından bazıları hakkındaki keyfi aziller de bu memurların ve ailelerinin hayatlarını ağır şekilde etkilemiş ve bu memurların lehine mahkeme kararlarının bakanlıkça uygulanmaması toplumda düzen ve refahın korunmasını zorlaştırmıştır.

4.2.6. Kişisel Verilerin Ve Özel Hayatın Gizliliğinin Korunmaması

Bilişim teknolojilerinin temeli olarak nitelendirebileceğimiz telgraf teknolojisi ile iletişim hızlanırken özel hayatın gizliliğinin korunması, kişisel verilerin korunması, haberleşme özgürlüğünün korunması gibi birçok temel hakkın ihlali gündeme gelmiştir. Özellikle devletlerin iletilerden haberdar olması kendi halkları ve diğer devletler üzerindeki etkilerini artırmıştır. Aslında ulusal güvenliğin sağlanması için devletlerin bu şekilde kendi tebaalarının iletişimini izlemeleri gerektiğine yönelik görüşler de bulunmakla birlikte bunun bireylerin özgürlüklerinin devlet tarafından kısıtlanması anlamına geleceğini savunanlar da bulunmaktadır²⁵⁶. Günümüzde tartışmalı olmasına ve birçok yazarın devletin iletişimi izlemesinin temel hakların ihlali olduğunu savunmasına rağmen devletler kişilerin iletişimlerini izlemektedirler. Bu şekilde iletişimin devletçe takip edilmesi, 2011 Londra halk ayaklanmasının bastırılması gibi toplumda düzenin korunmasını sağladığı gibi devletin halk üzerindeki otoritesini de artırmaktadır. Aslında 2011'de Londra'da başlayan bu ayaklanmanın Birmingham, Nottingham, Leicester, Wolverhampton, Liverpool, Manchester, Bristol gibi İngiltere'nin tüm şehirlerine çok kısa sürede yayılmasının²⁵⁷ nedeni, halkın çok iyi şekilde organize olmasıdır. Halkın nasıl bu kadar iyi organize olduğu analiz

²⁵⁶ Kulular Ibrahim, M. A. (2015). *Protection of Privacy and Personal Data in the Absence of "The Code": The Case of Turkey*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Londra: Queen Mary University of London, s.27.

²⁵⁷ Tonkin, E., Pfeiffer, H. D., & Tourte, G. (2012). Twitter, Information Sharing, and the London Riots. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology Banner*, 38(2), 49 - 57, s. 51.

edildiğinde sosyal medyanın ve mesajların organize olmada etkin şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu şekilde iletişim teknolojisi ile kısa sürede İngiltere’de ülke çapında gerçekleşen bu ayaklanmanın bastırılması için iletişimin kesilmesi önerilmiş olsa da kabul edilmemiştir. Aksine ayaklananların kendi aralarındaki iletişimin devletçe takip edilmesi ve böylece toplanma yerlerinin, kimlerin ayaklanmaya öncülük ettiğinin belirlenmesi yoluna gidilmiş ve iletişimin izlenmesi ile ayaklanma bastırılabilmiştir. Bu şekilde ulusal güvenliğinin sağlanması, kamunun haberdar olması, toplumsal fayda, bilgi ve haberleşme özgürlüğü, basın özgürlüğü hakları doğrultusunda kişilerin özel hayatlarının kamuya duyurulması gerekebilir. Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı ile basın ve ifade özgürlüğü hakları çatışabilir. Açıklanmasında kamu yararı bulunan, haber değeri olan bilgilerin basında yer alması bazı hallerde özel hayatın gizliliğinin korunması hakkını ihlal edebilir. Bu durumda özel hayatın gizliliğinin korunması hakkına mı basın ve ifade özgürlüğü hakkına mı öncelik verileceğine dair kesin bir kural bulunmamaktadır. Bu hakların çatışması halinde hangisinin korunup diğerine karşı öncelikli olacağı her bir olayın kendi özelliğine göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

Aslında özel hayatın gizliliğinin korunması hakkının ihlal edilmesi kişilerin haberleşme hakkına da etki etmektedir. Nitekim kişilerin haberleşme hakları kapsamında özel hayatları yahut kişisel verilerine dair bilgilerin bir başkasına iletilmesi sırasında bunun basında yer alması, özel hayatın gizliliğinin ve kişisel verilerinin korunması amacıyla kişilerin artık bunları birbirlerine iletmeme tercihine yönlendirebilecektir. Bir başka ifadeyle, özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması hakları için bireylerin kendileri haberleşme özgürlüğünden feragat edeceklerdir.

Özellikle bilişim teknolojisindeki ilerlemeler, basının haber değeri olan olaylara daha çabuk ve kolay ulaşarak kamuyu bilgilendirmesinde önemli rol oynamaktadır. Diğer taraftan özel hayatın gizliliğinin korunması da teknolojik

gelişmeler dolayısıyla oldukça zorlaşmıştır. Öyle ki kişilerin günlük yaşantıları içerisinde özel hayatları kapsamındaki birçok an kapalı devre kamera sistemleri yahut başka özel sistemler ile kolayca izlenebilmekte ve kaydedilebilmektedir. Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı bilgisayarın icadı öncesinde de kamu politikası için önem arz etmekle²⁵⁸ birlikte, teknolojik gelişmeler sonrasında özel hayatın gizliliğinin korunması gittikçe zorlaşmış ve uluslararası bir sorun haline almıştır. Günümüzdeki bu sorun, Osmanlı telgraf teknolojisinin kullanımında da gündeme gelmiştir. Şöyle ki telgrafın geçtiği telgraf istasyonlarındaki memurca telgrafların içeriği açıklanmış ve basında bunlar haber yapılmıştır. Bu durum, meclis tartışmalarında da yer almış, örneğin Şam'a çekilen bir telgrafın Halep'ten geçtiği ve Halep'te bu telgraf içeriğinin gazete muhabirlerine açıklandığı belirtilmiştir²⁵⁹. Bu durumda ileti alıcıya ulaşmadan yani alıcı haberdar olmadan önce başkaları haberdar olmaktadır. Oysa haberleşme özgürlüğü kapsamında kişilerin birbirleriyle olan iletişimlerinde ticari, işle ilgili, yahut siyasi fikirlerinin yer aldığı kişisel verileri yahut özel hayatlarına dair durumlarını paylaştığı telgrafların yani haberleşmenin gizli olması gerektiği, telgrafların geçtiği istasyonlardaki memurların buna dikkat etmeleri gerektiği Şam vekili Faris El-Huri Efendi tarafından dile getirilmiştir²⁶⁰. Bu tür olaylardan dolayı bakanlık bazı memurların işlerine son vermiştir. Posta, Telgraf ve Telefon Nazırı Oskan Efendi, bu şekilde haberleşme özgürlüğünü, kişisel verilerin korunması hakkını veya özel hayatın gizliliğinin korunması hakkını ihlal eden memurların isimlerinin bildirilmesi halinde cezalarının verileceğini, bakanlığın bu konuya önem verdiğini belirtmiştir²⁶¹. Bakanlığın bu konuyla ilgili hassasiyeti, günümüzde devam etmekte olan özel hayatın gizliliğinin korunması, haberleşme özgürlüğü gibi temel haklar için takdire değerdir.

²⁵⁸ Gellman, R. M. (1996). Can Privacy Be Regulated Effectively on a National Level? Thoughts on the Possible Need for International Privacy Rules. *Villanova Law Review*, 41, s.172.

²⁵⁹ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 376.

²⁶⁰ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 376.

²⁶¹ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 386.

4.2.7. Hukuki Zemin Oluşturulamaması

5 Temmuz 1330 tarihli oturumdaki tartışmalarda telgraf konusunda bir kanun olmamasının yol açtığı sorunlardan bahsedilmiştir. Zira o dönemde telgraf teknolojisine yönelik işlemlere işleyişe, telgraf haberleşmesinde çalışan memurlara yönelik hukuki altyapı tamamen boş bırakılmıştır. Açıklamak gerekirse, telgrafa yönelik işlemlere dönük olarak yalnızca kanun olmadığı gibi herhangi bir nizamname de çıkarılmamıştır. Bu durumda telgraf konusunda spesifik bir düzenleme yer almadığı için genel düzenlemelerle çözülemeyen telgrafa has konularda uluslararası düzenlemelere müracaat edilmektedir. Burada uluslararası düzenlemelere müracaat edilmesi gerektiğine yönelik de bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla memur o konuyla ilgili uluslararası düzenlemeye başvurmaksızın kendisi bir içtihat oluşturabilir.

Uluslararası düzenlemelere başvurulması, telgraf teknolojisine yönelik işlemlerde her zaman bir çözüm niteliği taşımamaktadır. Zira uluslararası düzenlemeler, ulusal işlemlere yönelik bir çözüm içermediğinden uluslararası düzenlemelere başvurulsa dahi işlem sonuçta memurların bilgi ve tecrübeleri uyarınca tamamlanacaktır. Bir başka ifadeyle, uluslararası düzenlemelere başvurulması halinde kısmen, başvurulmaması halinde tamamen memurların bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda kendi kanaatlerine göre işlem yapmaları, içtihat oluşturmaları söz konusudur.

Telgraf işlerinde çalışan memurlar için nasıl işlem yapacaklarına, tatbik edeceklerine dair açık bir düzenleme olmadığından memurlar işleyişte bir sorunla karşılaştığı zaman bunu merkeze sormaktadır. Merkezden gelen cevaba göre hareket edilmektedir. Burada konunun merkeze iletilerek ordan gelen cevaba göre işleyişe devam edilmesinde iki sorun söz konusudur. Birincisi bu prosedürün çok fazla kırtasiyecilik oluşturmasıdır. İkincisi ise

merkezden gelen cevaba kadar işlemin gecikmesidir²⁶². Ayrıca merkezin neye göre cevap verdiğinin de değerlendirilmesi gerekir. Zira merkeze bu şekilde bir soru geldiğinde, merkezde o konuyla ilgili çalışmakta olan memurun içtihadına göre cevap belirtilmektedir²⁶³. Dolayısıyla merkezin verdiği cevap da aslında o sırada merkezde çalışmakta olan memurun bilgi ve tecrübesine göre belirlendiği içtihatıdır. Yani yazılı bir hukuki temele dayanmamaktadır.

Spesifik düzenleme bulunmamakla birlikte, Uluslararası Düzenlemelerin iç hukuka aktarılması da sorunu çözememiştir. Çünkü ulusal işlemler içerisinde uluslararası düzenlemelere konu olmayan bir çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların nasıl çözümleneceğine yönelik boşluk söz konusudur. Ayrıca teknolojideki hızlı gelişmeler neticesinde hukukun bu gelişmelere göre uyarlanması için uluslararası anlaşmalarda çok fazla değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerin hepsi iç hukuka aktarılamamıştır. Dolayısıyla iç hukuk aslında uluslararası anlaşmaların tercümesi olma özelliğini de yitirmiş, yetersiz hale gelmiştir. Sonrasında yeni kongreler sonucu yeni uluslararası düzenlemeler yapılmış, ancak Osmanlı Devleti her yeni anlaşmaya taraf olmamıştır²⁶⁴.

Diğer taraftan Posta ve Telgraf Nezareti'nin kurulması sırasında da benzer tartışmalar yer almıştır. Öyle ki Maliye Bakanlığı'ndan ayrılarak bağımsız bir Posta ve Telgraf Nezareti'nin kurulması için kanun yapılması gerektiği, bir kanun olmaksızın bu şekilde bağımsız bir bakanlık kurulmasının uygun olmadığı mecliste dile getirilmiştir²⁶⁵. Ancak bu tartışmalar bir sonuca ulaşmamış, herhangi bir kanun yapılmaksızın ayrı nezaret kurulmuştur.

²⁶² MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 381.

²⁶³ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 382.

²⁶⁴ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 382.

²⁶⁵ MMZC, 28 Mart 1327, Devre:1, Cilt:5, İçtima Senesi:3, 76. Toplantı, s.164 - 166.

4.3. İHTİYAT ZABİTANI KANUNU'NUN İNCELENMESİ

Osmanlı'da telgraf memurları, İhtiyat Zabitanı Kanunu'nun mecliste değerlendirilmesi sırasında

“İster adliye müntesibi bulunsun, ister sıhhiye vesaire posta ve telgraf memurları sureti umumiyede mekatibi aliye ve vasatiyeden yetiştirilmiş efendiler oldukları için, sinni mükellefiyete dahil olduklarında ciddî bir talim ve terbiyei askeriye gördükten sonra mükemmel bir heyeti zabitan teşkil ederler²⁶⁶.”

şeklinde belirtildiği üzere telgraf memurlarının, kamusal alanda orta veya yüksek dereceli eğitimden geldikleri için harika bir subay heyeti oluşturacakları düşünülmektedir. Harbiye encümeni Ali Vasfi Bey'in bu değerlendirmesi, Osmanlı'da telgraf eğitimi almış kişilerin liyakatli ve başarılı memurlar olarak tanındıklarını göstermektedir.

Bir başka bir oturumda Niğde vekili Hayri Bey'in genel olarak devlet adamları ve memurların üst düzey yöneticilerinin namuslu, becerikli, işgörür olmadıklarından bahsettiği sırada Karahisarı Sahip vekili Rıza Paşa'nın söze girip “Telgraf Posta Nezaretini istisna et²⁶⁷.” şeklinde bu olumsuz nitelermelerin Telgraf Posta Nezareti çalışanları için söz konusu olamayacağını belirtmesi, söz konusu Telgraf Posta Bakanlığının diğer bakanlıklardaki yozlaşmış yapıdan ayrı bir bakanlık olduğuna işaret eder. Ayrıca birçok bakanlık içerisinde yalnızca Telgraf Posta Bakanlığı'nın çalışanları için olumsuz nitelendirmelerden istisna tutulması, Osmanlı'nın önem verdiği bu teknolojik gelişmeleri başarılı şekilde takip edebilmek için yurt dışından telgraf mühendisi eğitmenler getirtmesi, yurt dışına telgraf mühendisliği okumak üzere burslu öğrenciler göndermesi, ülke içinde bu konuda eğitim verecek yüksek öğretim kurumları açması gibi yaptığı yatırımların verimli sonuçlar verdiğinin göstergesi şeklinde de yorumlanabilir.

²⁶⁶ MMZC, 9 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 5.Toplantı, s.47.

²⁶⁷ MMZC, 2 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 15.Toplantı, s.315.

Diğer taraftan, Posta ve Telgraf İdaresi İstanbul Başmüdüriyetindeki işlerin kesreti sebebiyle, yeni alınacak memurin ve müstahdemnin ücuratı karşılığı olarak 1326 senesi bütçesine 38 400 kuruşluk ek yapılmasına dair Maliye Nezareti tezkiresi okunduktan sonra Rıza Paşa söz alarak Posta ve Telgraf idaresini eleştirmiştir. Öyle ki yabancı unsurlu işlerin görüldüğü birimlerde Fransızca bilen memurlar çalışmaktayken zamanla bu memurların atamalarının yapılmayarak işten çıkarıldıklarını ve yerlerine Fransızca bilmeyen yeni memurların alındığını belirtmiştir. Hem çalışan memur sayısının artırılmasını hem de bu artışın vasıfsız memur alımları şeklinde gerçekleşmesini doğru bulmadığını belirtmiştir. Memur alımlarının imtihan ile gerçekleştirilmesi gerekirken keyfi olarak sınavsız şekilde memur alımı yapılmasının kurumun işleyişinde aksaklıklara neden olduğundan hareketle Tetkiki Tensikat Komisyonu tarafından bu duruma son verilmesi için gerekli işlemlerin yapılmasını talep etmiştir²⁶⁸. Bu durum Posta ve Telgraf İdaresi içerisinde de yozlaşmaların olduğunun göstergesidir. Ancak Rıza Paşa'nın sözlerinin birkaç vekilce eleştirilmesi ve ardından konunun detaylı tartışılması yerine meclis başkanının "Efendim bunu muvazene Encümenine havale edelim. Orada izahat verirler. Bu iş bitti efendim²⁶⁹" diyerek konuyu kapatması, posta ve telgraf konusunda ilgili birimlerde aksaklık olmasına rağmen diğer kurumlarda bu aksaklıkların mecliste tartışılmasına rağmen posta ve telgraf ile ilgili kurumların kötü taraflarının tartışmaya bile açılmadığını göstermektedir. Aynı türden yozlaşma olmasına rağmen posta ve telgraf kurumlarının mecliste farklı muamele görmesi, bu kurumların diğer kurumlardan farklı ve üstün şekilde konumlandırıldığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

²⁶⁸ MMZC, 31 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24.Toplantı, s.498.

²⁶⁹ MMZC, 31 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24.Toplantı, s.498.

4.4. MECLİSİN KANUN YAPMA USULÜ

4.4.1. Meclis İç Tüzüğü Uyarınca Önerge²⁷⁰lerin Değerlendirilmesi

Meclis-i Mebusan İç Tüzüğü'ne göre bir önerge başkanlığa verildiği takdirde bu önerge okunur. Esasa yani içeriğe dair değerlendirmeye başlanmaksızın konunun incelemeye alınıp alınmayacağına dair bir karar verilir. Konu, mecliste inceleneceğine yönelik karara bağlanırsa ona göre yapılması gerekenlere devam edilir. Ancak konunun mecliste incelemeye alınmamasına karar verilirse konu reddolunur²⁷¹.

4.4.2. Meclis Referans Sistemi

Günümüzde kişilerin randevu alarak genelde bizzat gelip görüşerek isteklerini ilettikleri sistem, Osmanlı Meclisi Mebusanında da görülmüştür. Öyle ki milletvekillerinin sorumlulukları, yalnızca mecliste kanun yapımı ile sınırlı tutulmamıştır. Ayrıca vekiller kendi vilayetlerine özel kamusal işleri için sürekli telgraflar almışlardır. Bu işleri çözümlenmek üzere sıkça bakanlıklara gitmeleri gerekmiştir. Bu işler için oldukça çok vakit ayrıldığı ve meclis işlerinin aksadığına yönelik şikayetler meclis zabıtlarında mevcuttur²⁷². Bu şekilde seçim bölgelerinden gelen telgraflardaki şikayetlerin neden kaynaklandığı belirlenirse çözümü de ona göre şekillenecektir. Bu nedenle zabıt ceridelerinde sorunun kaynağı araştırılmıştır. İzmir vekili Seyyit Bey, bu telgraflardaki şikayetlerin vali, kaymakam gibi bölgedeki yöneticilerin yahut memurların görevlerini ve halkla

---

²⁷⁰ Telgraf ile bildirilen konular da önerge niteliğinde olduğundan bunların değerlendirilmesi meclis iç tüzüğü ilgili hükümlerine tabiidir.

²⁷¹ MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41.Toplantı, s.333.

²⁷² MMZC, 11 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 29.Toplantı, s. 608

olan ilişkilerinde davranışlarını kanunu esasiye uygun şekilde düzenlemediklerinden kaynaklandığını belirtmiştir²⁷³.

4.5. TELGRAF ÜCRETLERİNİN İNDİRİLMESİNE YÖNELİK GİRİŞİMLER

Telgraf gönderiminde ücretlendirme gerek ülkeler içindeki gönderiler için, gerekse bir ülkeden başka bir ülkeye olacak şekilde uluslararası gönderiler için aynı usulde yani kelime başına ücret alınması şeklinde uygulanmıştır. Her ne kadar uluslararası gönderilerde I. Bölüm'de bahsedildiği üzere belirli koşullarda olmak üzere bir standart ücretlendirme modeli benimsenmişse de ülkelerin kendi sınırları içerisindeki gönderileri için ücretlendirme hakları devam etmiştir. Osmanlı telgraf teknolojisini çok kısa zamanda ve tüm ülkeyi kapsayacak şekilde geniş ağlara sahip olarak bünyesinde barındırmıştır. Ancak bu avantajdan telgraf ücretlerinin pahalı olmasından ötürü halk gereği gibi faydalanamamıştır. Nitekim Osmanlı'da ülke içerisinde kelime başı telgraf gönderim ücreti 40 para iken başka birçok devlette aynı para cinsinden olacak şekilde ulusal telgraf gönderimi 4 paraya tekabül etmektedir²⁷⁴. Mebuslar bu duruma duyarsız kalmayıp konuyu yurt içi telgraf gönderim ücretlerinin indirilmesi ve basın yayınının telgraf ücretlerinden muaf tutulmasına yönelik öneriler şeklinde meclise taşımışlardır²⁷⁵.

4.5.1. Basın Yayınının Telgraf Ücretlerinden Muaf Tutulması

Basın Yayınının Telgraf Ücretlerinden Muaf Tutulmasına Yönelik Önerge değerlendirildiğinde, niçin başka meslek grupları değil de basın için telgraf ücretlerinden indirim yapılması yahut bazı muafiyetler sağlanmasının gündeme getirildiği merak edilebilir. Telgraf teknolojisinin haberleşme süresini dönemin

²⁷³ MMZC, 16 Kanunusani 1325 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 31.Toplantı, s. 16, 17

²⁷⁴ MMZC, 16 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 8.Toplantı, s. 125.

²⁷⁵ MMZC, 16 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 8.Toplantı, s. 123

diğer haberleşme araçları olan posta vesair araçlara kıyasla inanılmaz azaltarak hızla iletişimi sağlaması gazete ve diğer mecmualarda telgrafın yaygın şekilde kullanımını sağlamış olsa gerektir. Öyle ki haber değeri olan konuların hızla ana merkeze bildirilip halka duyurulması ancak anında iletişimi sağlayan tek haberleşme aracı telgraf ile mümkündür. Aksi halde haber konusu olayın posta gibi başka haberleşme araçlarıyla iletimi durumunda haber basım yerine ulaşana kadar geçecek sürede haber değeri azalacak veya ortadan kalkacaktır. Oysa basımda haberin ne kadar sıcak kamuoyuna aktarımı sağlanırsa işlevi o kadar sağlam olacaktır. Bir olgunun haber olarak adlandırılabilmesi için taşınması gereken özellikler yeni, gerçeklerle ilgili doğru ve anlaşılır olmalıdır²⁷⁶. Dolayısıyla haberin doğru olması gerekir. Telgraf kullanılmaması durumunda haber hem geç basılacak hem de basıldığı zaman belki de çoktan ortadan kalkmış olduğu için kamuoyu yanlış bilgilendirilmiş olacaktır. Bu da haberin doğruluğu ilkesine uymayacaktır.

Diğer taraftan mecliste konunun farklı vekillerce tartışılması ardından İstanbul vekili Hüseyin Cahit Bey söz alarak “Efendim, zaten Hükümet bunu yapmaya bir ay evvel teşebbüs etti. Yapılması için de Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesine talimat verildi²⁷⁷” şeklinde fikir beyan etmiştir. Aslında meclis, önüne gelen konuları en iyi hukuki düzenlemeyi elde edecek şekilde madde madde ele alarak kelimelerin kastettiği anlamları tartışarak her bir söz isteyene söz hakkı verilerek ideal şekilde tartışmaktadır. Ancak bu durum, böyle ideal bir kanun yapım sürecinde dahi çok büyük bir bilgi eksikliği olduğunu göstermektedir. Bu durumda meclis boşuna vakit ve emek sarfetmektedir. Ayrıca konuyu İstanbul vekilinin dile getirene kadar meclis başkanının dahi hükümetin talimatından haberdar olmaması, mecliste kurumsallaşma yapısının da tam olarak oturmadığına işaret etmektedir.

²⁷⁶ Banar, S. (2006). Türkiye’de Haber Verme İşlevinin Kişilik Hakları ve Etik Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(15), s.128.

²⁷⁷ MMZC, 16 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 8.Toplantı, s. 126

Yemen vekili Memmet Abdullah Efendi, Yemenin idare şekli hakkındaki önerisinde Yemen'deki Hudeyde, Taaz, Asir ve Muha bölgelerinde telgraf merkezleri açılmasını teklif etmiştir. Bunun siyasi, askeri ve ticari açılardan faydalı olacağını belirtmiştir. Yemen'deki bazı mahallelerde telgraf kullanımında olmakla beraber özellikle askeri alanda verimli kullanılabilmesi için bu sayılan mahallelerde de telgraf merkezleri açılması gerektiğini söylemiştir²⁷⁸. Meclis tartışmaları genel olarak Yemen'in durumunu ele almış ve meclis başkanının konuyu doğrudan Dahiliye Nezareti'ne göndermesi talebine karşı çıkılarak Dahiliye Nazırının da katılımı ile konunun mecliste tartışılmasına karar verilmiştir²⁷⁹. Bu durum meclisin önemli problemleri doğrudan Dahiliye Nezareti'ne gönderip baştan atma şeklinde bir yöntemle değil, sorunları ele alarak bir çözüm arayışı içinde bir tutumda olduğuna örnek teşkil etmektedir.

4.5.2. Hilali Ahmer Cemiyeti Merkezinin Posta Ve Telgraf Ücretlerinden Muaf Tutulması

Günümüzde Kızılay olarak anılmakta olan Hilali Ahmet Cemiyeti'nin merkezi ile şubelerinin birbirleri ile iletişiminin ücretsiz olmasına yönelik Hilali Ahmer Cemiyeti Merkezi İle Şubelerinin Muhaberat Ve Mürasalatının Posta Ve Telgraf Ücretlerinden Muafiyetine Dair Kanun Layihası herhangi bir tartışma yaşanmaksızın kabul edilmiştir²⁸⁰. Bu şekilde yardım kuruluşlarının her türlü desteklenmesi herkesçe kabul edilen değerlerin korunduğunu göstermesi açısından önemlidir.

²⁷⁸ MMZC, 4 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 26.Toplantı, s. 564.

²⁷⁹ MMZC, 4 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 26.Toplantı, s. 566.

²⁸⁰ MMZC, 21 Mayıs 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 10. Toplantı, s.149

4.5.3. Müdafai Milliye Cemiyetinin Posta Ve Telgraf Ücretlerinden Muaf Tutulması

Müdafai Milliye Cemiyeti, Kurtuluş Savaşı'na öncülük yapan cemiyetlerden olmakla birlikte, asıl kuruluş amacı yardımlaşmadır. Zira bu cemiyet, Hilali Ahmet Cemiyeti gibi kamu yararına hizmet eden bir cemiyettir. Hastane yapımı, halka yardım gibi çeşitli faaliyetlerde bulunan bu yardım kuruluşunun merkezi ve şubelerinin birbirleri ile ve şubelerin kendi aralarındaki iletişimlerinde posta ve telgraf ücretlerinden muaf olması için çıkarılan Müdafai Milliye Cemiyetinin Merkez Ve Bilumum Şubelerinin Muhaberat Ve Müraselatımn Posta Ve Telgraf Ücuratından Muafiyetine Dair Kanun Layihası herhangi bir tartışma olmadan kabul edilmiştir²⁸¹. Bu kanun, devletin yardım kuruluşlarını teşvik ettiğini göstermektedir.

4.5.4. Telgraf Ücretlerinin İndirilmesine Yönelik Önerge

17 Şubat 1325 tarihli meclis zabıtında, Priştine vekili Hasan Bey'in; telgraf ücretlerinin yüksek olduğu hakkındaki önergesinde telgraf ücretlerinin yüksek olmasının gerek ticari işleri gerek genel işlemleri olumsuz etkilediği gerekçesiyle bu konuda mecliste bir düzenleme yapılmasını talep ettiği görülmektedir. Bu talep üzerine başka bir vekil durumun bütçeyle ilgili olduğunu ve şuan mecliste tartışmaya açılmaması gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine önergeyi sunan Priştine vekilinin "bugün taşraya telgraf keşide edenler, kelime başına kırk para veriyor" şeklinde cevap vermiştir. Ardından bir başka vekil, ücrette indirim yapılmasının devlet gelirinin azalmasına neden olacağı nedeniyle fikre karşı çıkmıştır. Priştine vekili ise buna cevaben "Varıdatı Devleti temin etmek vazifemizdir. Bundan evvel de hukuku milleti temin etmek daha büyük vazifemizdir" şeklinde halkın hakkının temin edilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁸².

²⁸¹ MMZC, 21 Mayıs 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 10. Toplantı, s.149

²⁸¹MMZC, 21 Mayıs 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 10. Toplantı, s.149

²⁸² MMZC, 17 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 49.Toplantı, s.570.

Her ne kadar Osmanlı'da telgraf, diğer birçok devlete göre erken zamanda halkın kullanımına açılmış olsa da telgraf ücretlerinin yüksek tutulması nedeniyle halk telgraf teknolojisinden istifade edememiştir. Nitekim tacirlerin bile telgraf ücretlerinin yüksek olmasına yönelik şikayetleri göz önünde tutulduğunda, sıradan halkın gelir seviyesine göre fahiş olan telgraf ücretlerinden dolayı hemen hemen hiç telgraf kullanmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

İlgili meclis zabıtında Priştine vekili ardından İpek vekili Bedri Bey, vilayet sınırları içinde telgraf göndermenin 20 para olduğunu belirtmiş, Priştine vekili ise itiraz ederek bunun ücretinin 40 para olduğunu söylemiştir. İpek vekili her halukarda telgraf ücretlerinden indirim yapılmasının bütçeyi oldukça etkileyeceğini ileri sürerek Telgraf İdaresi'nin belirlemiş olduğu mevcut ücretin yerinde olduğunu savunmuştur. Sonraki tartışmalar sonucu bunun bütçe görüşmelerine dahil edilmesini savunan vekillerin görüşleri sonucu Maliye Nezaretine sevk edilmesi karara bağlanmıştır²⁸³.

İlgili tartışmalardan, vekillerin bir kısmının halkın sorunlarına karşı duyarsız oldukları ve hiç bilmedikleri halde telgraf ücreti gibi konularda yanlış iddialarda buldukları anlaşılmaktadır. Oysa Priştine vekili gibi hem uygulamadan haberdar olan hem de toplumun sorunlarına duyarlı olan vekiller sayesinde telgraf ücretlerinin görüşülmesi konusundaki önerenin yürütme erkine havalesi mümkün olmuştur. Aslında bu durum mecliste toplumu temsilen yer alan vekillerin aynı duyarlılıkta ve meslekleri hakkında aynı bilinç ve sorumlulukta olmadıklarını göstermektedir.

---

²⁸³ MMZC, 17 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 49.Toplantı, s.570.

4.6. POSTA VE TELGRAF NEZARETİ

4.6.1. Posta ve Telgraf Nezareti Teşkilatı Hakkındaki Kanun Lâyihası

Posta ve Telgraf Nezaretinin Tensikâtı Hakkında Sadaret Tezkeresi²⁸⁴ 5 Kanunusani 1324 tarihinde mecliste görüşülen konular arasında yerini almıştır. 2 aydan az bir süre sonra nezaret teşkilatı konusunda kanun hazırlanarak 23 Şubat 1324 Pazartesi günü Zabıt Ceridesinde 'Posta ve Telgraf Nezareti teşkilatı hakkındaki kanun layihası' ismiyle tartışmaya açılmıştır²⁸⁵. Bu kanun layihasında Posta ve Telgraf Nezareti İç İşleri Bakanlığı'na bağlı ikinci derece bir bakanlık şeklinde yapılandırılmıştır. Ancak bu durum yani hem bir bakanlığa bağlı olma hem de bakanlık unvanı taşıması eleştirilmiştir²⁸⁶. Posta müdürlüklerinde hangi ne tür çalışanlar olacağı, bunların sayısı, memurların sınıfları, hangilerinin maaşlarının ne şekilde artacağı, İdare Meclisinin ne usulde toplanacağı, kimlerin katılacağı gibi teşkilat yapısı belirlenmiştir. Bu tasarinin görüşülmesinde Konya vekili Mehmet Vehbi Efendi, mevcut durumdaki Posta ve Telgraf teşkilatı yapılanması bilinmeksizin, bu yapılanmadaki eksikliklerin sorunların tespit edilmeksizin, mevcut durumu gösteren bir istatistik olmaksızın tasarındaki teşkilat yapısının neye göre değerlendirileceğini sorgulamıştır. Bu çekincesini

“vilâyâtı Osmaniyyede kaç Posta ve Telgraf Daireleri var? Her bir dairede kaçar memurları var? Memurların işi nedir? Evvel emirde bunu bilmekliğimiz lâzım. Post a ve Telgraf Nezareti, bunun, evvel emirde bir cetvelini göndermeli, bir icmal defteri vermeli ki, oraların ahvaline vâkıf olalım. Onlar 4 tane Müdiriyet koyuyorlar, caizdir. Belki biz 8 tane diyeceğiz. Zira bu işe bu, efendiler, azdır diyeceğiz, yahut onlar 4 tane diyorlar, olur ki biz iki tane diyeceğiz. Zira bu işe 4 tane çok diyeceğiz. Bundan dolayı kaç daire var ve dairelerin her birinin memurları kaçar tane ve o memurların görmüş olduğu vazifeler nedir? Bunu bilmek lâzımdır. Eğer biz bunu bilemezsek, bilmeyince nasıl rey verebiliriz ve bu yolda bu olsun diye nasıl diyebiliriz²⁸⁷?”

²⁸⁴ MMZC, 5 Kanunusani 1324, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 14.Toplantı, s.242

²⁸⁵ MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s.173, 174

²⁸⁶ MMZC, 23 Şubat 1324, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s.182.

²⁸⁷ MMZC, 23 Şubat 1324, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s. 178.

şeklinde dile getirmiştir. Posta ve telgraf çalışanlarına dair bir istatistik tutulmamasını eleştiren benzer görüşler de yer almıştır²⁸⁸. Ayrıca Canik vekili Halil Bey tarafından bu teşkilat kanunundan başka çalışanların görev ve yetkilerinin düzenlendiği bir kanun layihasının da yapılması gerektiği ve bu kanun layihasının yapılması gereken düzenleme ile beraber değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir²⁸⁹. Benzer şekilde bu 26 maddelik layihanın yetersiz olduğu, mevzuatın memurların vazifelerini gösterecek şekilde tamamlanması gerektiği yönünde görüşler de olmuştur²⁹⁰. Sonuç olarak layiha, özellikle maaşlara dair sağlıklı bir karar alınması amacıyla Maliye Encümenine havale edilmiştir²⁹¹.

4.6.2. Bütçe Harcamalarında Şeffaf Olunmamasının Eleştirilmesi

Mecliste gerekli konuları görüşmek üzere oluşturulmuş encümenlerden olan Posta ve Telgraf Encümeninin Posta Ve Telgraf Nezareti Tensikati İçin 1324 Senei Maliyesinde Sarfına Lüzum Görülen Mebaliğ Hakkında Kanun geldiği sırada dağılmış olduğu belirtilerek Reis tarafından layihanın Muvazene Encümeni'ne gönderilmesi önerilmesine rağmen o sırada mecliste bulunan diğer vekillerin bu fikre katılmayıp farklı fikirler önerdikleri söz konusu Meclis-i Mebusan zabıt ceridesinde sabittir²⁹². Aslında bu durum, dönemin meclis yapısı değerlendirildiğinde, vekillerin başkanın dediğine göre hareket etmeyip özgür şekilde fikirlerini ifade edebildikleri bir ortamı haiz olması açısından demokratik tartışmalara sahne olan bir meclis yapısı şeklinde nitelenebilir. Bahsekonu 'Posta ve Telgraf Nezareti Tensikati İçin 1324 Senei Maliyesinde Sarfına Lüzum Görülen Mebaliğ Hakkında Kanun' yalnızca 3 maddeden ibaret olup, konu

²⁸⁸ MMZC, 23 Şubat 1324, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s.188.

²⁸⁹ MMZC, 23 Şubat 1324, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s.180.

²⁹⁰ MMZC, 23 Şubat 1324, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s.183.

²⁹¹ MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı s.194.

²⁹² MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s.169, 170

itibariyle Posta ve Telgraf Nezareti için ayrılmış olan bütçenin ıslahat çalışmaları kapsamında yetersiz kaldığından hareketle yıllık tahsisatına ilaveten 1 388 850 kuruş ek ödenek verilmesine ilişkindir. Meclis tutanaklarından anlaşıldığına göre kanun okunduktan sonra hangi komisyona gönderilmesi görüşülürken araya giren vekil Yorgi Boşo Efendi,

“Senei haliyeye mahsuben munzam tahsisat aranıyor. Munzam tahsisat verebilmek için asıl tahsisatı bilmeliyiz. Bir senei haliye zarfında ne varidatımız var, ne masarifatımız var? Ne bütçe gördük, ne hesap gördük. Nasıl fazla bir tahsisat vereceğiz? Mademki esaslı tahsisatı bilmiyoruz...²⁹³”

şeklindeki sözleri Posta ve Telgraf Nezareti'nin kurumsal şeffaflık politikasından oldukça uzak olduğunu ifade etmiştir. Zira yıllık bütçe gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu sözlerin söylenmemişçesine göz ardı edilerek doğrudan kanunun dağılmış gibi bulunan Posta ve Telgraf Encümeni'ne havale edilmesinin oylanması ve Posta ve Telgraf Encümeni'nin tekrar teşekkülünün Reisçe emrolunması, Posta ve Telgraf Nezareti'nin gelir ve giderlerinin, işleyişinin ya reis ve diğer vekillerce umursanmadığını yahut umursanıyor olsa da Yorgi Boşo Efendi'nin kaale alınmayan sözlerinden sonra cesaretleri kırıldığından konuyu tartışmaya aç(a)madıklarını, sonuç olarak Posta ve Telgraf Bakanlığı'nın harcamaları ve kârının bilinmemesine rağmen yıllık bütçesinin yetmediği ve ek tahsisat yapılması konusunun analiz edilmeksizin tartışılmaksızın meclisten encümene havale edildiği üzücü gerçeğini göstermektedir. Aslında günümüzde de aynı hatalar devam etmekte ve kurumların şeffaflık politikasına uymayan işlemlerinin ve buna yönelik çözüm odaklı tartışmaların yokluğunun gelir gider arasında gidere yönelik uçurumun doğup büyümesine yol açmakta olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan; içeriği düşünüldüğünde; Posta ve Telgraf İdaresiyle vilayetlerdeki Posta ve Telgraf İdarelerinin teşkilatını ve çalışanların maaşlarını düzenleyen Posta ve Telgraf Nezareti teşkilatı hakkındaki kanun layihası'nın mecliste

²⁹³ MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İctima Senesi:1, 38.Toplantı, s. 170.

okunması ardından Posta ve Telgraf Encümeni reisinin değerlendirmeleri dikkate alındığında hukuki düzenlemeler ile telgraf işlerinin yürütülmesinden sorumlu nezaretin teşkilat yapısının yeniden düzenlenerek Posta ve Telgraf Encümeni reisinin ifadesiyle

“Posta ve telgraf umurunun memleketimizde pek noksan bir surette cereyan ettiği cümlemizin malûmudur. Bu da bittabi iki şeyden neşet ediyor. Birisi, vesaiti nakliyeden henüz iyi tekemmül etmemiş olması, diğeri, asıl Posta ve Telgraf Nezareti'nin vazifesini layikiyle ifa etmemesidir²⁹⁴.”

şeklindeki sözlerinden anlaşıldığı üzere işleyişteki aksaklıkların giderilmesinin amaçlandığı söylenebilir.

Posta ve Telgraf Nezareti için ayrılmış olan bütçeye ek ödenek verilmesine dair Posta ve Telgraf Nezareti Tensikatı İçin 1324 Senei Maliyesinde Sarfına Lüzum Görülen Mebaliğ Hakkında Kanun mecliste vekil Yorgi Boşo Efendi haricinde kimse tarafından sorgulanmamıştır. Bu durum yani Posta ve Telgraf İdarei Umumiyesinin bütçe artırımına yönelik taleplerin sorgusuz sualsiz kabul edilmesine yönelik meclis tutumu, belirli aralıklarla tekrarlanmıştır. Selanik'te inşası mukarrer Posta ve Telgraf binası mesarifi inşaiyesi için 12 000 liranın Posta ve Telgraf İdarei Umumiyesinin 1326 senesi bütçesine ilavesi hakkında Sadaret tezkiresinin mecliste okunduktan sonra üzerine görüş eleştiri sorgu yapılmaksızın Muvazenei Maliye Encümenine havale edilmesi²⁹⁵ meclisin aynı tutumuna bir diğer örnektir. Bundan başka Posta ve Telgraf İdaresi İstanbul Başmüdüriyetindeki işlerin kesreti sebebiyle, yeni alınacak memurin ve müstahdemin ücuratı karşılığı olarak 1326 senesi bütçesine 38 400 kuruşluk ek yapılmasına dair Maliye Nezareti tezkiresi okunduktan sonra Rıza Paşa'nın söz alarak Posta ve Telgraf idaresinde yabancı unsurlu işlerin görüldüğü birimlerde Fransızca bilen memurların atamalarının yapılmayarak işten çıkarılmaları ve Fransızca dil bilmeyen yeni memurların alınarak bu memur maaşları için ek

²⁹⁴ MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı, s.175.

²⁹⁵ MMZC, 21 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 20.Toplantı, s.413.

bütçe istenmesini uygun bulmayan görüşü diğer birkaç vekilce eleştirilmiştir. Bunun üzerine meclis başkanı ek bütçe talebini mecliste tartışmaya açmak yerine muvazene Encümenine havale edilmesine karar vererek “Bu iş bitti efendim” diyerek konuyu kapatmıştır²⁹⁶.

4.7. ASKERLERE TELGRAF GÖNDERİMİNE YÖNELİK HUKUKİ DÜZENLEME

Efradı Asakiri Şahane Namlarına Keşide Edilecek Telgraf Havalenmeleri Hakkında Kanun Layihası ile askerlere gönderilecek telgraflara yönelik düzenleme yapılması amaçlanmıştır. Ancak askerlere gönderilecek para için veya çamaşır gönderimi gibi başka posta iletimi için ücretlendirmelerin yeniden düzenlenmesi gerektiğine dair tartışılmış ve daha sonra müzakere edilmek üzere encümene iade edilmesi kararlaştırılmıştır²⁹⁷. Burada meclis tartışmaları değerlendirildiğinde, vekillerin, sunulan bir kanun layihasını değerlendirirken bağlantılı diğer konuları da ele alarak tartışmaları söz konusu olmuştur. Bu şekilde bağlantılı diğer tekliflerin de olduğu belirtilmiş ve bu layihanın posta iletimi, emanet alımı gibi bağlantılı diğer konularla birlikte görüşülerek karara bağlanması talep edilmiştir. Bu layiha üzerine tartışmalar, her bir durum için spesifik kazuistik düzenleme yerine meclisin kanun yapımındaki temel esaslardan olan soyut ve genel kural koyma anlayışı benimsediğini göstermektedir. Ayrıca vekillerin bağlantılı konuları gündeme getirmesi, encümenden gelen tekliflerin alelade bir tutum içerisinde oylanmadığını, kanunlaştırma sürecinde ideal olan en iyi olanın yapılması yönünde çaba harcadığını göstermektedir. Bu şekilde hareket edilmesi, kanunlaştırma sürecini uzattığı nedeniyle eleştirilebilir. Ancak kanunlaştırma sürecinin kısaltılması için benzer konuları farklı farklı düzenlemelerde ele almak hem aynı

²⁹⁶ MMZC, 31 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24.Toplantı, s.498.

²⁹⁷MMZC, 16 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 4. Toplantı, s.49, 50.

konunun farklı kanunlarda tekrar tekrar düzenlenmesi anlamına gelecektir, hem de aynı kanunun farklı kanunlarda birbiriyle çatışan hükümlerin doğma ihtimalini doğuracaktır. Oysa ki meclisin bu yaklaşımı sayesinde kanunlaştırma süreci uzamakla birlikte bağlantılı konuların tamamını kapsayan tek bir kanun çıkarılarak bahsedilen sorunların doğması engellenmiş ve kaliteli kanunlar elde edilmiş olacaktır.

4.7.1. Telgraf Gönderimi Ve Benzer Konuların Değerlendirilmesi

4.7.1.1. Askerlere Para Gönderimi

Askerlere gönderilen telgraflara yönelik düzenleme sırasında askerlere akçe gönderimi de tartışılmıştır. Burada Ayıntap vekili Ali Cenani Bey, açıklamasında askerlere akçe çıkını gönderiminde indirim talebini değerlendirirken uygulama hakkında bilgi vermiştir. Bu konuda Posta ve Telgraf Nezareti, akçe çıkınlarını para gönderimi şeklinde ayrı bir gönderi olarak nitelendirmeyip, kıymetli paket sınıfına dahil etmektedir. Kıymetli paket gönderimi için nakil ücreti yanında ayrıca normal gönderi söz konusu olmadığı için paketin zarar görmesi halinde gündeme gelecek tazminat da düşünülerek sigorta ücreti de alınmaktadır. Buna karşın askeri bölgeye teslim için gönderilen akçe çıkınlarının kıymetli paket kapsamında kabul edilmediği belirtilmiştir. Kıymetli pakette gönderilen kişiye elden teslim esastır. O kıymetli paketi gönderilene teslim etmesi için bir memur görevlendirilmektedir. Askeri birlikler sürekli hareket halinde olduğundan her bir asker için elden teslimle görevli o birliği takip edecek bir memurun görevlendirilmesi mümkün olmadığından askeri birliklere kıymetli paket gönderimi kabul edilmemektedir. Akçe çıkınları da kıymetli paket gönderimi kapsamında değerlendirildiğinden, askerlere akçe çıkını göndermek isteyen kişilerin bu gönderileri kabul edilmemekte, askerlerin olduğu birliklere akçe çıkını gönderilememektedir. Diğer taraftan merkezlere telgraf ve posta iletimi mümkündür²⁹⁸. Dolayısı ile, alıcının askeri birlikte olması durumunda akçe çıkını

²⁹⁸MMZC, 3 Kanunuevvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:2, 9. Toplantı, s.171

gönderim ücretinin düşürülmesi veya hiç ücret alınmamasına yönelik teklif, böyle bir uygulama olmadığından gündemden düşmüştür. Diğer taraftan gerek Posta ve Telgraf Nezareti, gerekse encümen, askeri birliklerde yer alan subaylara düzenli olarak maaş ödendiğinden, kendilerine herhangi bir şekilde para gönderilmesi halinde, bu gönderi ücretinin alıcı subay olduğu için gönderinin ücretsiz yapılması teklifini uygun görmemiştir²⁹⁹.

4.7.1.2. Askerlere Telgraf Gönderimi

Askerlere telgraf gönderimi konusunda kelime sayısı uygulamasının dışına çıkılarak sabit ücret getirilmiştir. Buna yönelik madde,

“Seferberlik zamanına münhasır olmak üzere, efrad-ı asakir-i şahane namlarına kabul olunacak telgraf havalelerine ait olarak Posta ve Telgraf merakizi beyinde keşidesi mutad olan telgrafnamelerden kelime adedine bakılmaksızın yalnız yüz para ücret istifa edilecektir.”

şeklinde kabul edilmiştir³⁰⁰. 100 paradan daha uygun fiyata gelecek az sayıda kelimeyi içeren telgraf gönderimi düşünülerek bu uygulamanın adil olmayacağı akla gelse de askerlere gönderilen telgraflar 100 paradan az tutacak kadar kısa olmadığından, bu uygulama askerler için bir pozitif ayrımcılık şeklinde teşvik edici unsur niteliğindedir.

4.7.1.3. Askerlere Posta Gönderimi

Askerlere kıymetli posta gönderimi, birlikler yerleşik bulunmayıp hareket halinde olduğundan kabul edilmemektedir. Normal posta gönderimi mümkündür. Askerlere gönderilecek normal posta gönderiminde indirim uygulanması kararlaştırılmıştır. Buna göre 5 kiloya kadar her bir kilo için 1 kuruş ücret öngörülmüştür. Maddeye, 2 kuruştan aşağı bir gönderinin kabul edilmeyeceği

²⁹⁹MMZC, 3 Kanunuevvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:2, 9. Toplantı, s.171.

³⁰⁰MMZC, 3 Kanunuevvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:2, 9. Toplantı, s.171.

eklenmiştir³⁰¹. Bu şekilde posta gönderimine yönelik madde, telgraf gönderimine yönelik birinci madde sonrasında ikinci madde olarak yer almıştır. Böylece benzer konuların birlikte yer aldığı bir kanun çıkarılmış, meclisteki 16 Teşrinisani 1331 tarihli toplantıda yapılan tartışmalar³⁰² sonuç vermiştir.

4.8. TELGRAF İŞLEMLERİNE YÖNELİK YENİLİKÇİ GİRİŞİMLER

4.8.1. Teknolojik Tartışmalar

4.8.1.1. Telgraf Ve Telefon Tesisi Ve İşletmesinde Devlet Tekeline Yönelik Kanunlaştırma Çalışmaları

Günümüzde Anonim Şirket yapısını haiz PTT AŞ, 6475 sayılı Posta Hizmetleri Kanunu uyarınca 6ncı maddede posta tekeli düzenlenmiştir. Osmanlı zamanında da devlet tekeli söz konusudur. Amerika'da telgraf işletmesi şirketlere verilmişken³⁰³, Avrupa ve Osmanlı'da devlet tekelinde tutulmuştur. Ancak bu tekel, günümüz tekelinden farklıdır. Osmanlı dönemi tekeli, Telgraf ve Telefon Tesisi İle İşletmesinin Devletin Tahtı İnhisarında Bulunduğuna Ve Hilafına Hareket Edenler Hakkında Tatbik Edilecek Ahkamı Cezaiyye Ait Kanun Layihası'nda hükme bağlanmıştır.

Telgraf ve telefonun tesis edilmesi ve bunların işletilmesinin devlet tekeline alınması planlanmıştır. Bu doğrultuda Telgraf Ve Telefon Tesisi İle İşletmesinin Devletin Tahtı İnhisarında Bulunduğuna Ve Hilafına Hareket Edenler Hakkında Tatbik Edilecek Ahkamı Cezaiyye Ait Kanun Layihası meclise sunulmuştur. Layihanın ilk maddesi

“Madde 1. — Memaliki Osmaniyede telgraf ve telefon tesis ve işletilmesi Devletin tahtı inhisarındadır. Şu kadar ki, bir kimse tahtı tasarruf veya

³⁰¹MMZC, 3 Kanunuevvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 9. Toplantı, s.171

³⁰²MMZC, 16 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 4. Toplantı, s.49, 50.

³⁰³ MMZC, 28 Mart 1327, Devre:1, Cilt:5, İçtima Senesi:3, 76. Toplantı, s.154.

isticarında bulunan emlak ve arazi dahilinde ahire veya umuma ait mahallerden geçmemek üzere hudutu muhabere tesis edebilir³⁰⁴.

şeklindedir. Bu madde gerek amaçsal yorum gerek lafzi yorum ile aşağıda değerlendirilmiştir.

Buna göre telgraf ve telefon tesisi ve işletilmesi devlet tekelindedir. Ancak bireylere, başkasına veya kamuya ait yerlerden geçmemek şartıyla, kendi mülkiyetlerinde olan taşınmazlar üzerinde haberleşme hattı tesis etmelerine izin verilmiştir. Bu şekilde aslında devlet tekeline istisna getirilmiştir. Zira devletin hem kullanımını hem de tesisini üstlendiği telgraf için gerekli haberleşme hattının bireylerin kendilerinin de tesis etmesine imkan sunulmuştur. Aslında burada amaç, devlet yükünü hafifletmektir. Zira isteyen kişiler, kendi mülklerine haberleşme hattı çekmeyi üstlendiklerinde, devlet, bu durumdaki birçok özel mülkiyete hat çekimi külfetinden kurtulmuş olacaktır.

Kanun bireylere yalnızca mülkiyet sahibi oldukları taşınmazlar için değil, ayrıca kiracı oldukları taşınmazlar için de haberleşme hattı tesisi izni tanımıştır. Bu şekilde daha çok yere hat çekiminin bireylerce üstlenilmesi amaçlanmıştır.

Kanun maddesinin görüşülmesinde telgraf ve telefon gibi haberleşme alanındaki teknolojik gelişmeler için kanunlaştırma süreçlerinde diğer ülkelerdeki kanunların da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Nitekim Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili Şükrü Bey, açıklamasında diğer ülkelerde de telgraf, telefon gibi haberleşme araçlarının devlet tekelinde olduğunu söyleyerek, bu kanun ile hukuki zemin oluşturulan devlet tekelinin Osmanlıya münhasır olmadığını vurgulamıştır.

---

³⁰⁴MMZC, 12 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:1, 41. Toplantı, s.575

Milli Eğitim Bakanı ve Posta, Telgraf ve Telefon Bakan vekili Şükrü Bey, kanun maddesine yönelik olarak yapıcı eleştiriler ve tekliflerde bulunmuştur. Örneğin; “Memaliki Osmaniyyede telgraf ve telefon tesis ve işletilmesi Devletin tahtı inhisarındadır.” şeklinde başlayan birinci maddede telgraf ve telefon kelimelerinin kullanılmaması gerektiğini arz etmiştir. Ona göre bilimsel gelişmeler dolayısıyla haberleşme araçları çok kısa sürede gelişmekte ve değişmektedir. Bu nedenle halihazırdaki haberleşme araçları olan telgraf ve telefon gibi kısa süre sonra yeni iletişim araçları da keşfedilecek ve kullanılacaktır. Bu kanunda amaç yalnızca telefon ve telgrafa yönelik düzenleme yapmak olmayıp, haberleşme araçlarının tamamına yönelik kanuni düzenleme yapmaktır³⁰⁵. Bu nedenle kanun maddesi, sonradan keşfedilebilecek yeni haberleşme araçlarını da kapsayacak şekilde ifade edilmelidir. Aksi takdirde her bir yeni haberleşme teknolojisi için boşluk doğacak ve ya kanunda düzeltmeye gidilmesi gerekecek, yahut yeni bir kanun yapılması gerekecektir. Hem boşluk doğmasını engellemek, gereksiz kırtasiyecilikten kurtulmak hem de meclisin vaktini israf etmemek adına bu şekilde bilişim teknolojileri için kapsamlı bir kanun oluşturulması gerektiğini açıklamıştır.

“Memaliki Osmaniyyede telgraf ve telefon tesis ve işletilmesi Devletin tahtı inhisarındadır.” şeklindeki maddenin, “Memaliki Osmaniyyede bir mahalden diğer mahalle işaret ve savt nakline hadim vesaiti muhabere tesisi ve bunların işletilmesi Devletin tahtı inhisarındadır” olacak şekilde değiştirilmesini teklif etmiştir. Kanunda geçen “telgraf ve telefon” ibareleri yerine “vesaiti muhabere” tabirinin kullanılmasını önermiştir³⁰⁶.

---

³⁰⁵MMZC, 24 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:1, 45. Toplantı, s.668

³⁰⁶MMZC, 24 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İctima Senesi:1, 45. Toplantı, s.668

4.8.1.2. Haberleşmeyi Sağlamak Üzere Yeni Araç Tesisi

Haberleşmenin geliştirilmesi için Osmanlı'da teknoloji yakından takip edilmiştir. Örneğin dönemin Posta ve Telgraf Nazırı Oskan Efendi, 1330 senesi Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti bütçe görüşmeleri sırasındaki açıklamasında gişelerde halkın beklememesi, vakit kaybetmemesi ve güzel muamele görmesi için önemli merkezlere, insanların parasını atıp pulunu alıp gideceği şekilde otomatik makinalar getirileceğini belirtmiştir³⁰⁷. İletişim hizmetindeki bu ve benzeri gelişmeler, halka daha iyi sunulmasının bakanlıkça önemsendiğini göstermektedir.

Haberleşmede nakliyatın nasıl sağlandığı incelendiğinde gönderiler öncelikle hamallarca taşınmış, ardından arabalarla -ki bundan kasıt otomobil değil, at arabalarıdır- sonrasında teknolojinin ülkeye getirilmesiyle otomobillerle taşınmıştır³⁰⁸. Ancak buna rağmen gerek benzin eksikliği, gerek yolların azlığı ve hatta birçok yörede hiç yol olmaması, gerek otomobillerin tamirinin ekonomik ve fiziksel imkansızlıklar dolayısıyla yaptırılamaması, posta iletiminde gecikmelere, aksamalara neden olmuştur. İzmir ile İstanbul arasında telgraf iletiminin demiryolu ile trenlerle sağlanması³⁰⁹ gibi birçok telgrafın posta ile gönderimi düşünüldüğünde posta iletimindeki aksamalar telgraf iletiminde aksamalara neden olmuş ve şikayetlere başgöstermiştir.

4.8.2. Memur İstihdamında Yeni Yöntem

Memur istihdamı için 5 Temmuz 1330 tarihli toplantıda staj yöntemi getirildiği belirtilmiştir. Aslında benzer bir yöntem "Posta ve Telgraf Nezaretinde bir Tatbikat Mektebi açılarak esasen Rüşdiye derslerini görenler bu mektebe

³⁰⁷ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 362

³⁰⁸ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 362

³⁰⁹ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İctima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 363

alınmalıdır” şeklinde 1327 tarihinde önerilmiştir³¹⁰. Ancak hayata geçirilmemiştir. 1330 tarihli görüşmede belirtilen staj usulünde ise memurlar doğrudan işe başlamadan önce vazifelerini öğrenmek üzere staj yapacaklardır. Staj yaptıkları sürede kendilerine maaş bağlanacaktır. Bu usulün benimsenmesi ile şakirt usulü denilen maaşsız memur çalıştırılmasına son verilmiştir. Ayrıca memur maaşlarında da iyileştirmeye gidilmiştir. Memurların stajlarını tamamlayarak işe başlamaları halinde en az 400 kuruş maaş almaları sağlanmıştır³¹¹. Önceki sistemde 150 kuruş ile çalışan memur maaşlarının en az 400 kuruş lacak şekilde düzenlenmesi, memurlar için önemli bir teşvik unsurudur.

---

³¹⁰ MMZC, 2 Nisan 1327, Devre:1, Cilt:5, İçtima Senesi:3, 80. Toplantı, s.329.

³¹¹ MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı, s. 385.

SONUÇ

Osmanlıda tatarların menzillere yürüyerek iletmekte oldukları iletişim algısının teller üzerinden saniyeler içerisinde gerçekleşen telgraf teknolojisi ile yeni boyut kazanması üzerine buna yönelik kurumsal yapılanma, bunun için gerekli işlemleri sağlayacak kalifiye eleman ve teçhizat temini, uzmanların yetiştirilmesine yönelik eğitimde yeni atılımlar gibi birçok olgunun hazırlanması ve bunların hukuk ile işlerlik kazanması, açıklamak gerekirse bir düzene sokulması gerekmiştir. Özellikle Osmanlı'da telgraf teknolojisi yakından takip edilmiştir. Aylar süren haberleşme süresini saniyelere düşüren, mesafeleri önemsizleştiren³¹² telgraf teknolojisi, haberleşmede çığır açmıştır. Telgrafı insan vücudundaki sinir, his ve harekete benzeten Meclisi Mebusan vekili Cemil Bey'in

“Arkadaşlar, bir memlekette telgraf, vücudu insaniyetteki asap, his ve hareket gibidir. Âsâp ve his ve hareket nasıl ki, dimağdan etrafa ve etraftan dimağa götürür, getirir, kezâlik telgraf Merkezden Kazalara, Livalara, Livalardan Merkeze, bütün âleme haber götürür ve getirir³¹³.”

şeklindeki sözleri bu teknolojinin öneminin vekillerce de farkında olduğunu göstermektedir. Gelişen bilgi teknolojilerini Osmanlı'nın yakından takip etmesi, telgraf hatları ile gerek yurt içi gerek yurt dışı haberleşmesini hızlandırmıştır. Diğer taraftan Osmanlı'nın teknolojiyi yalnızca takip etmesi, kendi teknolojisini üretmeye yönelik bir çabaya girişmemesi eleştiriye açıktır. İncelenen kaynaklarda Osmanlı'da teknoloji üretimine yönelik hiçbir tartışmaya rastlanmamıştır. Elektrik, uçak, telgraf gibi geçmiş teknolojilerde Osmanlı hep aynı tutum içerisinde olmuştur. Yeni bir buluşu yakından takip etmiş, bunun topraklarında uygulanmasını sağlamıştır. Yeni teknolojiyi ülkeye transfer ederek

³¹² Aydoğan, A; Başaran, F. (2012). Yeni Medyayı Alternatif Medya Bağlamında Anlamak. In *Alternatif Medya, Alternatif Gazetecilik*, 213 - 247. Konya: Literatürk Yayınları, s.215.

³¹³ MMZC, 21 Temmuz 1328, Devre:2, Cilt:2, İctima Senesi:1, 46. Toplantı, s.621.

bu teknolojinin kullanımı için gerekli personelin eğitilmesi çalışmalarına ağırlık vermiştir. Ancak hiçbir zaman teknoloji üretimi veya geliştirilmesi doğrultusunda hareket etmemiştir. Osmanlı'nın bu tutumu, günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nde benzer şekilde devam etmektedir. Teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesi, bunların kısa sürede ülke içerisinde uygulanması iyi bir tutum olmakla birlikte ideal olan ve yapılması gereken, bunların ülke içerisinde üretiminin ve geliştirilmesinin sağlanması için gerekli altyapının hazırlanmasıdır. Eski köye yeni adet getirilmelidir. Bunun için eğitim ve akademi başta olmak üzere mevcut durum analiz edilerek özellikle bilişim teknolojilerine yönelik yenilikçi bir potansiyel oluşturulmalıdır. Bilgi teknolojilerinin geliştirilmesi için yeni bir sistem kurulmalı ve gerekli bütçe ile desteklenmelidir.

Telgraf hatları yönetimi işletmesi devlet tekelinde olmakla birlikte bir iletişim aracı olarak telgraf, yalnızca devlet işlerine tahsis edilmemiştir. Halkın da kullanımına açılmıştır. Osmanlı'nın halkın haberleşmesinde telgraf kullanımına izin verdiği dönemde yurt dışında birçok ülke telgrafı yalnızca devlet haberleşmesinde kullanmış, halkın kullanımına çok daha sonraları izin vermiştir. Osmanlı'nın bu tutumu, tebaasına verdiği önemi göstermektedir. Yalnızca telgraf kullanımına izin verilmesi değil, ayrıca telgraf ücretlerinin diğer ülkelerde mesafelere göre belirlenirken Osmanlı'da gönderi ücretlerinin önceleri mesafelere göre belirlenip ardından ücretlerin oldukça düşürülerek mesafe farketmeksizin sabitlenmesi toplum refahına önem verildiğinin, sosyal devlet ilkesinin uygulandığının bir başka örneğidir. Diğer taraftan haberleşme hürriyetinin, kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliğinin korunması gibi hakların ihlal edilerek telgrafların sızdırıldığı hatta haber değeri olanların basında yer aldığı durumlarla sıkça karşılaşmıştır. Telgrafın henüz sahibine ulaşmadan önce haberlere konu olması nedeniyle alıcının olayı telgraftan değil, basından öğrendiği durumlar oldukça fazlalaşmış ve bu durum mecliste tartışılmıştır. Bu şekilde basının yani özel sektörün dahi telgrafları bir şekilde öğrenerek çekilen telgraf henüz varış noktasına ulaşmadan evvel yapılan işlemin bir yasal dayanağı olmamasına ve birçok temel hakkı ihlal etmesine

rağmen telgrafı yayımlamaları gerçeği düşünülürken telgraf içeriklerine ulaşmanın kolay olduğu yönünde bir izlenim uyanmaktadır. Bu şekilde bireylerin bile telgraf içeriklerine ulaşıyor olmaları, Sultan'ın veya ilgili resmi kurumların evleviyetle telgraf içeriklerine erişebilecekleri göstermektedir. Dolayısıyla devletin telgrafı halkın kullanımına açması tebaaya hizmet eden bir sosyal devlet anlayışıyla hareket ettiği şeklinde değerlendirilebileceği gibi, tebaanın haberleşmesinden anında haberdar olarak tebaa üzerindeki kontrolü artırmaya yönelik bir adım şeklinde de nitelendirilebilir. Buradan hareketle aslında telgrafla Amerikalı bilim adamları sayesinde tanışan Osmanlı'nın 1847 yılında telgraf hattı döşenmesini onlara teklif etmesine rağmen onların reddetmesine karşın Fransa'nın Osmanlı'ya telgraf hattı döşemek için oldukça istekli davranmasının nedeni de Osmanlı iletişiminden haberdar olmak istemesi olabilir. Bu şekilde iletişimden başka ülkelerin haberdar olmaları, gerek askeri gerek resmi yazışmalara hakim olarak devlet politikasından haberdar olmaları anlamına gelmektedir. Günümüzde devletler hem diğer devletlerin iletişimini internet teknolojisi ile öğrenmeyi amaçlamakta hem de bireylerin iletişimini ve yaşamlarını izlemektedir. Zira özel hayatın gizliliğinin korunması hakkının sıkça gündeme gelip tartışılmasının ve korunmasına yönelik sürekli yeni düzenlemeler yapılmasının nedeni de devletlerin bireyleri izleyerek kişilerin özgürlüklerini kısıtlamasına engel olunarak bireylerin özgürlüklerinin korunmasının sağlanmasıdır. Zira devletlerin bireyleri dinledikleri, izledikleri konusunda en barzi örneklerden biri 2011 Londra halk ayaklanması örneğidir. 2011 yılındaki Londra halk ayaklanması teknoloji dolayısıyla çok kısa sürede Birmingham, Nottingham, Leicester, Wolverhampton, Liverpool, Manchester, Bristol gibi İngiltere'nin büyük şehirlerine yayılmıştır³¹⁴. Bu ayaklanma en sonunda ayaklananların kendi aralarındaki mesajların devlet tarafından izlenmesi sonucu engellenebilmiştir. Günümüzde de bilişim teknolojilerinin özellikle iletişimin dinlenmesinde oynadığı rol, tarihte telgraf teknolojisinde de söz konusu olmuştur. Birçok ülkede telgrafın devlet tekelinde olmasının ve işletmesinin özelleştirilmemesinin nedeni, devlet sırlarının veya

---

³¹⁴ Tonkin, Pfeiffer, Tourte, 2012, s. 51

politikasının başka şirket veya devletlerce bilinmesine engel olunmak istenmesidir. Ancak Osmanlı telgraf ağlarını kuracak ve cihazlarını üretip kullanacak bir altyapıyı aız olmadığından bu hatların döşenmesi için Fransa, Almanya gibi farklı ülkelerle anlaşmak zorunda kalmıştır. Devlet politikasından fakrlı ülkelerin haberdar olmasında kullanılan telgraf teknolojisi, Osmanlı'da iletişimi hızlandırmış olmasına karşın farklı ülkelerin ülke üzerindeki etkisini de artırarak devlet menfaatlerinin aksine bir rol de üstlenmiştir.

Modern bir teknoloji olan telgraf işlerinde özellikle maddi temelli birçok sorunla karşılaşmıştır. Devletin savaş durumunda olması, birçok bölgede telgraf tellerinin tadilat edilmesi gerektiği halde başıboş bırakılması, telgrafhanelerin olduğu binalardaki elverişsizlik, memur maaşlarının son derece yetersiz olması gibi durumlar meclis tartışmalarına konu olmuştur. Memur ücretleri yıllara göre artış göstermekle ve Telgraf Nezareti bütçesi yıllara göre artırılmakla birlikte bu artış ne Nezaret için ne de memur maaşları için yeterli olmamıştır. Zira memur maaşlarına yönelik mecliste hiçbir zaman bunların yeterli olduğunu savunan hiç kimse olmamıştır. Hem vekiller hem de bakan maaşların yetersiz olduğu konusunda hemfikir olmasına rağmen maaşlar iyileştirilip uygun hale getirilmemiştir.

Telgraf Nezareti bütçesi yıllara göre belirlenmiş ve her yıl daha yüksek meblağda olmuştur. Buna karşın her yıl bütçede artışa gidilmiştir. Üstelik her yıl birden fazla kez artışa gidilmiştir. Nezaretin bütçe artışı taleplerinin mecliste görüşülmesi sırasında bazı talepleri hiç tartışılmaksızın doğrudan kabul edilmiştir. Bu şekilde sürekli artışa gidilmesi, Nezaretin sürekli bütçesinde açık vermesi, ya yıllık bütçenin uygunsuz şekilde belirlendiğini yahut Nezaretin yıllık bütçeye uygun hareket etmediğini göstermektedir. Bütçede artış talebinde bulunulduktan ve onaylandıktan sonra aynı bütçe yılı içersinde tekrar tekrar artış talebinde bulunulması harcamaların plansız şekilde yapıldığı kanaatini güçlendirmektedir. Buna yönelik Nezaretin artış talebinde bulunabilmesi için

yapılan harcamaların ve bütçenin niçin yetersiz kaldığının açıklanması yani politika ve harcamalarında şeffaflık ilkesini benimsemesi gerektiği yönünde mecliste görüş belirtilmesine rağmen işleyişte bir değişiklik olmamış ve Nezaret, her yıl birden fazla kez bütçe artırım talebinde bulunmuştur.

Meclis görüşmeleri sırasında telgraf işlerindeki sorunların büyük kısmı maddi yetersizliklere ilişkin olduğundan birçok kanun ki bunlardan bütçe artırımına yönelik olanları genellikle kabul edilmiş, ancak bazıları üzerinde görüşler belirtildikten sonra Maliye Encümenine sevk edilmesine karar verilmiştir. Zabıtlar incelendiğinde reddedilen kanuna rastlanılmaması, meclisin işlevselliği hakkında sorun teşkil etmektedir. Bazı kanun görüşmelerinde belirtilen görüşler üzerine düzeltmeler yapılmış olmakla birlikte bunlar genellikle şekli düzeltmeler olup içerik değişikliği yapılması gerekenler ilgili encümene gönderilmiştir. Aslında bunların encümene gönderilmesi, işin uzmanlarca etkili şekilde değerlendirilmesi açısından olumlu olmakla birlikte meclisten telgrafla ilgili konulardaki tartışmalar sonrası birçok eleştiriye rağmen -bütçe yılının geçmiş olması dolayısıyla kabul edilse dahi uygulanamayacak olan bir öneri haricinde red yönünde herhangi bir karara rastlanmaması meclis tartışmalarının etkisiz olduğu kanaatini doğurmaktadır.

Telgraf teknolojisinin gelişiminin yakından takip edilmesine rağmen bu teknolojinin işletilmesinde kurumsallaşma, telgraf memurlarının yetiştirilmesine, memurların mesai usulünün, işe alım usulünün, maaşlarının ve benzeri unsurların belirlenmesine yönelik hukuki düzenlemeler büyük sorun teşkil etmiştir. Spesifik bir kanun yapılmamış olması sorunlara temel oluşturmuştur. Yalnızca uluslararası düzenlemelerin iç hukuka aktarılması yahut telgraf işlerinin diğer düzenlemelere göre gerçekleştirilmesi yeterli olmamıştır. Gerek kurumun yapması gereken işleri açıklayan gerekse çalışanların çalışma esaslarına yönelik herhangi bir yazılı düzenleme olmaması, işlemlerin teamüle göre yürütülmesi sorunlara neden olmuştur. Nitekim çalışanların yetki ve

sorumluluklarını öğrenebilecekleri veya uygulamada dikkat etmek zorunda oldukları kuralları içeren bir düzenleme olmaması, telgraf işlerinin içtihatlar üzerinden yürütülmesine neden olmuştur. Bu durumda ilgili bölgede telgraf işlerinin yürütülmesinde bir sorunla yahut yeni bir durumla karşılaşılması halinde ne yapılacağı merkeze sorulmuş ve merkezde o konuyla ilgilenen memur kendi tecrübe ve bilgisine göre cevap yazmıştır. Bu durumda işleyiş teamüle göre ve merkez çalışanlarının belirlediği kurallara göre gerçekleşmiştir. O merkez çalışanınin değişmesi halinde aynı konuda başka bir yerden soru gelmesi durumunda yeni çalışan kendi bilgi ve tecrübesine göre öncekinden farklı bir usul belirleyecek ve cevap yazdığı bölge yeni merkez çalışanınin belirlediği şekilde işleri yürütecektir. Bu durum bir standardizasyon oluşmasını engellemekte ve kurumsallaşmadan uzak olarak işlerin farklı bölgelerde farklı yürütülmesine neden olmaktadır. Bu sorunlar, işlerin düzenli yürütülmemesi, sürekli bütçe açıklarının oluşması, memurların farklı merkezlerde farklı şekillerde çalışmaları, yeni işe başlayanların ne yapacaklarını öğrenebilecekleri bir kaynak olmaması nedeniyle işi yaptıkça tecrübe ederek öğrenmeleri, iletilerde gecikmelerin, yanlışlıkların yapılması, iletilerin gizliliğinin ihlal edilerek başkalarına açıklanması şeklinde belirtilebilir. Tüm bu sorunların temelinde etkin hukuki zeminin hazırlanmaması yatmaktadır.

Günümüzde teknolojik gelişmelere yönelik işlemlerde yaşanan aksaklıkların birçoğunun gerekçesi bunların etkin hukuki altyapısının oluşturulmamasıdır. Özellikle bilişim teknolojilerindeki hızlı ilerleme karşısında bunlara yönelik hukuki düzenleme oluşturularak bu düzenlemelerin gerçekleşen yeniliklere uyarlanması mevzuat için gerekli prosedürden ötürü yavaş gerçekleşmektedir. Bu durumun çözümlenmesi yani hukuki prosedürün hızlandırılması mevzuat kalitesini düşürebilme riski dolayısıyla çok mümkün değildir. Ancak teknolojik gelişmelere yönelik hukuki düzenleme yapılmamasındaki temel neden bu gelişmeler için mevzuat oluşturulması gerektiği bilincinin oluşmamasıdır. Bir örnekle açıklamak gerekirse, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde birçok yeni suç, yeni ihlal gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği bunların

engellenmesi için spesifik direktif oluşturma yoluna giderken ülkemizde spesifik bir kanun oluşturmak yerine suçlar Ceza Kanunu ile, kişisel verilerin veya özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi Medeni Kanun ile korunmaya çalışılmış ve bunlara yönelik özel bir düzenleme yapılması gerektiği idrak edilerek spesifik düzenleme yapılmamıştır. Öyle ki kişisel verilerin korunmasına yönelik Avrupa Birliği 1996 yılında direktif yaparken ülkemizde 2016 yılında bu kanunu kabul etmiştir. O zamana kadar kişisel veriler diğer düzenlemeler altında değerlendirilerek korunmaya çalışılmıştır. Bu şekilde spesifik bir düzenlemenin yapılmaması nedeniyle bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler neticesinde yeni unsurların nasıl işleneceği, sorunların nasıl çözüleceğine bir açıklık getirilememiştir. Bu durum birçok aksaklık yaşanmasına neden olmuştur. Tarih biliminin temel amacı, geçmişteki olaylara bakarak geleceğe yön verilmesidir. Telgraf Osmanlı döneminde aylar süren iletişimi saniyelere düşüren, bağımsız bir haberleşme sektörü oluşturan ileri teknoloji olarak o dönemin iletişimde çığır açan icadı olması yönüyle günümüz bilgi teknolojilerinden farklı değildir. Bu nedenle bilişim teknolojilerine yönelik bugün yaşanan aksaklıkların temelinde de o zamanki aksaklıklarda olduğu gibi etkin hukuki altyapısının olmaması yatmaktadır. Sorunların çözülebilmesi için öncelikle gelişen teknolojinin yakından takip edilmesi ve ülke içine aktarılarak millileştirilmesi yoluna gidilmelidir. Bunun için telgraf mühendislerinde olduğu gibi öncelikle yurt dışında uzmanlar getirtilse de sonrasında kendi eğitim yapısının oluşturularak Türk uzmanların yetiştirilmesi gereklidir. Ardından ulusal kültüre ve yapıya uygun olarak teknolojinin özelliklerine göre özel kanun oluşturulması bu şekilde hukuka dayanarak işlemlerin yürütülmesi aksaklıkları minimuma indirecektir. Hukuk devleti olarak günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihine bakarak izlemesi gereken yöntem budur.

KAYNAKÇA

1.BİRİNCİL KAYNAKLAR

1.1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

1.1.1. İrade Dosya Usulü(DUİT),

58/63

58/62

1.1.2.Meclis-i Vükela Mazbataları(MV)

247/29

1.2.MECLİS-İ MEBUSAN ZABİT CERİDESİ (MMZC),

MMZC, 9 Kanunuevvel 1324, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 3. Toplantı.

MMZC, 21 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 20.Toplantı.

MMZC, 31 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24.Toplantı.

MMZC, 1 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 40. Toplantı.

MMZC, 2 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41.Toplantı.

MMZC, 3 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 42. Toplantı.

MMZC, 15 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 47.Toplantı.

MMZC, 17 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 49.Toplantı.

MMZC, 24 Şubat 1325, Devre:1, Cilt:3, İçtima Senesi:2, 51.Toplantı

MMZC, 23 Şubat 1324 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38.Toplantı.

MMZC, 5 Kanunusani 1324, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 14.Toplantı.

MMZC, 4 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 26.Toplantı

- MMZC, 7 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 4. Toplantı
- MMZC, 16 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 8.Toplantı
- MMZC, 7 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 27.Toplantı
- MMZC, 13 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 30. Toplantı
- MMZC, 16 Kanunusani 1325 Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 31.Toplantı
- MMZC, 11 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 29.Toplantı
- MMZC, 19 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 33.Toplantı
- MMZC, 30 Kanunusani 1325, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 39. Toplantı
- MMZC, 31 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24.Toplantı
- MMZC, 2 Kanunuevvel 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 15.Toplantı
- MMZC, 9 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 5.Toplantı
- MMZC, 11 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 6. Toplantı
- MMZC, 21 Teşrinisani 1325, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 10. Toplantı
- MMZC, 9 Şubat 1326, Devre:1, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 45. Toplantı
- MMZC, 19 Teşrinievvel 1327, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 9. Toplantı
- MMZC, 24 Teşrinievvel 1327, Devre:1, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 11. Toplantı
- MMZC, 18 Nisan 1327, Devre:1, Cilt:6, İçtima Senesi:3, 88. Toplantı
- MMZC, 13 Teşrinisani 1327, Devre:1, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 20. Toplantı
- MMZC, 28 Mart 1327, Devre:1, Cilt:5, İçtima Senesi:3, 76. Toplantı
- MMZC, 3 Temmuz 1328, Devre:2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 34. Toplantı
- MMZC, 16 Temmuz 1328, Devre: 2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 42. Toplantı

- MMZC, 21 Temmuz 1328, Devre:2, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 46. Toplantı
- MMZC, 5 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 63. Toplantı
- MMZC, 4 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 48. Toplantı
- MMZC, 9 Şubat 1332, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:3, 42. Toplantı
- MMZC, 21 Mayıs 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 10. Toplantı
- MMZC, 17 Kanunusani 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 17. Toplantı
- MMZC, 19 Kanunusani 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 18. Toplantı
- MMZC, 21 Kanunusani 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 20. Toplantı
- MMZC, 1 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 1. Toplantı
- MMZC, 8 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 3. Toplantı
- MMZC, 20 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 8. Toplantı
- MMZC, 29 Kanunuevvel 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 11. Toplantı
- MMZC, 16 Şubat 1330, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 33. Toplantı
- MMZC, 5 Temmuz 1330, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 37. Toplantı
- MMZC, 6 Temmuz 1330, Devre: 3, Cilt:2, İçtima Senesi:1, 38. Toplantı
- MMZC, 2 Nisan 1327, Devre:1, Cilt:5, İçtima Senesi:3, 80. Toplantı
- MMZC, 23 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 6. Toplantı
- MMZC, 30 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 8. Toplantı
- MMZC, 16 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 4. Toplantı
- MMZC, 26 Teşrinisani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 7. Toplantı
- MMZC, 12 Teşrinievvvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 41. Toplantı

- MMZC, 22 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 44. Toplantı
- MMZC, 24 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 45. Toplantı
- MMZC, 26 Teşrinievvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 46. Toplantı
- MMZC, 7 Kanunusani 1331, Devre:3, Cilt 1, İçtima Senesi:2, 19. Toplantı
- MMZC, 25 Kanunusani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 24. Toplantı
- MMZC, 26 Kanunusani 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 25. Toplantı
- MMZC, 3 Kanunuevvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 9. Toplantı
- MMZC, 14 Kanunuevvel 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:2, 12. Toplantı
- MMZC, 20 Şubat 1331, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 38. Toplantı
- MMZC, 24 Şubat 1331, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:2, 41. Toplantı
- MMZC, 24 Eylül 1331, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 36. Toplantı
- MMZC, 20 Mart 1333, Devre:3, Cilt:3, İçtima Senesi:3, 57. Toplantı
- MMZC, 9 Kanunusani 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 28. Toplantı
- MMZC, 17 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 19. Toplantı
- MMZC, 8 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 15. Toplantı
- MMZC, 10 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 16. Toplantı
- MMZC, 22 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 21. Toplantı
- MMZC, 1 Kanunuevvel 1332, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:3, 12. Toplantı
- MMZC, 2 Mart 1334, Devre:3, Cilt:2, İçtima Senesi:4, 60. Toplantı
- MMZC, 8 Kanunusani 1334 Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 30. Toplantı
- MMZC, 10 Kanunusani 1334, Devre:3, Cilt:1, İçtima Senesi:4, 31. Toplantı

2. DİĞER KAYNAKLAR

Akpınar, M. (2013). Bir Tanzimat Bürokratının Portresi: Krikor Ağaton Efendi (1823 - 1868). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28(2), 329 - 354. Eylül 26, 2017 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/58873> adresinden alındı

Aydoğan, A; Başaran, F. (2012). Yeni Medyayı Alternatif Medya Bağlamında Anlamak. In *Alternatif Medya, Alternatif Gazetecilik*, 213 - 247. Konya: Literatürk Yayınları.

Banar, S. (2006). Türkiye’de Haber Verme İşlevinin Kişilik Hakları ve Etik Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(15), 125 - 138. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55366> adresinden alındı

Bates, C. G. (2015). *The Early Republic and Antebellum America: An Encyclopedia of Social, Political, Cultural, and Economic History*. Routledge.

Beauchamp, K. G. (2001). *History of Telegraphy*. IET.

Bozkurt, R. (1966). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Buxton, W. J., Cheney, M. R., & Heyer, P. (Dü). (2015). *Harold Innis's History of Communications: Paper and Printing - Antiquity To Early Modernity*. London: Rowman & Littlefield.

Codding, G. A. (1988). Three Times Forty: The ITU in a Time of Change. L. S. Finkelstein (Dü.) içinde, *Politics in the United Nations System*, 324 - 349. Durham and London: Duke University Press.

Columbian Correspondence College. (1903). *A History of the Railway Mail Service*. Washington, D. C.

Conference Télégraphique Internationale De Vienne - Révision De La Convention De Paris. International Telecommunication Union (ITU) . (1868). Vienna: Imprimerie Imperiale Et Royale De La Tour Et De L'état (Kalenin ve Devletin İmparatorluk ve Kraliyet Basımı). Eylül 24, 2017 tarihinde <http://search.itu.int/history/HistoryDigitalCollectionDocLibrary/4.2.51.fr.200.pdf> adresinden alındı

Crew, M. A., ve Kleindorfer, P. R. (1992). *The Economics of Postal Service*. USA: Kluwer Academic Publishers

Çetin, M., & Kök, R. (2015). Kırım Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda Yaşanan Lojistik. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/10, 313 - 340.

Davison, R. H. (2003). Osmanlı İmparatorluğu'na Elektrikli Telgrafın Girişi. (D. M. Burak, & çeviren:, Dü) *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 14, 347 - 386. Ekim 18, 2017 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1271/14639.pdf> adresinden alındı

Demir, T. (2005). *Türkiye'de Posta, Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840 - 1920)*. Ankara: PTT Genel Müdürlüğü.

DİA. (2006). Müstahfız. *İslam Ansiklopedisi*, 109 - 111. Erişildi: Kasım 11, 2018. <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c32/c320084.pdf>.

Durgun, H. (2014). Teke Sancağı'nın Batısında Telgraf Hattı Tesisinin Gelişimi: Elmalı Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*(21), 67 - 85.

Friedman, W. F. (1928). *Report on the History of the Use of Codes and Code Language, the International Telegraph Regulations Pertaining Thereto, and the Bearing of This History on the Cortina Report*. Washington: U.S. Govt. Printing Off.

Gellman, R. M. (1996). Can Privacy Be Regulated Effectively on a National Level? Thoughts on the Possible Need for International Privacy Rules. *Villanova Law Review*, 41, 129 - 172. March 25, 2019 tarihinde <https://heinonline->

org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?collection=journals&handle=h
ein.journals/vllalr41&id=184&men_tab=srchresults adresinden alındı

Halacoglu, Y. (1981). Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Teşkilatı Hakkında Bazı Mülâhazalar. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, II (2).

Halacoglu, Y. (2012). Ulak. *İslam Ansiklopedisi*, 42.

Header, H., & Morris, J. (1990). *Italy: A Short History*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hochfelder, D. (2013). *The Telegraph in America, 1832-1920*. Johns Hopkins University Press.

Ihsanoglu, E. (1995). Osmanlı İmparatorluğu'nun Teknoloji Çağını Yakalama Gayretleri. *Çağını Yakalayan Osmanlı*, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA).

Kaçar, M. (1986). *Osmanlı Telgraf İşletmesi (1854 - 1871)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yüksek Lisans Tezi.

Kaçar, M. (1995). Osmanlı Telgraf İşletmesi. E. İhsanoğlu içinde, *Çağını Yakalayan Osmanlı* (s. 45 - 120). İstanbul: Yıldız Matbaacılık ve Yayıncılık.

Kelsen, H. (2003). *Principles of International Law*. New Jersey: The Lawbook Exchange.

Keskin, Ö., & Sönmez, A. (2009). Telgrafın Osmanlı İmparatorluğu'nda Yayılması: Çanakkale Telgraf Hattı Örneği. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 25, 67 - 81.

Kniestedt, J. (1988). The First 20 Years in the Development of the International Telegraph Union: Review on the International Telegraph Conference in Berlin, 1885. *Telecommunication Journal*, 55(9), 610 - 614. Eylül 24, 2017 tarihinde <http://search.itu.int/history/HistoryDigitalCollectionDocLibrary/12.31.71.en.pdf> adresinden alındı

Koyuncu Kaya, M. (2015). Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri: Varna (1774 - 1878). *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of*, 10/1, 383 - 418.

Kulular İbrahim, M. A. (2015). *Protection of Privacy and Personal Data in the Absence of "The Code": The Case of Turkey*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Londra: Queen Mary University of London. 07 Aralık 2017 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.js> adresinden alındı

Kulular İbrahim, M. A. (2018). Osmanlı Telgraf Mühendisleri. *Turkish Studies*, 13(16), 185 - 198. Ocak 5, 2019 tarihinde

<http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=13830&Detay=Ozet> adresinden alındı

Küçük, S. (2018). Cumhuriyetin Biyografik Temellerinden: Mehmet Sabri Toprak. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 5 (18): 121 - 150.

Lyall, F. (2016). *International Communications: The International Telecommunication Union and the Universal Postal Union*. New York: Routledge.

Magder, T. (2011). The origins of international agreements and global media: The post, the telegraph, and wireless communication before World War I. R. Mansell, & M. Raboy (Dü) içinde, *The Handbook of Global Media and Communication Policy* (s. 21- 39). West Sussex: Wiley - Blackwell.

New York Times (1857-1922). (1875, Ağustos 14). *The International Telegraph Conference*, 5, column 6. New York.

Noam, E. (1992). *Telecommunications in Europe*. New York: Oxford University Press.

Notes of Recent Decisions. (1903). *American Law Review*, 37(4), 604 - 633.

Orakhelashvili, A. (2006). The Idea of European International Law. *The European Journal of International Law*, 17(2), 315 - 347. Ekim 8, 2017 tarihinde <https://academic.oup.com/ejil/article/17/2/315/2756256/The-Idea-of-European-International-Law> adresinden alındı

Oxford Dictionaries. (2017). (Oxford University Press) Eylül 18, 2017 tarihinde <https://en.oxforddictionaries.com/definition/patent> adresinden alındı

Özcan, A. (2007). Redif. *İslam Ansiklopedisi*, 524 - 526. Erişildi: Kasım 11, 2018. <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c34/c340372.pdf>.

Participants in the International Telegraph Conference (Paris, 1865). Eylül 25, 2017 tarihinde International Telecommunication Union (ITU): <http://search.itu.int/history/HistoryDigitalCollectionDocLibrary/4.1.44.en.100.pdf> adresinden alındı

Pettit, P. (2010). Legitimate International Institutions: A Neo-Republican Perspective. S. Besson, & J. Tasioulas (Dü) içinde, *The Philosophy of International Law* (s. 139 - 162). New York: Oxford University Press.

Pfetsch, F. R. (2011). Power in International Negotiations: Symmetry and Asymmetry. (D. Supérieur, Dü.) *Négociations*, 16(2), 39 - 56. Ekim 8, 2017 tarihinde <https://www.cairn.info/revue-negotiations-2011-2-page-39.htm> adresinden alındı

Pre-1865 International Telegraph Agreements. Eylül 25, 2017 tarihinde International Telecommunication Union (ITU): <http://www.itu.int/en/history/Pages/Pre1865Agreements.aspx> adresinden alındı

Reinalda, B. (2009). *Routledge History of International Organizations from 1815 to the Present Day*. New York: Routledge.

Rutkowski, A. (2011). Public International Law of the International Telecommunication Instruments: Cyber Security Treaty Provisions since 1850. *Info*, 13(1), 13 - 31.

Sood, G. D. S. (2009). *The Informational Fabric of Eighteenth-Century India and the Middle East: Couriers, Intermediaries and Postal Communication*. Cambridge University Press. 43 (5).

Şentürk, M. H. (2002). Osmanlılarda Haberleşme ve Menzil Teşkilatına Genel Bir Bakış. *Türkler*, 14.

The 1865 International Telegraph Conference. Eylül 25, 2017 tarihinde International Telecommunication Union (ITU): <http://www.itu.int/en/history/Pages/ITUBorn1865.aspx> adresinden alındı

The International Telegraph Conference. (1925, Ekim). *American Journal of International Law*, 19(4), 777 - 778. Ekim 12, 2017 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/2188324> adresinden alındı

Tonkin, E., Pfeiffer, H. D., & Tourte, G. (2012). Twitter, Information Sharing, and the London Riots. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology Banner*, 38(2), 49 - 57. 13 Mayıs 2018 tarihinde <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/bult.2012.1720380212> adresinden alındı

United States Code Title 35 - Patents. (The United States Patent and Trademark Office) Eylül 15, 2017 tarihinde <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-9015-appx-1.html#d0e303482> adresinden alındı

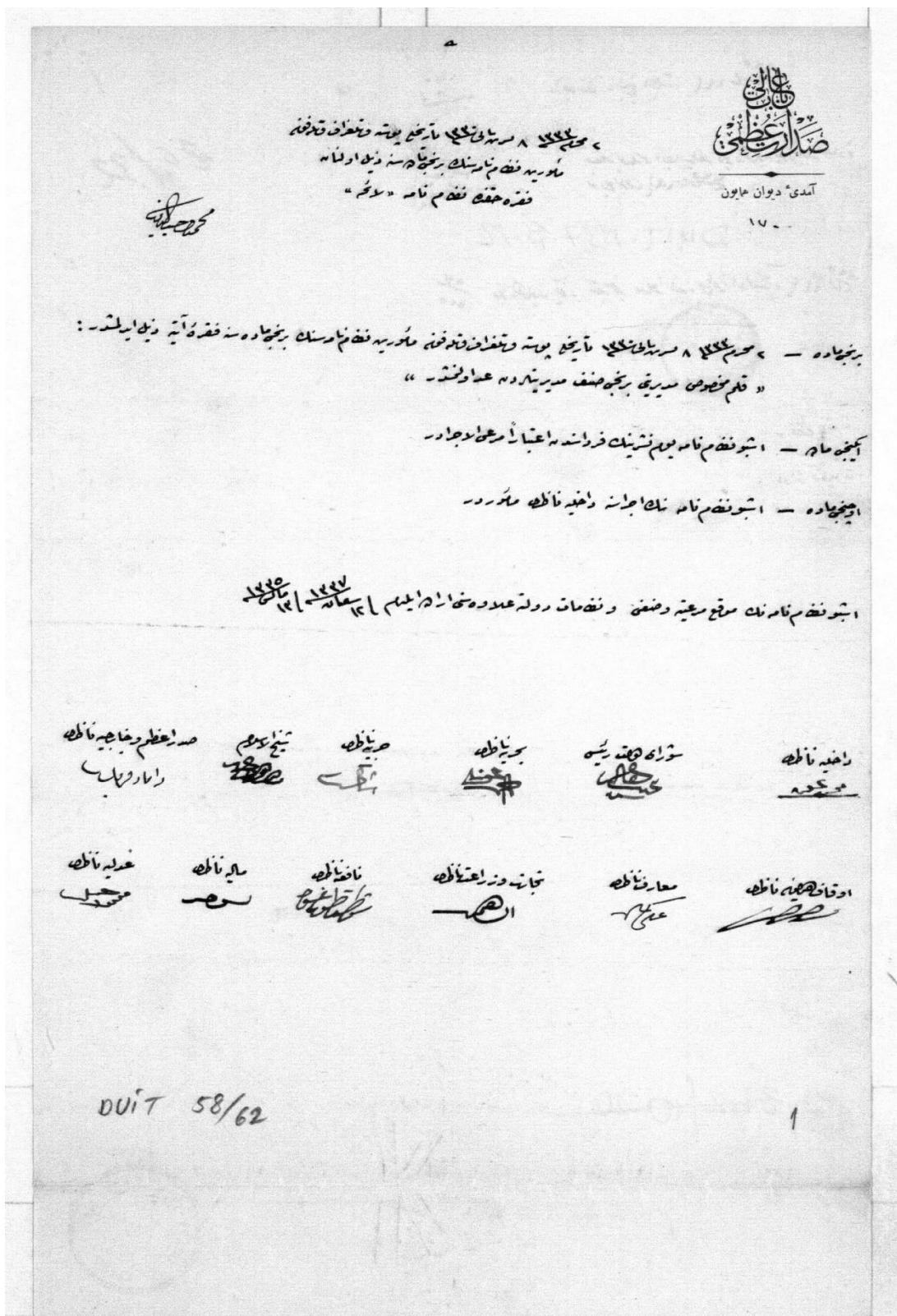
Winston, B. (1998). *Media Technology and Society: A History : from the Telegraph to the Internet*. London: Routledge.

Xydis, D. P., & Peaslee, A. J. (Dü). (1976). *International Governmental Organizations Constitutional Documents* (Cilt 5). Hague: Martinus Nijhoff.

Yazıcı, N. (1995). Posta Nezaretinin Kuruluşu. *Cagini Yakalayan Osmanlı* içinde. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Arastırma Merkezi (IRCICA).

EKLER

EK 1: İ_DUIT_00058_000062_001_001

EK 2: i_DUIT_00058_000062_002_001

تواری دولت تنظیمات داره سنک مایه بکانه زده مربوط به بار معاهدات...
باید اولیخین درجه بیسته و تقاضای تقدیم مدیریت عمومی به قدم مخصوص مدیریت داره سنک...
کدر بیکینه مدیریت عمومی بکنده ماکوره نفعم نادر سنک برنجی ماده سه بر فقره عملوده هفت تنظیم ایرینه لاکه نفع به نک موقع ریخته وضع ره که به
صحت سینه جناب داره سنک با ندرک سابقه بیسته لاکه نفع به اید عصبه و تقدیم قول ابرجی قائله احواله ارد فرمایه هفت و طی اود فرستد کرد
بسم الله الرحمن الرحیم

رضیانه	تواری بیسته	جریانه	میریانه	شیخ انجم	صدر عظیم و جاز بیانه
ادوات و کتبه ناطه	معارف ناطه	تجارت و زراعت ناطه	نافیه ناطه	مالیه ناطه	علیه ناطه

DUIT 58/62

2

شركه
سازمان
سال
۳۷۱۴۹
۶۶

مأمورین که تمام بنده جهت تنظیم قلم مخوض می درین برقی صنف مدیریت میان ذکر ایدیم مع اول بند و در این آتی صنف اداری در قلم مکتوب و در زمینه های که احوال و درجه
برقی صنف مدیریت در حدی که در زیر آورده شده است از اول می گویند و در این قلم به بنده تقدیم مقصود برین و تفاوت و در قلم مکتوب شوریه در آن قرار می دهد و سایر
تا خطی دیگر در این صورت خودی نکرده معلوف در این قلم به تنظیمات را به رسم قرابت اول
در این مکتوب است عیناً به قلم اول و در این تکمله عامه تعیبات با درجه ندر صنفی مکتوب لقا تقدیم مقصود بقای مکتوب بخاطر امر و در این صنف در اول آورده
« سازمان اول است در ۶۶ سال ۶۵ »

اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
تعمیرات
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد
اعضاد

DUIT 58/62 3

EK 4: I_DUIT_00058_000062_004_001

س

خلاصه آثار

موقوفات

جمهوری اسلامی ایران

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

مدیریت اسناد و کتابخانه ملی

مدرسه

شماره سند: ۵۸-۶۲

تاریخ: ۱۳۴۱

نوع سند: عمومی

نوع سند: خصوصی

نومردی و تاریخ: ...

موضوع: ...

موضوع سند: ...

این سند در تاریخ ... در دفتر اسناد و کتابخانه ملی ...

شماره سند: ۵۸-۶۲

تاریخ: ۱۳۴۱

موضوع: ...

مهر و امضاء: ...

DUIT 58/62

4

بازیه حق جوانامه ده بالاده کی نومرو و مدیریت اسنادک درسی مقتضید

نوعه ۱۰۲۴

I.DUIT.00058

EK 8: MV 247 29 1 1

T.C. BASKANLIKLI OSMANLI ARŞİNİ DÂİRE BASKANLIĞI (BOA)-3

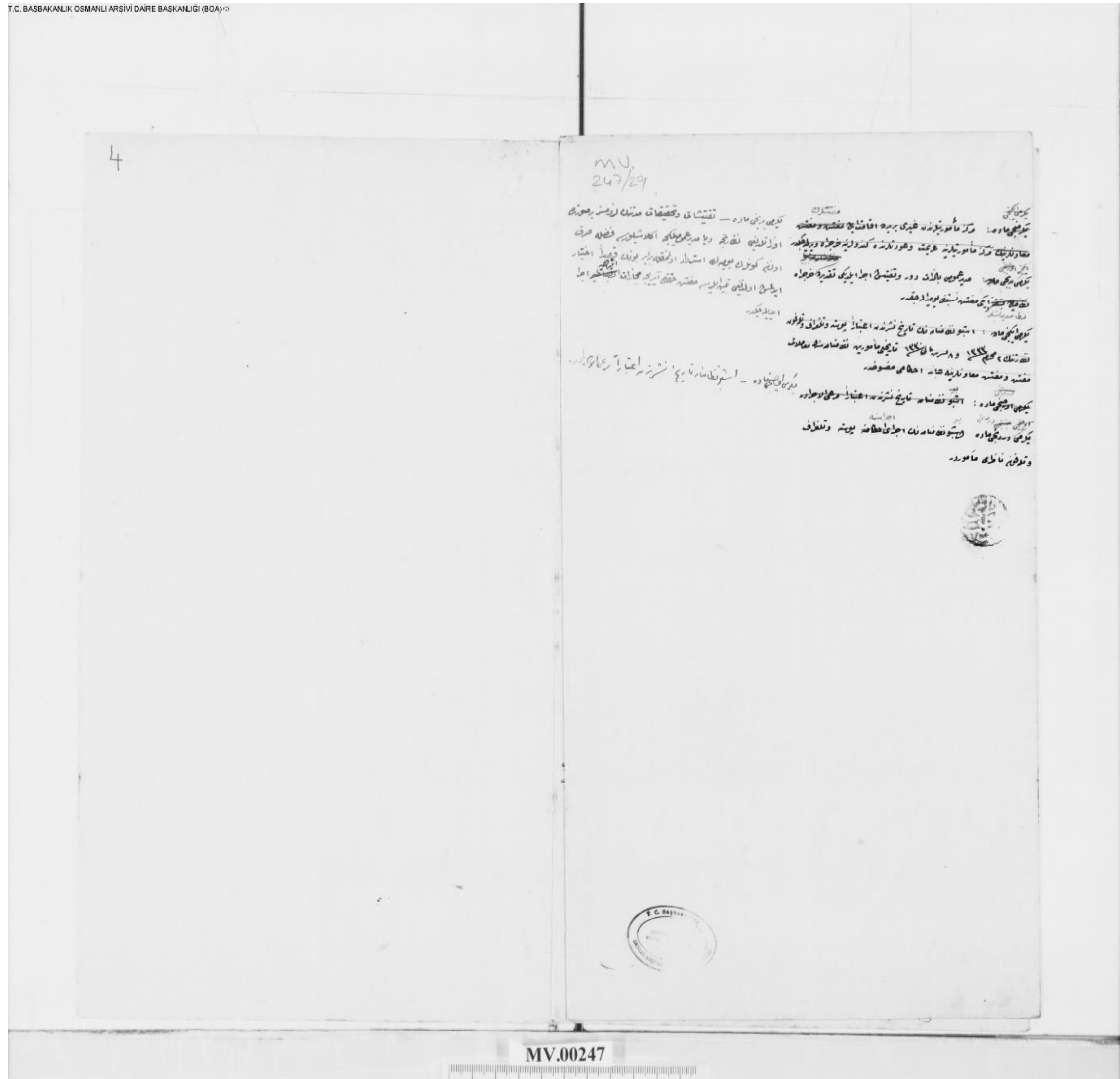
Handwritten Ottoman Turkish documents on two pages. The left page features a large number '2' and contains several paragraphs of text. The right page has a stamp at the top center and contains more handwritten text. At the bottom of the right page, the number 'mv 247/29' is written. A circular stamp is visible at the bottom left of the left page.

EK 10: MV 247 29 1 3

T.C. BASBAKANLIK OSMAKULU ARSIVI DAFNE BASKANLIGI (BOA)-3

EK 11: MV 247 29 2 1

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA) ©

٤٠
 ١١/١٤٥
 ١١/١٤٥

مخطوطه

توضیح و
 تشریح دولت تنظیمات داره سنده / هیاه عمده زیدل / ترجمه ایرتیب معرفه مابین طایفه
 معتمدان و « تاریخ تاریخ و . . . » نذر در مخطوطه لریج مور اولین و طریقه بیسته
 رعایت زیدل نغزق معادن هیاه تقسیمه نعم ناکسک بعضه موزک اجلا بیسته
 مندیق و تصویبات مناسبت و تقضای حال و مخطوطه مواضع کوریکه صانع و معینه وضعه
 باندر عقابیه مخطوطه لریج زیدل و تقسیمه معینه و تقسیمه اولفله تا اهلان

MV. 247/29

2

MV.00247

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Merve Aysegul KULULAR IBRAHİM
Doğum Yeri ve Tarih : Ankara 1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : **TOBB ETÜ Hukuk Fakültesi 3.sü**
(Yüksek Onur Derecesi)

TOBB ETÜ Tarih Bölümü
(çift anadal)(Yüksek Onur Derecesi)

Yüksek Lisans Öğrenimi : **Queen Mary University of London**
(LLM),
Hacettepe Üniversitesi (M.A)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (ileri seviye)
Fransızca (temel seviye)

İletişim

E-Posta Adresi : aysegul.kulular@asbu.edu.tr